

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

16. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN BÂKÎ, FUZÛLÎ VE HAYÂLÎ BEY
DİVANLARINDA GÛL MAZMUNU

Hazırlayan
Ali ÖZMEN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza ÖZUYGUN

TOKAT – 2012

16. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN BÂKÎ, FUZÛLÎ VE HAYÂLÎ BEY
DİVANLARINDA GÛL MAZMUNU

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 18 / 06 / 2012

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza ÖZUYGUN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Burhan KAÇAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. Alpaz Doğan YILDIZ

İmzası

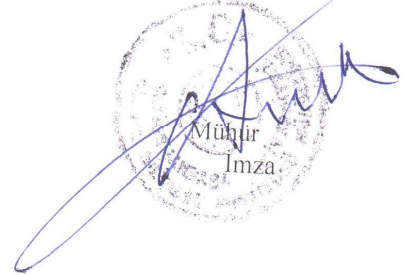

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
...../...../..... tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Prof. Dr. Ali AÇIKEL

Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü:

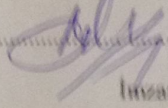

T.C.
GAZIOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

02506/2012)

Ali ÖZMEN

.....

.....
İmzası

.....

Özet

Yazılan bu tezin amacı; Türk Edebiyatında en çok kullanılan mazmunlardan birisi olan gülün, mazmun olarak diğer çiçeklerle ilişkisini tespit etmektir. Diğer taraftan bu çiçekler hangi benzetme ve tedailerle insan unsuru için ele alınmıştır ya da bu tezde alışlagelmiş benzetmelerin dışında yeni benzetmeler var mıdır? Bu zikrettiğimiz soruları cevaplandırmaya çalışarak, bulabildiğimiz cevapları ilim âlemine kazandırmak istedik. Bu konunun; gülün, Türk Edebiyatında ve Türk kültüründeki önemini anlatmak için bir basamak olduğunu düşündük ve bu düşüncenin ışığında tezimize başladık. Çalışmamız için 16. yy. şairlerinden Fuzûlî, Bâkî ve Hayâlî Bey divanlarını esas aldık. Divanlarda bulunan gül ile ilgili beyitleri fişledik. Toplanan bu fişleri konularına göre sınıflandırıp tahlil ettik.

Çalışmamız sonucunda gülün Klasik Türk Edebiyatı'nda önemli bir yeri olduğunu tespit ettik. Gül, çiçek anlamı dışında peygamber, sevgili, âşık, sultan, içki(şarap), kadeh manalarına gelmekle birlikte insan ömrü, baht, talih, ayna gibi çeşitli manalarda da kullanıldığını tespit ettik. Sonuç olarak gül mazmununun kullanımı ve bu mazmun hakkındaki bilgileri ortaya koymaya çalıştık.

ABSTRACT

In this thes's, we tried to explain the rose as a metophor and its relationship with the other flowers. In the other hand, in what way these folwers are used for the element of human being as an assimilation association. We tried to find out and present this learning to the theoretical knowledge. We started our study as accepting the rose as a step to explain the referrded to 16. c.c. poets as Fuzûlî, Bâkî and Hayâlî Bey then we classified them according to their subject matters and analyzed them.

As a result of our study, we've found out that the rose has a gear place and importance in Divan Literature. We've found that rose refers to prothet, loer, beloved, sultan, wine, wine-glasses and also it refers to life time, luck, fortune and mirror. As a conclusion we tired to explain the wape and importance of the metaphor of rose.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	İi
İÇİNDEKİLER.....	İii
KISALTMALAR.....	Viii
GİRİŞ.....	1
LİTERATÜR TARAMASI.....	18
Materyal ve Yöntemler.....	19
BÂKÎ.....	20
Edebi Şahsiyeti.....	21
Şiir Anlayışı.....	21
FUZÛLÎ.....	24
Edebi Şahsiyeti.....	24
Şiir Anlayışı.....	26
HAYÂLÎ BEY.....	28
Edebi Şahsiyeti.....	29
Şiir Anlayışı.....	30
UMUMİ OLARAK GÜL GÜL, GONCA, GÜLZÂR, GÜLŞEN, GÜLSİTÂN.....	32
BİRİNCİ BÖLÜM	
DİN VE TASAVVUF	
A.DİN.....	87
A.1.Peygamberler.....	88
A.1.1.Hz. İbrahim.....	88

A.1.2.Hz. Yusuf.....	88
A.1.3. Hz. Musa.....	89
A.1.4.Hz. Dâvud.....	89
A.1.5. Hz. Muhammed.....	90
A.2. Cennet.....	92
A.3. Cehennem.....	93
A.4. Araf.....	93
B. TASAVVUF.....	93
B.1. Aşk.....	94
B.2. Marifet.....	95
B.3. Kesret.....	96

İKİNCİ BÖLÜM

CEMİYET

A. DEVLET.....	97
A.1. Defterdâr.....	97
B. KİŞİLER.....	97
B.1. Sultanlar.....	98
B.1.1. Kanuni Sultan Süleyman.....	98
B.2. Şehzadeler.....	100
B.3. Devlet Adamları.....	101
B.3.1. Semiz Ali Paşa.....	101
C. ÜLKELER VE ŞEHİRLER.....	101
D.SAVAŞ.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN

İNSAN.....	104
A. Umumi Olarak Sevgili.....	106
A.1. Yüz.....	109
A.2. Yanak.....	113
A.3. Ağız.....	120
A.4. Göz.....	126
A.5. Dudak.....	126
A.6. Kol-Pazu.....	127
A.7. Boy.....	127
B. Diğer Unsurlar.....	128
B.1. Güzellik.....	128
B.2. Bakış.....	129
B.3. Dil (Gönül).....	129
B.4. Söz.....	129
C. Umumi Olarak Aşık.....	130
C.1. Sine.....	131
C.2. Vücut (Ten).....	133
C.3. Gönül.....	136
C.4. Yüz.....	138
C.5. Gözyaşı.....	139

C.6. Kulak.....	139
D. Diğer Unsurlar.....	140
D.1. Aşk.....	140
D.2. Ömür.....	141
D. 3. İnceleme.....	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TABİAT

A. DÜNYA-ÂLEM.....	142
B. Umumi Olarak Gül Bahçesi	143
B.1. Gül Bahçesi.....	144
C. Çiçek Olarak Gül ve Gonca.....	148
C.1 Genel Olarak Gül.....	148
C.2. Genel Olarak Gonca.....	149
C.3. Gül-Bülbül İlişkisi.....	150
C.4. Gül İle İlgili Benzetmeler.	151
C.4.1. Gül-Şarap.....	151
C.4.2. Gül-Kadeh.....	153
C.4.3.Gül-Buhurdanlık.....	155
C.4.4. Gül yaprağı-Sayfa.....	156
C.4.5. Kavuşma Gülleri.....	157
C.4.6. Gül-Attar.....	158
C.4.7. Gül-Çocuk.....	158

C.4.8. Gül-Ömür.....	158
C.4.9. Gül-Tabak.....	159
C.4.10. Gül-Ayna.....	159
C.4.11. Gül-Şeker.....	160
C.4.12. Gül-Mina.....	160
C.4.13. Gül-Kan.....	161
C.4.14. Gül-Köpük.....	161
C.4.15. Gül-Kitap.....	162
C.4.16. Gül-Ateş.....	162
C.4.17. Gonca-Tomar.....	162
C.4.18. Gonca-Mecmua.....	163
C.4.19. Gonca-Peykân.....	163
D. Gülün Diğer Çiçeklerle İlişkisi.....	164
D.1. Gül-Lâle.....	164
D.2. Gül-Sûsen.....	164
GÜL SUYU.....	166
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA.....	173
İNDEKS.....	176
ÖZGEÇMİŞ.....	186

KISALTMALAR:

A.g.e.	: Adı geçen eser
Ank.	: Ankara
BD.	: Bâkî Divanı
c.	: Cilt
FD.	: Fuzûlî Divanı
G.	: Gazel
Haz.	: Hazırlayan
HD.	: Hayâlî Divanı
K.	: Kaside
Mus.	: Musammat
MUK.	: Mukattaat
MÜNA.	: Münazara-i Mihr ü Mah
Mat:	: Matla'
Mer.	: Mersiye
Mur.	: Murabba
Müs.	: Müseddes
R.	: Rubai
s.	: Sayfa
TA.	: Tecalihül-iv Ârifeyn
TAH.	: Tahmis
TB.	: Terkib-iBend

GİRİŞ

Çiçekler, Türk insanı tarafından sevilmiş, bu sevginin doğal sonucu olarak, tıptan süsleme sanatlarına; musikiden edebiyata kadar bir çok alanda varlığını hissettirmiştir.

Çiçeklerin edebiyatımızdaki yeri, şiirimizde şairlerin yaşadığı döneme göre değişmektedir. Bu durumu örneklerle açıklayalım:

Türk edebiyatının en eski eserlerinden birisi olan Orhun Abideleri'nde çiçekler hakkında bir bahis yoktur. Bilindiği gibi Türkler din değiştirip Budizm'i kabul etmişlerdir. Bu inancı kabul eden Uygurlar, yerleşik hayata geçmiş ve büyük bir medeniyet kurmuşlardır. Bu inanca göre lotus çiçeği kutsaldır. Budistler, lotusu Buda'nın tahtı olarak düşünmüşlerdir. Bu bakımdan Budist Türklerin şiirlerinde bu çiçekten sıkça söz edilmektedir.¹ (Ayvazoğlu, 1996,170) İslamiyet öncesi Türk edebiyatına ışık tutan Divanü Lügati't-Türk'te çiçeklerden genel olarak bahsedilmektedir. Eserde çiçekler, baharın askerleri olarak tasvir edilmektedir.² (Ayvazoğlu, 1996,20) Yine aynı şekilde Kutadgu Bilig adlı eserde ise çiçekler, baharın tasvirinde bir unsur olarak kullanılmıştır. Bu tasvir canlı bir bahar tasviridir. Fakat

1 ...
Yedi cevher ile süslü
yer yüzünde güzel ve
bir de lotüsün bulunduğu yeri
tazimler eğilip kollayarak düşünmelidir.

2 ...
Tümen çeçek tizildi
Bükünden ol yazıldı
Üküş yatıp özeldi
Yirde kopa adrılır

Tegme çeçek ügüldi
Bokuklanıp büküldi
Tügsin tügün tügüldi
Yazlıp yana yöргеşür
...

İslami Türk edebiyatı geliştikçe çiçekler sevgilinin ve diğer unsurların anlatıldığı birer sembole dönüşmüştür.

Türkler bilindiği gibi göçebelikten yerleşik hayata geçmişlerdir. Göçebelikte esas olan estetikten ziyade faydadır. Beşir Ayvazoğlu, bu düşünceye örnek olarak Dede Korkut kitabında “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi”nde çiçekler, bir tedavi aracı olarak geçmektedir. Kır çiçeklerinden ilaç yapılır, boya yapılır. Göçebenin kır çiçeklerini ıslah ederek yeni türler elde edebileceği bir bahçesi yoktur. Fakat bu onun, çiçeklerdeki güzelliklerin farkında olmadığı anlamına gelmez. (Ayvazoğlu, 1996,23)

Türklerin kabul ettikleri dinler arasında en önemli din İslamiyet'tir. İslamiyet, Budizm ve Manihaizm gibi Türk insanını pasifleştirmemiştir. Müslüman Türklerin kültürü, göçebe kültürü, İslam kültürü ve çeşitli kültürlerin bir sentezidir. Bu özellik edebi eserlerde de görülmektedir. Çiçekler, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde bahar-kış çekişmesi olarak karşımıza çıkar. (Ayvazoğlu, 1996,26) Çiçekler bahar sultanın askerleridir. Beyitlerde bahar mevsimi anlatılırken karşımıza cıvıl cıvıl gerçek bir tabiat çıkmaktadır.

Gül, çiçekler arasında daima baş tacı edilmiş ve çiçeklerin sultanı olarak görülmüştür. Gül, diğer çiçeklere göre özel bir anlam kazanmış; onlardan ayrı tutulmuştur. Tezimizin amacı Klasik Türk Edebiyatı'nda gülün tedai ettirdiği bir takım kültür değerlerini tespit etmek, gülün diğer çiçeklerle olan ilişkisini ortaya koymaktır. Bu ilişkinin yanı sıra gülün, insan ve diğer objeler için özel bir benzetme unsuru olup olmadığını belirlemektir. Gülün alışlagelmiş benzetmeleri dışında yeni bir benzetme olarak kullanılıp kullanılmadığını tespit etmek ve eğer varsa bu benzetmeleri de belirtmek, tezimizin diğer bir amacıdır

Türk edebiyatı bir deryadır. Bu sebepten biz çalışmamıza başlamadan, çalışma alanımızı sınırlandırmayı uygun gördük. Binaenaleyh Klasik Türk Edebiyatı'nın zirve olarak sayıldığı 16. asrı ve bu asrın en önemli üç şahsının divanlarını incelemeyi uygun gördük. Çünkü bu şahıslar, Klasik Türk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerindedir.

Klasik Türk Edebiyatı'nın genel özellikleri ve içeriği hakkında bir çok çalışma olduğu için bu edebiyatın özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi vermeyi gereksiz buluyoruz. Fakat, kısmen tezimizle alakalı olduğu için, bir konudan bahsetmeden geçemeyeceğiz. Bu da; mazmun bahsidir. Bunun sebebi de mazmunun ne olduğu; mazmun ve benzetme arasında bir benzerlik olup olmadığı hakkında bilgilerin yetersiz olmasıdır

Mazmun, Arapça “zımn” kökünden gelen bir kelimedir. Kelime olarak, 1. mefhum, mana 2. Nükteli sanatlı ince söz anlamlarına gelmektedir. (Ş. Sami, 1989,1321)

Yukarıda kelime anlamını verdiğimiz sözcüğün Klasik Türk Edebiyatı'nda ne anlama geldiği, ne olduğu hakkında farklı düşünceler öne sürülmüş; araştırmamızdan anladığımız kadarıyla ortak bir tanıma varılamamıştır. Bu tanımlardan birkaç örnek verecek olursak: Ahmet Hamdi Tanpınar,

“Mazmun, Müslüman süsleme sanatlarındaki o girift ve tenazurlu şekiller –arabeskler- gibi her tarafı birbirine cevap veren kapalı bir âlemdi. Bu kapalı âleme, her kelimenin hususi mânâları ve çağrışımları ile gelir, ancak bilmece çözüldüğü zaman gizliden gizliye kurmuş olduğu bu kıyaslarla ve bu oyunun araya koyduğu psikolojik mesafeden söylemek istediğini söyler, yahut çok defa ima ederdi.”(Tanpınar, 1998, 11-12)

Tanpınar'ın bu tanımında kelimelerin manalarına ağırlık verdiği görülmektedir. Fakat tanımında mazmun konusunda tam bir açıklama yoktur.

İskender Pala mazmunu şu şekilde tarif etmektedir:

“Mana, anlam, kavram. Edebiyatta bazı özel kavram ve düşüncelerin ifâdesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatımlara denir. Kısaca bir şeyi, özelliklerini çağrıştırarak kelime grupları içinde gizlemektir.

Divan edebiyatı, bir mazmunlar edebiyatıdır. İslam edebiyatlarının ortak malı olan mazmunlar divan şiirine Fars edebiyatından girmiştir. Ancak İslamlıktan önceki edebiyatımızda ve eski halk şiirimizde de zaman zaman mazmunlaşmış düşüncelere rastlanır.

“Mazmun, bir sözün içindeki gizli olan sanathı anlamıdır. Buna göre belli kelimeler kullanılması yine belli düşünüş şekillerini doğurur. Sözelimi sevgilinin ağzı için klişeleşmiş bir mecaz olan “âb-ı hayât, gül, gonca, şarab ve la‘l mazmunları kullanılır. Okuyucu ağzın bunlardan hangisiyle karşılandığını beyitte geçen diğer kelimelerin yardımıyla anlar. Nitekim şairlerin bu tür kullanımları, sık sık tekrarları zamanla, şiirin iyiden iyiye billurlaşmasına asıl sözün artık söylenmez oluşuna yol açmıştır.” (Pala, 1995, 359)

Arslan Tekin'e göre ise mazmun:

Bir mısraın, bir ifâdenin taşıdığı ve onlardan herkesin anladığı hakîkî ve mecazî anlama; asıl anlamı yanında bir ada bir atasözüne, âyete, hadîse, olaya yapılan telmihe; bir şeyi onun vasıflarını

çağrıştırarak kelime veya kelime gruplarını mısraların içinde gizlemeye denir. (Tekin, 1995, 380)

Agah Sırrı Levend, Klasik Türk Edebiyatı'nı kaideci ve hayatla alakası az olan bir edebiyat olarak tanımlamaktadır. Mazmun üzerine çok fazla tanımlamada bulunmayan yazar, sadece bu edebiyatta mazmunların kullanıldığından bahseder.

Divan edebiyatı kaideci bir edebiyattır. Hayatla alâkası azdır. Kitabî ve mücerrettir. Mazmun ve mefhum edebiyatıdır. v.s. Evet... Fakat kaideci, kitabî ve mücerret dediğimiz bu edebiyat nedir? Ne gibi esaslara dayanmakta, hangi vasıfları ve hususiyetleri ihtiva etmektedir?

Her edebiyat kendi devrinin bir tefekkür, bir tehassüs ve tehayül kâinatıdır. Kendi devrinin hususiyetlerini, zevklerini san'at telakkilerini, hurafelerini, itikatlarını, hakikî ve bâtil bütün bilgilerini taşır. Divan edebiyatımız da, hayatla alâkası ne kadar az olursa olsun, cemiyet hayatının seyrini takip etmekle, onun akislerini taşımaktadır.

Divan edebiyatı, mücerret mefhumlar ve mazmunlarla doludur. Böyle olmakla beraber, bu mücerret dediğimiz mefhumlar ve mazmunlar, o devre akîdelere, bilgilere ve kanaatlere telmih ve işaret ediyor...(Levend, 1984, 8)

Yukarıda kelime ve terim anlamlarından bahsettiğimiz mazmunun, görüldüğü gibi; benzer tanımlamalar olmakla birlikte, ortak tek bir tanımlaması yoktur. Bu eserlerle birlikte Diyanet Vakfı'nın yayınlamış olduğu İslam Ansiklopedisi'nin "Divan Edebiyatı" maddesinde de mazmun konusu hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Fakat bu madde, mazmun bahsinden önce Klasik Türk Edebiyatı'nda mazmunun oluşma sebebini ve Klasik Türk Edebiyatı şairinin bakış açısını belirten önemli

ipuçlarını içermektedir. Bunun için bunları belirtmeden geçemeyeceğiz. Bir mefhumun anlaşılması için oluşma ortamını da bilmek önemlidir. Klasik Türk Edebiyatı, geleneksel bir edebiyattır. Bu durum, şu şekilde ifade edilir:

Geleneğin hükmü altındaki bu edebiyatta şairden şaire değişen ilham konuları, devirden devire farklılaşan şiir anlayışları bahis konusu değildir. Ancak asırlar içerisinde mahallileşmenin ağır bir yürüyüşle geleneğe farkına varılmadan bir şeyler ilave ettiği bazı unsurlardan söz edilebilir. Gelenek dış alemde görülen her şeyi, yaşanan her duygu ve hayat tecrübesini değil, bunların getirdiklerini şiire konu olarak verir. Şairin bunları bir tarafa bırakıp kendi başına ferdi olarak başka seçimlerde bulunulması düşünülemez. Ona düşen muhteva ve şekilde, hazır bulunmayı aramaya kalkışmaksızın sadece geleneğin önüne getirdiğini, hüner ve sanatını ortaya koyarak arının peteğini doldurduğu gibi işlemektir.

Gelenek, Divan Edebiyatı asırlarında yeni yetişen şairi, kendinden önce ne mevcut olmuşsa değiştirmeden onu devam ettirmeye, nesilden nesile devralınanı kabullenmeye mecbur kılmıştır. Bütün çağların anlayış zemininde geleneğin getirdiğinin dışına çıkmak sanatın dışına çıkmakla eş değerde mana taşır. Şairin edebiyat bünyesinde yer alabilmesi için ilk şart geleneğe mutlak surette uyması, her şair gibi onun da kendinden istenileni eksiksiz , kusursuz olarak yerine getirmeye çalışmasıdır. Divan Edebiyatı'nın terbiyesini almış olan şair için geleneğin dışında bir şey tasavvur etmenin, onun tanımadığı; getirmediği başka bir şeyler denemenin yolları kapalıdır.

Böyle hareket etmediği takdirde acemi ve ehliyetsiz bir şiir heveslisi sayılması veya bir çöğür şairi muamelesi görmesi kaçınılmazdır.

Bir şairin ele alabileceği konular, şiirin dolaşabileceği ilham sahaları gelenek tarafından daha asırlar öncesinden seçilmiş olduktan başka, bunların hangi unsurlarla nasıl işleneceği de değişmez estetik prensiplere bağlanmıştır....

Divan şairi, kendisine geleneğin getirdiği hazır unsur ve malzemedен hareket etmek durumundadır. Belirli konular ve duygular etrafındaki bu hazır unsurlar, divan şiirinin değişmez motiflerini meydana getirir. (Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi,[TDVİA], 2003,421)

Görüldüğü gibi Klasik Türk Edebiyatı şairi, gelenek vadisinin içerisinde bulunmaktadır. Bu vadiden dışarı çıkamamakta ve malzemesini bu vadi içerisinde temin etmektedir. Bundan dolayı kullanılan malzemeler aynıdır. Bu da mazmunun oluşmasında temel etken olmuştur. Tüm şairler için aynı malzeme olunca, Klasik Türk Edebiyatı şairi aynı malzeme ile orijinal eserler ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu da İslam Ansiklopesinde bahsi geçen bık-r-i mazmundur.

Bunlarla birlikte mazmun tek umumi bir çerçeve içerisinde görülmemektedir. Mazmunlar ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; basit ve karmaşık (mürekkebe, komplike) mazmunlardır.

Mazmunu tek umumi bir çerçeve içinde görmek yerine, değişik mazmun tiplerinden bahsetmek daha uygun olur. Bunlardan basit diye vasıflandırılacak mazmunlarda, unsurla arasındaki sabit ve belirli

münasebetleri kolayca belli eder. Gül denince ardından bülbülün çıkması...

Dış mananın ardında birden fazla mananın, bir çok bağlı unsurun iç içe bulunduğu mazmunları da karmaşık (mürekkeb, komplike) mazmun olarak kabul edilmelidir. Divan şiiri estetiğinde asıl makbul olan, takdir uyandıran taşıdığı addaki gizlilik kavramına uygun düşecek yapıdaki mazmunlardır. (TDVİA, 2003,420)

İskender Pala'nın Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü'nün dışında "Mazmunun Mazmunu" adlı bir yazısı da bulunmaktadır. Bu yazısında mazmunun Klasik Türk Edebiyatı'nda ilk akla gelen kavramlardan birisi olduğundan bahsetmekle birlikte bizim de belirttiğimiz gibi mazmun konusunda yeterli çalışmanın, araştırmanın yapılmadığını söylemektedir.

Pala, mazmunun manası konusunda iki farklı görüşün olduğunu söylemekte ve bu görüşünü şöyle dile getirmektedir:

Zira bize göre mazmun kelimesi bugün iki ayrı anlamda terimleşmiştir: Birincisi, divan şiirinin kuralcı yapısı içinde mütalaa edilen teşbih ve mecazlardır. Sevgilinin boyu yerine "selvi, elif, şimşâd, Tûba, ar'ar, fitne, kıyamet vs" dudağı yerine la'l, câm, şirin, hokka, Mühr-i Süleyman, ateş, kan, gonca, gül, âb-ı hayat, Kevser vs" Aslında divan edebiyatının kuruluş çağından itibaren bu tür ifâdeler tedricen gelişip genişlemiş, sık sık tekrarlar sonucunda şiirin özünü de etkileyerek mananın iyiden iyiye tebellür etmesine yol açmıştır. Sözgelimi la'l veya gonca denildiği zaman artık ağzı da ayrıca söylemeye gerek kalmamıştır. Çünkü her şiir okuyucusu bundan "sevgilinin dudağı"

demek olduğunu anlar duruma gelmiş ve sonuçta la'l ve gonca “ağız” için birer mazmun haline dönüşmüştür. Bizce bu tür mazmunlar divan şiirinin bedî zevk olmaktan çıktığı son dönemlerin eseridir. Ne var ki mürûr-ı zamanla bu tanım doğru olarak kabul edilmeye başlanmış ve Tanzimat’tan Cumhuriyet’e mazmunun gerçek terim anlamı sessiz sedasız bir köşeye çekilmiştir. (Pala, 1997,171)

Pala, ikinci manayı mazmunun gerçek terim anlamı olarak görmektedir. Buna göre; kelime manasından yola çıkan yazar, ilk göze çarpan şeyin gizlilik olduğunu vurgular. Bu manasıyla mazmunu hem bir oyun, hem bir hüner, hem de bir sanat olarak nitelendirir ve mazmunu keşfedebilen okuyucunun, şiirle sağlıklı bir bağ kurduğunu söyler. Klasik Türk Edebiyatı’nın cazibesinin, karizmasının, güzelliğinin burada olduğunu söyler. Okuyucu, şairin hüneri kadar eserden zevk alır. Yazar, bu gizliliği Halk Edebiyatındaki muammalara benzetmektedir. (Pala, 1997, 172)

Mazmunu “reh-i nâ-refte” (daha önce yürünmemiş bir yol, farklı ve orijinal olanı tercih etme, arama) gayreti olarak nitelendiren Pala, şairlerin beyte gizledikleri mazmun ölçüsünde orijinaliteye ulaşmakta ve bir iftihar vesilesi kazanmakta olduklarını söylemektedir. Ayrıca yazar, diğer kişilerin aksine; edebi sanatların mazmun için birer vasita olduklarını ve mazmun için bir edebî sanat şartı aramanın gereksiz olduğunu söylemektedir. Bunu da Riyazi’nin bir beyti ile örneklendirir:

Ey Riyâzî Ka’be vü meyhâneden birdür murâd
İki beyt-i dil-güşâdur kim ola mazmûnu bir

Mine Mengi’nin de “Mazmun Üzerine Düşünceler” adlı makalesi mazmun üzerine hazırlanmış kapsamlı çalışmalardan birisidir. Bu çalışmada Mengi, mazmunun, divan edebiyatının söz varlığı içerisinde kullanılageldiğini, bu kullanımının 16. yy’dan

itibaren arttığını özellikle 17. yy'da Nefî ile yoğunluk kazandığını belirtmektedir. (Mengi, 2000, 48)

Mengi, yazının başında; mazmunun, Klasik Türk Edebiyatı'nda sıkça kullanılan bir terim olduğunu söyler. Çeşitli kaynaklarda mazmun ile ilgili tanıtıcı bilgileri verir.

Anılan muhtelif kaynaklarda mazmunla ilgili verilen bu tanıtıcı bilgileri özetleyecek olursak: Mazmun, edebi metinlerde geçen ve anlamı artık bilinmeyen dolayısıyla anlaşılmasında zorluk olan kelime, terkip ya da ibaredir. Mazmun, kalıp benzetme, klişe mecazdır. Mazmun, divan edebiyatının kendi dünyası içindeki bilinen hayal, inanış ve düşüncelerin beyit ya da beyitlerdeki dolaylı anlatımıdır. Bu tanımlardan üçüncüsünün, mazmun karşılığı eski sözlüklerde kullanılan nükteli, cinaslı, sanatlı sözle bağlantısı akla gelmektedir. Öte yandan mazmunun söz konusu karşılığıyla kastedilen, beyitteki kelime ya da kelime grupları arasındaki daha çok tenasüp, telmih unsurlarına vb. belirli çağrışımlara dayalı anlam ilişkisinin varlığıdır. Nitekim eski metinlerde geçen mazmunla kastedilen de bu olmalıdır. Çünkü eski şairin de mazmunun gizlilik, kapalılık, ince anlamlılık, özgünlük vb. niteliklerini belirttiği beyitlerde mazmundan belirli çağrışımlara dayalı bu dolaylı anlatımı anladığını tahmin etmek zor değildir.(Mengi, 2000, 49)

Mengi, günümüzde ise mazmunun bir edebiyat terimi olarak kullanıldığını söylemektedir. Mazmunun Klasik Türk Edebiyatı döneminde terimleşmemesinin sebepiniyse Klasik Türk Edebiyatı terminolojisinin olmamasına bağlamaktadır. Mazmunun özelliklerini şöyle ifade etmektedir:

Mazmun; söylenişindeki söz ustalığı, görünürde olmayan anlamın, açıkça değil dolaylı olarak anlatımını esas almaktadır. Bu noktadan hareket edildiğinde mazmunun beyit ya da şiir içindeki varlığı da çoğu zaman onun edebî sanatlarla ortaya konuşunu ve birlikteliğini akla getirmektedir. Öncelikle, mazmunun dolaylı anlatımına dayanması, bize onun benzetme ve mecazla ilişkisini düşündürür. Nitekim sözü edilen benzetme, klişe mecaz tanımları da bu ilişki ile bağlantılı olmalıdır. İnsan güzelliğinin tanıtımında kullanılan bildiğimiz servi, gül, güneş ya da ay kalıp benzetmelerdir. (Mengi, 2000, 51)

Mengi, makalesinde mazmunun Klasik Türk Edebiyatı'nın yapısal özelliklerinden ziyade estetik anlayışının bir gereği olduğunu söylemektedir. Bunu yazısında şu şekilde özetlemektedir:

Özet olarak mazmun ile ilgili söylediklerimizi toparlayacak olursak; mazmun divan şiirinin yapısal özelliklerinin ve daha çok estetik anlayışının bir gereği olarak vardır. O, eski şiirimizin hem mana hem lafız yanıyla bağlantılıdır. Mazmun şiirin estetiğiyle ve onun ayrılmaz bir parçası olan edebi sanatlarla ilişkisinin yanı sıra, edebî eserin, ya da daha çok şiirin anlamıyla yakın ilişkisinin olduğu geçmişten bugüne birçok kaynak tarafından kabul edilmektedir. Divan Edebiyatının özellikle Divan şiirinin yapısında yeri olan mazmunun, söz konusu edebiyatın güç anlaşılır bir edebiyat olmasında da payı vardır. (Mengi, 2000, 59)

Ayrıca Mengi, Klasik Türk Edebiyatı şairlerinin mazmunu tanımlamaları üzerine örnekler vermiştir.

Divan edebiyatını özellikle divan şiirini tanıtan birçok kaynak, onun kendine özgü bir mazmunlar dünyasının varlığından, mazmunlara dayalı soyut bir dili olduğundan, divan şairinin anlatmak istediğini mazmunlar aracılığıyla anlattığından, hatta divan edebiyatının bir mazmunlar edebiyatı olduğundan söz eder. Osmanlıca sözlüklerde, mazmunun yanı sıra “mazzmûn-ı kelâm, bikr-i mazzmûn, mazzmûn-ı şi’r, mezâmîn-i tâze, mazzmûn-gûy, mazzmûn-perdâz vb.” mazzmûnla ilgili tamlamalara yer verilir. Divan edebiyatının kendi döneminde ise eski şairleri bize tanıtan şuara tezkirelerinde bu tamlamalara sıkça rastlanır. Ya divan şairinin kendisi? O da yeri geldikçe söz varlığı içerisinde mazmun kelimesine yer verir. Örneğin Fuzûlî , ünlü mektubu Şikâyetnâme ’de, kendisine bağlanan dokuz akçelik maaşın neden ödenmediğini, padişahın gönderdiği fermanın gereğinin niçin yapılmadığını Nişancı Celâlzade Mustafa Çelebi’den şöyle sorar: “Didüm berâtumun mazzmûnı ne için sûret bulmaz? Didiler zevâ’iddür husûlî mümkün olmaz. Fuzûlî , Leylâ vü Mecnûn’da da mazmunu gene Şikâyetnâme ’deki kullanıma benzer bir biçimde şöyle kullanır:

Sakfında ‘ukâb-ı çarh fânî

Mazzmûn kemerinde la’l kânî

Fahriyeye yani kendini övmeğe düşkünlüğüyle eski şiirimizde ün kazanmış olan Nef’î ise, şairlik gücünü, ustaca söylenmiş ince anlamlı şiir yaratmaktaki yeteneğini dile getirirken mazmun kelimesini yer yer kullanmadan edemez:

Fikr-i pür-mazmûn mudur âyîne-i tab'umda yâ

Aks-i nakş-ı kârgâh-ı âlem-i bâlâ mudur

Şâhid-i mazmûnuna endîşe vârin bezl ider

Nakd-i şi'rümle suhan sermâye-i dükkân bulur

Nef'î'nin çağdaşlarından Riyâzî'nin bir beytinde mazmun şöyle geçmektedir:

Ey Riyâzî Ka'be vü meyhânedен birdür murâd

İki beyt-i dil-güşâdur kim ola mazmûnı bir

Divan şiirinin sayılı ustalarından Nedîm de döneminin şairlerini; şiire yeni soluk, yeni anlatım gücü getiremedikleri, yeni anlamlar katamadıkları, dolayısıyla şiirde taze mazmun kullanamadıkları için aşağıdaki rubaisinde şöyle kınamaktadır:

Erbâb-ı dil oldu hep cüvâna meftûn

Hîç kalmadı bir zen ülfetinden memnun

Ekser şu'arâ-yı 'asr kullanmazlar

Bikr olduguçün suhanda tâze mazmûn

18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış; hezl ü mizah ustası olarak kaynakların kendinden söz ettikleri Abdülmecid dönemi şair ve nasiri Tokatlı Kânî de,

Doğar yer kuklası şeklinde tab'-ı bî-mezâkımdır

Senin mazmûn kıyâs ettiklerin oğlum uşağımdır

beytinde mazmunu kendine has mizahi üslûbuyla kullanır. Aynı şekilde başka bir eserinde de “...dîde-i mazmûnun çapağını silmezsen işin içinde iş vardır. Şâ'ir bunda ne gûne mazmûnlar irâd etmiş ne u'cûbe resm ü râh-ı garîbe gitmiştir...” ifadesine yer verir.

...

Öte yandan mazmunun eski şairlerin dillerindeki tanımına baktığımız zaman onun bir kavramın, bir nesnenin, bir durumun özellikle beyitte yoğunlaşan anlamı kadar ince bir söyleyiş; ustaca bir sezdirmeyle birlikte düşünülmesi de söz konusudur. Yani mazmun anlatımla bütünleşir, gerçekleşir. (Mengi, 2000, 59)

Mazmunu; divan şairinin güzeli ve mükemmeli arayışı, ulaşmak istediği son nokta olarak değerlendiren Mengi, hatta bunu şair için bir ütopya olarak görmektedir. Bunun için eski şiirde devamlı olarak mazmun avcılığı yapmayı ya da bulmayı doğru görmemektedir.

Mazmun, kanaatimizce Tanpınar, Agah Sırrı , Pala ve Mengi'nin görüşlerinden çıkardığımız sonuç: “Mana, anlam, kavram. Edebiyatta bazı özel kavram ve

düşüncelerin ifâdesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatımlardır. Kısaca bir şeyi, özelliklerini çağrıştırarak kelime grupları içinde gizlemektir.”

Mazmun konusunda başta belirttiğimiz gibi pek çok görüş vardır. Yukarıdaki görüşlerden hareketle şu soruyu soruyoruz; “Tezimizde ele aldığımız gül, bir mazmun mudur?” Bu bilgilerin ışığında vereceğimiz cevap; “Hayır”dır. Gül bir mazmun olmaktan ziyade; kimi zaman mazmun olarak kullanılan, fakat bir mazmuna indirgenemeyecek kadar geniş anlamlar ihtiva eden bir çiçek olarak Klasik Türk Şiirinde kullanılmıştır.

Tezimizin konusu olan gül ile ilgili bir takım mefhumları belirtmeden önce Türk edebiyatında çiçeklerin yüzyıllar boyu nasıl, ne şekilde kullanıldığını ifade ettik. Türk milleti, 10. asırdan itibaren İslam kültürünün de etkisiyle yeni bir şiir tarzı oluşturmuştur.

Klasik Türk Edebiyatı’nda çiçekler, daha farklı, daha girift manalar kazanmışlardır. Örneğin; lale, klasik şiirde kırmızı rengi ve ortasındaki siyahlık nedeniyle kimi zaman âşığın sinesine, kimi zaman ateşperestlerin şehrine benzetilmiştir. Nergis, âşık için sevgilinin gözüne teşbih edilmektedir. Saç, renk ve koku itibarıyla sümbüle benzetilmektedir.

Örneklerde de gördüğümüz gibi Klasik Türk Edebiyatı’nda girift manalar kazanan çiçeklerin bir diğeri ve belki de en önemlisi; güldür. Gül, şairlerce her zaman ön planda tutulmuştur. Farsça kökenli bir kelime olan gül, zamanla Türk Edebiyatının ayrılmaz bir motifi haline gelmiştir. Halk, Klasik Türk ve Tekke Edebiyatı’nda çeşitli vesilelerle sık sık kullanılmıştır. Gül, Klasik Türk Edebiyatı’nda çiçeklerin sultanı olarak görülmüştür. Bunu Tanpınar şöyle ifade eder:

Bütün Ortaçağ ve Rönesans edebiyatlarında ve hayal sistemlerinde görülen bu saltanatların bir kısmı her kültürde aynıdır. Hayvanların en gösterişlisi aslan, çiçekler arasında gül böyledir. ...

Binaenanaleyh aşk da bu cinsten istiare olacak; sevgili, hükümdara benzeyecekti. O, kalb aleminin hükümdarıdır. Bu sistemde hükümdara; dolayısıyla sevgiliye asıl hususiyetlerini veren güneştir. Ortaçağ hayallerinde hükümdar, daima güneştir. Onun gibi kendi menziline ağır ağır yürür. Rastladığını aydınlatır. Gül, bulunduğu yeri, tıpkı güneş gibi parıltısıyla bir merkez, bir nevi saray yapar.
(Tanpınar, 1988, 6)

Bütün çiçeklerin sultanı olarak görülen gül, Klasik Türk Edebiyatı dışında da yine önemini korumuştur. Halk ve Tekke Edebiyatlarında da gül, en gözde çiçektir. Gül, Halk edebiyatında kimi zaman sevgilidir.

Bir selâm gönderdim cânan iline
Acep bu selâmlar yetişir m'ola
Bülbül de hasrettir gonca **gülüne**
Kavuşur da bir kez ötüşür m'ola

Biçâre / 129-1

Gül, Türk edebiyatında çiçeklerin sultanı olarak görülmüştür. Özellikle gül ile bülbül hikâyesi oldukça sık işlenmiştir. Bir çok manzumede gül ve bülbül hikâyesine telmih yapılmıştır. Sevgili, bir gül; âşık ise onun için ağlayan inleyen bülbüldür. Gül, çiçeklerin sultanıdır. Bunun için güle teşbih edilen kişiler, sıradan kişiler olamaz. Bunlar; sevgili, sultanlar, önemli devlet adamları ve özellikle de Hz. Peygamberdir. Hz. Peygamber, Türk Edebiyatında İslamiyetin yetiştirdiği tek ve en nadide gül olarak

görülmektedir. Fuzûlî, su kasidesinde Hz. Peygamber gibi hiçbir gülün açılmayacağını söylemektedir.

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâra su

FD(K.3/4)

Çemen ülkesinde sultan olan gül, çeşitli menkıbelerde de karşımıza çıkmaktadır. Ahmet Eflâkî'nin "Menakıbü'l-Ârifin" adlı eserinde Mevlâna C. Rûmi'ye hediye olarak getirilen Hindistan güllerinin yaprakları bir şifa dağıtıcısıdır. Aynı şekilde tasavvufun merkezi olan tekkeler, çeşitli şairlerin şiirlerinde gül bahçesine; şeyh ise o gül bahçesinde açan bir güle teşbih edilmiştir. (Eflâkî, 1995, 261)

16. yy. şairlerinin divanları üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bundan dolayı; biz de bu metinler çerçevesinde çalışmaya karar verdik. Bu sebeple Akçağ yayınları arasında yayımlanan Fuzûlî Divanı³, Hayâlî Divanı⁴ ve Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkan Bâkî Divanı'nı⁵ esas aldık.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi geçmişten günümüze Türk edebiyatının hemen her döneminde ve her türünde baş tacı olarak kabul edilen gülün önemini ve kullanımını, az da olsa ortaya koymak istedik. Türk ilim alemi için bir şeyler ortaya koyabildiysek mutluluk duyarız.

TOKAT 2011

³ Fuzûlî Divânı, (haz.K. Akyüz, S.Beken, S. Yüksel, M. Cumbur), Akçağ Yay., Ank. 1990

⁴ Hayâlî Divanı (Haz. Ali Nihat Tarlan), Akçağ yay., Ank. 1992

⁵ Bâkî Divânı (Haz. Sebahattin Küçük) TDK yay., Ank. 1994

LİTERATÜR TARAMASI

Gül hakkında bugüne kadar doktora tezi mahiyetinde kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Fakat bu konu üzerine hazırlanan iki eser oldukça önemlidir.

Bunlardan birincisi; Beşir Ayvazoğlu'nun "Güller Kitabı" isimli eseridir. Bu eserinde belirttiği gibi sadece gülden değil tüm çiçeklerden söz etmiştir. Gülün ve diğer çiçeklerin İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatından günümüze kadar olan kullanımı ve diğer sanat dallarına yansımından bahsedilmiştir. Tezimizde gül ve diğer bitkilerle ilgili önemli değerlendirmeler bulunmaktadır.

Bu konuyla alakalı diğer bir eser de; Nuray Kartal'ın 1994 yılında hazırlamış olduğu "16. Yüzyıl şairlerinden Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî, Nev'î ve Yahyâ Bey Divanlarında Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler" adlı doktora tezidir. Bu tezde bitkilerin şairler tarafından kullanımı ve bu bitkilerle ilgili benzetmelere yer verilmiştir. Bu tez genel olarak 16.yy'da bitkilerin Klasik Türk Edebiyatı'nda kullanımını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Güller Kitabı ile birlikte tezimizde esas olarak belirlediğimiz, Bâkî, Fuzûlî ve Hayâlî Bey divanları hakkında yapılmış lisans ve lisans üstü bir çok çalışma vardır. Bunlardan en kapsamlısı; Cemal Kurnaz'ın hazırladığı Hayâlî Bey Divanı Tahlili'dir. Bu eserde divan, tamamen tetkik ve tahlil edilmiştir. Fakat yukarıda zikrettiğimiz gibi eserin amacı divanın bütününe incelemektir. Bundan dolayı gül üzerinde fazla ayrıntılı durulmamıştır.

Yukarıda zikrettiğimiz eserlerin dışında gül konusu ile ilgili İskender Pala'nın yazmış olduğu makaleler de önemlidir. Özellikle Muhammedmustafa.net adlı internet sitesinde yer alan Gül Medeniyetinin Müstesna Gülü, Gel Ey Güllerin Efendisi,

Vahdet'in Gülü başlıklı yazıları, Hz. Peygamberi anlatmak için kullanılan gül kelimesini vermesi bakımından önemlidir.

Materyal ve Yöntemler

Bâki, Fuzûlî ve Hayâlî divanlarındaki gül ile ilgili tüm beyitleri fişledik. Yaptığımız fişlemeleri konularına göre tasnif ve tahlil ettikten sonra ana metni kurmaya çalıştık. Yaptığımız tespitlerin bir kısmını , örnek beyitler olarak tez metnine dahil ettik. Aynı konudaki benzer beyitleri tez hacmini artırmamak için tez metnine dahil etmeyip indeks kısmında vermeyi uygun gördük. Örnek beyitlerin altında divanlardaki yerini gösteren referanslar verdik.

Bu referanslarda: ilk harfle divanı, taksim işaretinden sonra şairin türünü, manzumenin divandaki sırası ve kaçınıcı beyit olduğu göstermeye çalıştık.

Elde edilen bulgular “Genel olarak Gül, Gonca, Gülşen, Gülzâr, Gülistân” başlığı altında verilmiştir. Bu elde edilen bulguların değerlendirilmesi ise dört bölüme ayrılarak incelenmiştir. Bu bölümlere ayrılırken:

1. Din ve Tasavvuf
2. Cemiyet
3. İnsan
4. Tabiat

ana başlıkları halinde şairin muhayyilesinde yer alan gül mefhumunun benzetmeye dayalı kullanılışı incelenmiştir.

Tezimizin başında şairlerin hayatlarını verirken, bu tahlil sonucu şairlerin şiirlerine etki eden gülün yeni bir kullanılış biçimi var mıdır, bunun tesbitine çalıştık.

BÂKÎ

Asıl adı Mahmud Abdûlbâkî'dir. Bâkî, 1526-27'de İstanbul'da doğmuştur. (İpekten, 1999, 19) Asıl adı Mehmet olan Bâkî'nin babası Fatih Camii müezzinlerindendir. Bir süre saraç çıraklığı yapmıştır. İlk eğitimini babasından almıştır. Daha sonra İstanbul'un en tanınmış hocalarından olan Karamâni Mehmet ve Ahmet Efendilerden ders almıştır. (Mengi, 1995, 158)

Medresede okurken şiirler yazmaya başlayan Bâkî'nin hocası Karamâni Mehmet Efendiye yazdığı sünbül redifli kasidesi ona ününü kazandırmıştır. (Mengi, 1995, 158) Bir süre Halep kadısı olan hocası Hoca-zâde Efendi'yle Halep'e gitmiş, orada dört yıl kalmıştır. İstanbul'a döndükten sonra Semiz Ali Paşa ve Mirahor Ferhat Paşa'nın yardımıyla şiirlerini Kanuni'ye sunmuştur. Padişahın emriyle medreseden mülâzım olarak önce Silivri, sonra Mahmud Paşa müderrisliğine getirilmiştir. (İpekten, 1986, 80) Bu dönemde büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Fakat Kanuni'nin ölümünden iki yıl sonra, düşmanları tarafından müderrislikten uzaklaştırılmış, ancak üç yıl sonra müderrisliğe dönebilmiştir. III. Selim'in de takdirlerini kazanan Bâkî, saraya kabul edilmiş, sultanın ihsanlarına nail olmuştur. Sultan III. Murad devrinde de bu takdir sürmüştür. Meslek hayatında müderrisliğin en yüksek derecesi olan Süleymaniye müderrisliğine getirilmiştir. (İpekten, 1986, 80) Bir süre sonra yazdığı bir gazel yüzünden azledilmiş; Edirne'deki Selimiye müderrisliğine getirilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Mekke ve Medine kadılıklarında bulunan Bâkî, daha sonra İstanbul kadısı, Anadolu kazaskeri, Rumeli kazaskeri olmuştur.

İlmiye sınıfının en son makamı olan Şeyhülislamlığa geçmeyi çok arzulayan şair, bunun için kendi dostları ile bile mücadeleye girmekten çekinmemiştir. Bu isteğine bir türlü erişemeyen sultan'üş-şuara Bâkî 1600 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

Edebi Şahsiyeti

Bâkî'nin şiirlerindeki sadelik, hayallerindeki incelik, onu Klasik Türk Edebiyatı'nın en büyük şairleri arasında sayılmasını sağlamıştır. Şiirlerindeki kelimeler ve hayal oyunları büyük bir incelik ve ustalığın izlerini taşımaktadır. 16.yüzyılın ve edebiyatımızın en büyük şairleri arasında sayılan Bâkî, sultanü'ş-şuara ünvanı ile anılmıştır. Kınalızade Hasan Çelebi'nin Tezküretü'ş-şu'arâ isimli eserinde Bâkî'yi "sultan-ı şâirân-ı memâlik-i Rûm" olarak tanıtmaktadır.(Kutluk, 1989, 199) İyi bir tahsil gören Bâkî, devrin en büyük bilim adamları arasında sayılmaktadır. Yine şairin hayatı boyunca bulunduğu makamlar da bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Yukarıda kısaca edebi şahsiyetini zikrettiğimiz şairin şiir özelliklerini şiir anlayışı bölümünde açıklamayı uygun gördük.

Şiir Anlayışı

Bâkî'nin şiirleri, onunla aynı dönemde yaşamış olan Fuzûlî'nin şiirleri ile karşılaştırıldığında derinlik ve felsefe yönünden sığ kalmaktadır. Fikir ve hayat felsefesi bakımından Bâkî'de yeni bir şey yoktur. Dünyayı daha çok iyi ve fena olaylarla dolu bir efsaneye, bir rüyaya benzetmiştir. Bâkî; Fuzûlî, Hayâli Bey gibi tasavvuf ile ilgili şiirler yazmamıştır. Bâkî şiirlerindeki bu yönü hayallerindeki incelik, dili ve kelimeleri yerli yerinde ve ahenkli bir biçimde kullanarak kapatmış, devrinden yüzyıllar sonra bile adını söyletmeyi bilmiştir.

Kınalızade, şairi Anadolu'nun en iyi şairlerinden biri olarak kabul eder ve hatta bu tezini bir adım daha ileri götürerek nazımın hüsrev ü hakanı olarak görmüştür.

Ekâbir-i şu'arâ vü efâzıl-ı bülegâ ve emâsil-i 'ulemâdan dîbâce-i Dîvân-ı kemâl fihrist-i 'unvân-ı hüsn-makâl meclisefrûz-ı nükte-sencân şâ'iri latîfe-âmûz-ı gazel-serâyân sâhiri sultân-ı şâ'irân-ı memâlik-i Rûm belki hüsrev ü hâkân-ı nâzımân her merzûbûm dilîr-i 'arsa-i 'ilm ü fehm hüsrev-i 'âlemgîr-i iklim-i nazm mütekellimân-ı kâfiye-güzâr u fasîh-zebânân-ı sihr-âsâr arasında ser-gazel-i Dîvân-ı fesâhat ve şâh-beyt-i mecmû'a-i belâgatdur. (Canım, 1989, 199)

Fuat Köprülü'ye göre Bâkî'nin büyük bir şair olmasının nedeni; geniş bir edebî kültüre ince bir zevke sahip olmakla birlikte nazım diline yeni bir ahenk getirmiş olmasıdır. Nazım tekniğini zamanına göre mükemmelleştirerek nazım kusurlarından kurtulmuştur. Kendi şiirlerinin değerini bilen şair,

Bâkiyâ ser-nahl-bend-i gülşen-i ebyâtsın

Eyledi nazm-ı bülendün hâsılı Selmânı pest

BD(G.24/5)

beyti ile düşüncelerini mısralarına döker. Şair, kendi şiirini can bağıslayan bir su olarak nitelendirmektedir.

Bâğ-ı senâ vü gül-şen-i medhünde murg-ı dil

Bu nazm-ı rûh-bahşı okur su gibi revân

BD(K.1/27)

Fikir ve hayat felsefesi bakımından Bâkî'de yeni bir şey yoktur. Dünyayı iyi ve fena, türlü olaylarla dolu bir efsaneye, bir rüyaya benzetmiştir.

Bâkî, şiirinde kullandığı kelimelerde oldukça seçicidir. Fuat Köprülü'ye göre Bâkî, gürül gürül akan bir nehirden çok aynı mecrada aynı ahenkle akıp giden berrak bir

suya benzemektedir. Birçok şairin benzettiği gibi Bâkî, kendi şiirini ise az bulunan değerli incilere benzetir.

Çok olmaz bu tarza gazel Bâkiyâ

Güzel söz güherdür güher az olur

BD (G.112/5)

FUZÛLÎ

Fuzûlî, Klasik Türk Edebiyatı'nın yetiştirdiği en büyük şairlerin başında gelmektedir. Asıl adı Mehmet'dir. Babasının adı ise Süleyman'dır (Karahan, 1995, 67). Fuzûlî, bugünkü Irak'ta doğmuştur. Doğum yeri ve tarihi hakkında çeşitli rivayetler olmakla birlikte kesin bir bilgi yoktur.(İpekten, 1996, 24). Riyâzî, tezkiresinde Kerbelâ'da doğduğunu söyler. Müverrih Âlî, Künhü'l-ahbâr adlı tarihinde Bağdadlı olduğunu, Kınâlızâde Hasan Çelebi ve Sâdıkî de tezkirelerinde Hilleli olduğunu söylerler (İpekten, 1996, 24).

Kanunî'nin Bağdat'ı fethetmesinden sonra, ona ve Rüstem Paşa'ya kasideler sunmuştur. İstanbul'dan gelen şairlerle de tanışmıştır. Fuzûlî 1556 yılında ölmüştür. (Mengi, 1995, 140)

Edebi Şahsiyeti

Fuzûlî'nin şiir özellikleri, edebî şahsiyeti hakkında birçok şey yazılıp söylendiği için biz burada sadece söylenenleri tekrardan öteye geçemeyeceğiz. Köprülü'nün en büyük Türk şairi olarak nitelendirdiği Fuzûlî, yetiştiği coğrafyada Türk, Arap ve Fars kültürünü bilmekte, bildiklerini şiire yansıtmaktadır. Bâkî gibi kendisinden sonraki birçok şaire örnek olan Fuzûlî, edebî açıdan zengin olan Irak coğrafyasında yetişmiştir. A. Karahan, Fuzûlî'yi Fuzûlî yapanın ırk ve bünyevî hususiyetlerin yanı sıra bulunduğu coğrafi iklim, tarihi zenginlikler ve akademik tahsil olduğunu söylemektedir. (Karahan, 1995, 153)Fuzûlî'nin hayatı hakkında kesin bilgiler yoktur. Ne derece bir öğrenim yaptığı bilinmemekle birlikte Türkçe divanın önsözünde küçük yaşta okula başladığını, burada âşıkâne şiirler okuduklarını, şiir yazmağa da küçük yaşta başladığını önce âşıkâne şiirler yazdığını, hatta bu şiirler ile tanındığını; fakat şiirlerinin bilimden yoksun olmasını istemediğinden bilim tahsiline gayret göstererek bütün aklî ve naklî ilimleri

öğrendiğini anlatır (İpekten, 1996, 25). İpekten bu bilgilerin ışığında şairin kendi kendisini yetiştirdiğini söylemektedir Akli ve nakli bilimler konusunda derin bir bilgi sahibi olan şair, ilimsiz şiiri temelsiz bir duvara benzetmiştir.

“... Zîrâ ki ilmsiz şi'r esâsı yok dîvâr kimi olur ve esâssız dîvâr gâyetde bî-i'tibâr olur.”(Fuzûlî, 1990, 14)

Küçük yaşta eğitime başlayan, Arapça ve Farsça'yı küçük yaşlarda öğrenen şair, şiir ve edebiyatla uğraşmaya başlamıştır. Arapça ve Farsça'yı Türkçe kadar iyi bilen Fuzûlî, üç dilde de eserler vermiştir. Verdiği eserler, o dili konuşanlarınkı kadar değerlidir. Türkçe divanın mukaddimesinde bu üç dile vakıf olduğunu:

“... Egerçi Arab'da ve 'Acem'de ve Türk'de yegâne kâmiller çoktur, ammâ sen kimi cemî'-i lisâna kâdir câmi'-i funûn-ı nazm u nesr yokdur” (Fuzûlî, 1990, 15)

sözleri ile anlatmaktadır. Şiir yanında felsefe ile de uğraşan Fuzûlî, tasavvuf felsefesini şiiriyle, hayatıyla, inancıyla kaynaştırmıştır. Şiirlerinde tasavvuf, peygamber ve ehl-i beyt sevgisi ön plândadır. Onun için aşk, fiziksel değil, tamamen platonik ve ruhanîdir. Fuzûlî, güzele değil; güzelliğe âşıktır. Bir başka görüşe göre ise Fuzûlî, ilk gençlik yıllarında yaşadığı bir aşkın tesiri ile yavaş yavaş maddî âlemden çıkarak ilahî aşka geçmiştir. Şiirlerinde ilahî ve maddî aşk iç içe girmiştir. (Karahana, 1995, 163)

Gelibolulu Mustafa Âlî Kühü'l-Ahbâr adlı eserinde Fuzûlî'nin doğu ülkelerinde Türkçe şiir söyleyenlerin üstadı olarak kabul eder. Ayrıca Arapça, Farsça ve Türkçe'ye çok iyi hakim olduğunu belirtir.

Memâlik-i şarkda Türkî ş`ir söyleyenlerün üstâdıdır. Târz-ı hâşa sâlik lezzet-i kelâma mâlik `Arabî ve Fârisî ve Türkî eş`âr nazmına mütehâlik bir sahib ma`rifet idi ki nazmen ve nesren kudret ü fâzileti `inde`l-ehâlî müsbet idi (İpekten, 1994, 255)

Latîfi Tezkiretü`ş-şu`arâ adlı eserinde Fuzûlî için sanat ve şiirin ustası olarak bahsetmiştir.

San`at-ı şî`riyyenün üstâdı ve kendü nispet-i türâbiyyede Bagdâdîdur. Nazm-ı sihr-nüma-yı füsûn-nümûnı hakkâ budur ki mertebeyi hark-ı `âdîdür. Merâtib-i şu`arâda fî-zamâninâ zümre-i a`lâdandır ve tabaka-i `ulyâdandır. Nevâyî tarzına karîb bir tarz-ı dil-firîbi ve üslûb-ı `acîbi vardır. Amma tarzında mübdi` ve tarîk-ı hâssında muhterî`dür...(Canım, 2000, 435)

Şiir Anlayışı

Fuzûlî'nin şiir anlayışını kısaca özetlemek gerekirse; onun bir aşk ve ıstırap şairi olduğunu söyleyebiliriz. Şiire “şiir dert işidir” diyerek başlar (Karahan, 1995,158). Yetiştği ve bulunduğu ortam, onun psikolojisini bu yönde etkilemiştir. Onun gönlündeki aşk, mutlak varlığa olan aşktır. İlahi aşktır. Şaire göre aşk ıstırapını en çok kendisi çekmektedir. Bu aşk öyle büyüktür ki Mecnun'un bile kendi yanında basit bir âşık olarak kalacağını belirtir.

Bende Mecnun'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var

Âşık-ı sâdik benem Mecnûn'un ancak adı var

FD (G.75/1)

Aşkın yanı sıra, aşk acısından dolayı daima ıstırap çekmektedir. Fakat şair çektiği bu acıdan memnundur. Bu durumun asla bozulmasını istememektedir. Çünkü aşk acısı ile mutlak varlığa ulaşabilecektir.

Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb

Kılma derman kim helâkim zehri dermânındadır

FD (G.85/2)

Fuzûlî'nin dili; basit, anlaşılır gözükmekle birlikte şiirleri daima iki anlamlıdır. Şiirlerinde gerçek anlam ve mecâz anlam iç içedir. Kimi zaman şair, kelime oyunları ile sevgiliyi över.

Ey melek-sîmâ ki senden özge hayrandır sana
Hak bilir insan demez her kim ki insandır sana

FD (G. 21/1)

Sevgiliden gelen cefaları şair, bir ihsan olarak görmektedir.

Ey Fuzûlî hûb-rûlardan tegâfüldür yaman
Ger cefâ hem gelse anlardan bir ihsandır sana

FD (G.21/7)

Fuzûlî'nin şiirlerinde ıstırap ön plâna çıkmaktadır.Yalnızlık ve aşk ateşi ile devamlı olarak yanmaktadır.

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı

FD (G. 273/5)

Şairin şiirinde aruz ölçüsünü mükemmel olarak kullanılmıştır. Fuzûlî'nin şiirlerinde aruz hataları hemen hemen hiç yoktur. Fuzûlî'nin dili devrine göre oldukça akıcıdır. Şiirinin değerini bilen şair, şiirini övmektedir. Hz. Peygamber için yazdığı “Su” redifli kasidesinde kendi sözlerinin bir gühere, inciye dönüştüğünü söylemektedir.

Yümn-i na'tinden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü-i şehvâre su

FD (K.3/27)

HAYÂLÎ BEY

Hayâlî Bey, Kanûni devrinin ünlü şairlerindendir. Asıl adı Mehmet lakabı ise “Bekâr Memî”dir. (Menzel, 1977, 384) Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Vardar-Yenicesinde doğmuştur. Çocuk yaşta Hayderî dervişi olan Baba Ali Mest’in hizmetine girmiştir. (Banarlı, 1977, 384) Bu dervişlerin etkisi ile tasavvuf kaidelerini öğrenen Hayâlî’nin şiirlerinde bunların izleri görülmektedir. Kalenderî dervişi ile çeşitli seyahatler yapan Hayâlî Bey, İstanbul’a geldikleri dönemde kendisi gibi yakışıklı bir gencin Kalenderiler arasında bulunmasının doğru olmadığını düşünen, İstanbul kadılığı yapan Sarı Gürz Nureddin Efendi tarafından onlardan ayrılarak şehir muhtesibi Uzun Ali’ye teslim edilir. (Kurnaz, 1987, 17) Bu dönemden sonra şiirleri ile ünlenmeye başlayan Hayâlî Bey, Defterdar İskender Çelebi’nin dikkatini çekmiş, İskender Paşa tarafından Sadrazam İbrahim Paşa’ya takdim edilmiştir. Sonra da Kanûni Sultan Süleyman’a takdim edilip onun takdirini ve lütfunu kazanmıştır. Kendisine hükümdar tarafından önce ulûfe bağlanmış, sonra tımar ve ze’âmet verilmiştir. Hayâlî Bey’in bu durumu devrin diğer şairleri arasında kıskançlık yaratmış, Hayretî, Kandî, Basirî, Keşfi gibi bazı şairlerle keskin husumetin ve çeşitli çekişmelerin doğmasına sebep olmuştur. (Açıkgöz, 1999, 15) Kanuni ile çeşitli seferlere katılan Hayâlî Bey, Bağdat seferi sırasında Fuzûlî ile tanışmıştır. Fakat bu sefer sırasında kendisinin hâmlerinden olan İskender Çelebi’nin daha sonra da Sadrazam İbrahim Paşa’nın idam edilmesi üzerine hâmisiz kalmıştır. Yeni sadrazam Rüstem Paşa’nın da kendisi ile ilgilenmemesi üzerine İstanbul’dan uzaklaşmak için sancak beyliği istemiştir. (Kurnaz, 1987, 22) Kendisine padişah tarafından “Bey” unvanı ile birlikte sancak verilmiştir ve 1557 yılında Edirne’de ölmüştür.

Edebi Şahsiyeti

Hayâlî Bey, küçük yaşlardan itibaren tasavvufa gönül vermiş, tasavvuf çevresi içinde yetişmiş bir şairdir. Şiirlerinde bu etkiyi görmek mümkündür. Tezkireci Ahdî tarafından Hâfız-ı Rûm diye vâsfe edilen şair, Nihat Sami Banarlı'ya göre 16. yy Klasik Türk Edebiyatı'nın Bâkî'den önceki en önemli kaside ve gazel şairidir. (Banarlı, 1971, 571) Kınalızade, "Hayâlî Bey'i Anadolu'nun melikü'ş-şu'arâsı olarak görür. Onun sözleri belagatin gül bahçesinin en güzel örneklerindedir diyerek şairi över.

Vilâyet-i Rûmun melikü'ş-şu'arâsı ve bu merzbûmun merd-i sühanârâsı hevâ-yı evc-i istignânun ferhunde-hümâsı Kâf-ı 'âlem-i itlâkun 'Ankâsı gülistân-ı belâgatun sevr-misâl keşîde-bâlâsı ve hüsn-i nazm ile şöhre-i eyyâm olan şu'arâ-yı be-nâmun mümtâz u müstesnâsıdır. (Kutluk, 1989, 325)

Hayâlî Bey'in en önemli özelliği, kayıt tanımayan, eli açık, hoş görülü bir kişi olmasıdır. Bu özellikleri şiirlerine de yansımıştır. Şiirlerinde sûfiyâne bir hava vardır. Şairin aşağıdaki beyti onun sanat dehâsını ve fikir anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.

Cihân-ârâ cihân içindedir arayı bilmezler

O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler

HD (G.53/1)

Dönemin en ünlü şairlerinden olan Hayâlî Bey düzenli bir eğitim almamıştır. Kendisinin kalender meşrep bir şair olmasından dolayı şiirlerine gerekli önemi ve ihtimamı göstermediğini söyleyebiliriz. Hatta Sultan Süleyman'ın kendisinden divanını istettiği zaman şiirleri, onları toplayan ve son şeklini veren Şeyhzâde Ali Çelebi'de bulunmuştur. (Tarlan, 1992, 24) Şiirlerinde düştüğü gramer hatâlarını arkadaşı Âşık Çelebi düzeltmiştir.

Şiir Anlayışı

Hayâlî Bey, kendisini Anadolu şairlerin sultanı olarak görmektedir. Şair şiirlerini, Kâbe duvarlarına asılmaya lâyık olacak kadar güzel bulmaktadır. Şairin şiirlerinde yukarıda zikrettiğimiz gibi tasavvufî anlayış ağırlıktadır. Hayâlî'nin tasavvuf anlayışı Fuzûlî'de gördüğümüz tasavvufa benzemektedir.

Gördüler kim her gülü zeyn eylemiştir jâleler

Ma'rifet dürrüyle pür olmuş kulağım sandılar

HD (G.155/2)

Doğuştan şair olarak yaratılan Hayâlî Bey (Tarlan,1992, 22), kendi şiirleri ve şairliğini övmektedir. Şiiri ile, gül bahçesine benzeyen âlemin yeşerdiğini belirtmektedir.

Âb-1 letâfet ile Hayâlî kelâmını

Gülzâr-ı kâ'inâtı suarmaga saldılar

HD (G.112/5)

Hayâlî Bey, kendisini Anadolu'nun en önemli şairi, şiir ehillerinin sultanı olarak görmektedir. Bununla birlikte kendisini İmrül Kays gibi görerek; şiirlerinin de onun şiirleri gibi Kâbe duvarlarını süslemeye lâyık olduğunu söyler.

Ey Hayâlî devletinde Pâdişah-ı âlemin

Pây-i taht-ı Rûmda şi'r ehlinin sultâniyem

HD (G.354/5)

İmrü'l-Kays gibi oldu Hayâlî hakkın

Bu fasâhatle der-i Ka'beye asmak kâğıd

HD (G.46/5)

Kendi şiirinin hoş ve latif sözlere talip olduğunu söyleyen şair, her beytinin bir darbı mesel olmasını istemektedir.

Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengin söze tâlib

Her ma'ni-i hasın mesel-âmîz söz olsun

HD (G. 443/6)

Aşkî dolu dolu yaşadığını söyleyen şair, kendisinin yanında Mecnûn'un bile cahil kaldığını söylemektedir.

Demem Mecnûna fenn-i aşkı tekâmîl etti kâmindir

Benim yanımda ol dîvâne bilmez nesne câhildir

HD (G. 47/1)

Şair, kendisini İran edebiyatının ünlü şairleri ile karşılaştırarak şiirlerini onlar ile eş değer gördüğünü ifade etmektedir. Şiirlerinde söyleyiş ve hayâl bakımından orijinallîğe önem veren Hayâlî, manaya ve hakikatlere de önem vermektedir.

Açık ve anlaşılır bir dil kullanan şairin şiirlerinde sade ve samimî bir hava vardır.

UMUMİ OLARAK GÜL, GONCA, GÜLZÂR, GÜLŞEN, GÜLİSTÂN

Türk insanı tarafından çok sevilmiş olan gül, minyatür, şiir gibi birçok sanat türüne konu olmuştur. Türk Edebiyatında müstesna bir yeri olan gül, Klasik Türk Edebiyatı'nda da şairlerin şiirlerini süslemiştir. Klasik şiirde gül, temel olarak sevgili ve sevgilinin vasıflarını anlatmak için kullanılır. “Gül-i handân, fasl-ı gül, berg-i gül, gül-reng, mecmu‘â-yi gül, rûh-ı gül, gül-fâm, nahl-i gül, gül-i rânâ, serv-i gül, devr-i gül, micmer-i gül, şâh-ı gül, çihre-i gül, gül-i bî-hâr, gül-i ter, gül-i ahmer, gül-i şeftâlu, mir‘ât-ı gül, gonca, gonca-i handân, gonca-leb, nihâl-i gonca, gonca-i ümmîd, gonca-dehen, gonca-sıfat, gonca-i semen, gonca-i nev-rûste, gonca-i râ'nâ, dehân-ı gonca-i hamra, gonca-i bağ-ı ‘adem, gonca-veş, gonca-i zanbak, gonca-i gülşen...” vb terkiplerle kullanılır.

Siyah rengi ve güzel kokusundan dolayı sevgilinin saçları anber kokan sünbüle, gözündeki sürmesi nergise, ağzı açılmamış gül goncasına, yüzü ise güle teşbih edilmiştir.

Çihre gül sîne semen çeşm-i mükehhal nergis

Hat çemen gonca dehen ca'd-ı mu'anber sünbül

BD (K24/4)

Sevgilinin alnındaki kıvrım kıvrım saçları, misk kokuları saçan bulut gibidir. Sevgilinin saçları ise ince, narin, uzun boyunun üzerinde bir deste reyhan gibi sevgilinin başını örter.

Ey aceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdır

Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdır

HD (TA./1)

Sevgilinin habercisi sayılan sabâ rüzgârı gül yanaklı sevgiliden haber vermez.
Bu sebepten âşîğın gonca gibi olan ümidinin fidanı açılmaz.

Bana bâd-ı sabâ ol serv-i gül-ruhtan haber vermez

Açılmaz gonca-i bahtım ümîdim nahli ber vermez

FD (G.117/1)

Şair, sevgilinin saçlarını bir elbiseye benzetmektedir. Nasıl ki rüzgâr estiğinde giysiler açılırsa, rüzgârın vurmasıyla sevgilinin saçları yana dökülmekte ve yanakları ortaya çıkmaktadır. Âşık, sevgilinin saçlarını açtığı zaman sevgilinin yüzünü cennette açmış taze bir güle benzetiyor.

Bâd gîsûların açdukça görünür ruh-ı yâr

Bâğ-ı cennetde açılmış gül-i sîr-âb gibi

BD (G.507/5)

Gül yaprağı, âşîğın sevgilisinin saçını ve yanağını anlattığı defterin kâğıdıdır.
Aynı zamanda gül yaprağı, sevgilinin yanağıdır.

Yaraşur zülf ü ruhun vafına defter yazsam

Kâğıdı berg-i gül ola hat-ı defter sünbül

BD (K.24/41)

Sevgilinin bakışları, âşîğın gönlünü delen ve onu yaralayan bir kılıçtır.
Sevgilinin kan döken bakışlarından dolayı yüzü kanlı bir renk almıştır. Bu haliyle sevgilinin yüzü, allık sürünmüş bir geline benzer.

Cihân arûsu bu denli bulur muydu zînet

Eğer yüzünü dem-i tîgin etmese gül-reng

HD (K.7/14)

Menekşe, renk ve koku yönünden sevgilinin yüzündeki ayva tüyelerine teşbih edilir.(Pala, 1995, 367) Sevgilinin yanağı, bu ayva tüyelerinden oluşmuş bir bahçedir. Sevgilinin yanağı âşıklara seyrangah olmuştur.

Haddin olalı ey gül-i handân benefşelik

Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

HD (G.279/1)

Sevgilinin sözleri, âşğın kanını döken, onu yaralayan bir kılıçtır. Âşık için sarfettiği her söz onu yaralar. Bu sözler, tıpkı bir nehirden akan gül yaprakları gibidir.

Bir güzel sevdim kılıcından demâdem kan akar

Güyyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

HD (G.57/1)

Sevgilinin dudağı, kırmızı rengi ve kapalı olması nedeniyle goncaya benzetilir. Sevgilinin yanağı gül; yüzü ise gül ve goncalarla dolu bir gül bahçesidir. Âşğın gönlü ise gül hasreti çeken bir bülbül gibi ağlayıp inler.

Goncadır la‘lin izârın gül ruhun gülzârdır

Andelîbi gönlümün her dem anınçün zârdır

HD (G.139/1)

Mugaylân sözcüğü, “deve dikenî” manasına gelmektedir.(Ş. Sami, 1989, 1381) Deve dikenî, yabani bir bitkidir. Sevgilinin lütfu o kadar içten ve sıcaktır ki; kışın bile bu dikenin ve dikenin üzerindeki kızıl goncanın açmasına sebep olur.

Nesîm-i lütfun eserse şitâda ey yüzü gül

Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

HD (K.3/11)

Âşığın yüzünde ve sinesinde, gül yüzlü sevgilinin hasretinden ve onun çektiği azap yüzünden yara çıkar, bunlar dağlarda ve ovalarda açan kırmızı laleye benzer.

Tâze dâğumla ser ü sîne n'ola zeyn olsa

Kûh u deşt ey yüzi gül lâle-i hamrâ yiridür

BD (G.66/3)

Gül, kendisi için inleyen ağlayan bülbülün iniltilerini yalvarışlarını duymaz, duymazlıktan gelir. Şiirde gül, sevgiliye ve yanağa; âşık ise bülbüle benzetilmektedir. Çünkü âşığın inlemelerini ve ağlamalarını her makam çekmez. Gülün makamı ayırır. Neva aynı zamanda musikide bir makam adıdır. Bu kelime, tevriyeli kullanılarak ağlama, inleme anlamına gelmektedir.

Bülbül nevâ-yı nâleme kılmaz mu'âraza

Zîrâ götürmez ey yüzi gül her makâm bahs

BD (G.25/4)

Sevgili güzelliğın gül bahçesinde bir gül budağıdır. Âşığın amacı sevgiliye kavuşmaktır. Bu da kavuşma güllerini dererek olur. Çünkü mevsim, bahar mevsimidir. Bahar mevsimi âşıkların kırlara çıkıp gönüllerini birbirine açtığı dönemdir. Âşıklar, bu mevsimde birbirleriyle olurlar. Duygularını dile getirirler. Âşık kavuşma güllerini dermek istemektedir. Çünkü mevsim, sevgililerin buluşma zamanıdır; ilkbahardır.

Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budağıdır

Visâli güllerini der gönül ki çağıdır

HD (G.182/1)

Sevgilinin yüzü cennete, dudağı ise selsebîl ırmağına teşbih edilir. Yanakları ise o ırmağın içerisindeki gül yapraklarıdır.

Tal'atın cennet durağın selsebîl ırmağıdır

Ârızında ruhların su içre gül yaprağıdır

HD (G.183/1)

Şair, sevdiğini (Kanûni Sultan Süleyman) kaybetmenin üzüntüsü ile hasret çekmektedir, hatta kendisinin bu üzüntüsüne gül ve nergisi ortak etmektedir.

Gül hasretünle yollara tutsun kulağımı

Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

BD (TB.4/5)

Bâkî, çok hırslı bir insan olarak bilinmektedir. Fakat çok istediği Şeyh'ülislâmlık makamına çeşitli sebeplerden dolayı bir türlü ulaşamamıştır. Beyitte de kısa ömründe makam ve mevkiye talip olduğundan ama bunu bir türlü elde edemediğinden bahsetmektedir. Şairin ömrü de gül yaprağı gibi kısa sürede gelip geçer. Ömür de gül gibi mevsimlidir.

Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl-i rüzgâr

Gül-berg-i bâğ-ı 'ömr ise ber-bâd olup gider

BD (G.141/5)

Gül, kırmızı rengi nedeniyle şaraba benzetilir.(Pala, 1995, 209) Şarap mestlik verir. İçki içen insan mesttir. Akşamleyin içilen içkinin etkisi sabahleyin de mahmurluk olarak devam eder. Uykudan uyanan insan da mahmurdur. Fakat sabahleyin sevgilinin gelmesi, âşığın canlanmasına sebep olur. II. mısradaki mestliğin gitmesinin sebebi budur.

Câm-ı zerrîni tolu bâde-i gül-reng itmiş
Gül-i ra'nâ seherî kılmag için def'-i humâr

BD (K.18/21)

Şarap renk itibariyle güle benzetilir. Âşık, sünbülün kokusunun vermiş olduğu mestlik ile sevgilinin saçını hayal eder.

Bir elde Bâkıyâ gül gibi sâgar var iken geldi
Hayâl-i kâkül-i müşgîni sünbül sundı bir deste

BD(G.445/5)

Şarap içen kişi şarabın etkisi ile kızarır. Sevgili, gül şarabı içer ve onun etkisi ile yüzü gül gibi kızarır. Sevgilinin dudağı ise gonca gibi kapalıdır. Şarap içtikten sonra bir gül gibi açılır. Sevgilinin yüzünün kırmızılığı yanağına mükemmel bir güzellik vermiş, sevgilinin yüzü al al olmuştur. Şarap, renk itibariyle gül gibi kırmızıdır; dudaklar da kırmızıdır. İçki içen insan, içkinin tesiri ile kızarır, çok konuşmaya başlar. Gül renkli şarap içen sevgilinin gonca gibi küçük dudağı açılır. Yüzü kızarır; pembe pembe olur. Pembe olmaya tali bir sebep olarak içki içmeyi göstermektedir. “Güzellenmiş pembe olmuşsun” denilerek kastedilen, budur.

Mey-i gül çehre içmişsin yine ey gonca-leb benzer
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsun

HD (G.382/4)

Şarap kadehi, âşıklar için bir gül gibidir. Nasıl ki şarap içen kişi neşelenir hoş sohbet olursa; âşıklar da içkinin verdiği cesaret ile bülbül gibi konuşur.

Sâkiyâ câm-ı mey ne hûş gül olur
Eline kim alursa bülbül olur

BD (G.156/1)

Gül gibi olan şarap bazen âşıkların gönlünü açmasına yardımcı olur. Gönül goncası açılmak için gönülsüzdür. Âşık olan kişi de aşkından dolayı mesttir. Aşk şarabı içen âşık şarabın etkisi ile konuşmaya başlar.

Güşâde olmaga dem-beste iken gonca-i hâtır

Elünde gül gibi câm-ı şarâb-ı dil-güşâ yigdür

BD(G.186/5)

Dağ lalesinin çiçeği kırmızı, ortası ise siyahtır. Bu siyahlık âşığın vücudundaki yaraları temsil eder.(Pala, 1995, 342) Şair, gönül ferahlatan şaraba sahip olduğunu söylemektedir. Şarap, insanın dertlerini sıkıntılarını unutturur. Ona neşe verir. Sevgilinin güzel sözleri, ilgisi âşığın sıkıntı ve dertlerini unutturur. Bu sebepten sevgilinin lütfu şaraba; sevgili ise güle teşbih edilmiştir. Gül de şekil ve renk itibariyle şarap kadehine benzetilmektedir.

Tîre-dildür lâle-i Nû'mânı 'arz itmen bize

Gül gibi câm-ı şarâb-ı dil-güşâyâ mâliküz

BD (G.191/6)

İçkinin bir özelliği de vermiş olduğu mestlik sebebiyle geçmişi unutturmasıdır. Âşık, elem denizini bade gemisiyle geçmek ister. Bu nedenle gam çekmeden ölür.

Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse

Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

HD (G.477/1)

Âşığın yaşadığı aşk acısından dolayı vücudunda sıkıntı, elem gülleri açar. Sevgilinin kılıç gibi olan bakışları ise âşığın vücudunun rengini soldurur.

Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînde
Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

HD(K.6/24)

Elif, Arap alfabesinin ilk harfidir, Klasik Türk Edebiyatı'nda sevgilinin boyuna teşbih edilir. (Pala, 1995, 167) Beyitte elif kelimesi ile birlikte peykan da birlikte geçmektedir. Peykan; ok ve mızrakların ucundaki sivri metal, temren manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 864) Sevgilinin bir elif gibi olan boyu, âşığın sinisini yaralamaktadır. Bundan dolayı âşığın sinesi, bir gül bahçesine dönmüştür. Bu, aynı zamanda sevgilinin âşıkla ilgilendiği manasına gelmektedir. Çünkü yaralar tazedir. Gül, renk itibariyle kırmızıdır. Taze yara da üzeri kanlı olduğu için kırmızı renktedir.

Elifler serv-peykân gonca sahn-ı sîne bâğımdır
Gül-i gülzâr-ı gam cismimde kanlı tâze dâğımdır

HD (G.59/1)

Sevgilinin bakışları âşığın sinesinde güle benzeyen yaralar açar. Sevgili, yaya benzeyen kaşı ile kirpik oklarını âşığın sinesine yağdırır. Bu oklar âşığın sinesine gül renkli yaralar gönderir.(Sevgilinin yaya benzeyen kaşı da rakibe kirpik oklarını gönderir.)

Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînde
Çün kemânından adûya tîr bârân eyledi

HD (K.17/9)

Beyitte bahsedilen bayram, bahar bayramıdır. Bayram neşe ve sevinç günleridir. Aynı zamanda bayramlar, birlik ve beraberliğin sembolüdür. Bayramlarda insanlar bir

araya gelirler; dostlarının gönüllerini alırlar. Âşıklar da sevgili ile beraber olurlar. İki gönül birbirine muhabbet gösterir.

Mevsim-i gül ‘îd ile yâr u musâhib düşdiler

Bir birine iki dil-berdür mahabbet gösterür

BD (G.51/2)

Bahar şah, düzenleyeceği sefer için serviyi kendisine yeşil sancak yapıp ordu toplar. Ordusunun askerleri ise lale ve gülden oluşur.

Nite serv-i ser-efrâzı yeşil sancak edip

Lâle vü gülden sipeh cem‘ eyleye şâh-ı bahâr

HD(K./ 20)

Bahar askerleri, kış ülkesinin topraklarını yağma edip ganimeti bahar şahının askerleri ile güller arasında pay eder.

Güller siperler ile üleşdi filoriyi

Milk-i şitâyı gâret idüp leşger-i bahâr

BD (G.130/3)

Nevruz, yeni gün demektir.(Devellioğlu, 1996, 830) Nevruz baharın gelişinin kutlandığı bayramdır. Eskiden beri; 21 Mart’ta baharın gelişi kutlanır. Hakan çadırı kurulur. Hakan, maiyetindeki insanlara yardım eder. Nevruz, şah olunca lale ve gülden çadır kurulacaktır. Zaten baharda kırlara bakıldığı zaman bağlarda lale ve güllerden çadırlar kurulmuş gibi görülür. Baharın gelmesiyle bu bayramı kutlamak için lale ve gülden birer otak, çadır kurarlar.

Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni

Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh sana

HD (G.15/3)

Bağ âşık için, eğer sevgili oradaysa bir anlam kazanır. Eğer sevgili bağda yoksa orası âşık için cehennem haline gelir. Bağda bulunan güller ise âşığa cehennemin azap veren ateşini hatırlatır.

Seyrâna bâğa varsam sensiz gelir cehennem

Güller tekellüf olsa nâr-ı azâba benzer

HD (G.138/2)

Bahar rüzgarı gül bahçesine gülün kokusunu taşır. Bunlar, baharın güzel ve hoş kokularıdır. Gül ise bu kokuları yayan buhurdanlığa benzetilir.

Micmer-i gülde nesîm-i subh-gâhı ‘ûd-sûz

Safha-i gül-zârda bâd-ı bahârî ‘itr-sâ

BD (G.8/4)

Gülün eteğindeki jaleler birer parlak latif inci gibidir; bunlar, paşaların elbiselerinde süs olarak kullanılan inci tanelerini hatırlatır.

Dâmenin dürr ü cevâhîrle pür itdi gül-i ter

Ki ide hâk-i der-i Hazret-i Pâşâyâ nisâr

BD (K.18/26)

Gül, gülistanın, bağın en çok rağbet edilen sarrafıdır. Çünkü bahar gelince gülistan güzel kokular saçan bir attar olmuştur.

Çâr-sû-yi bâğ seyrânı bu gün mergûbdur

Kim şikûfe anda sarrâf oldu vü ‘attâr gül

FD (K.9/6)

İnsan ömrü gülün ömrü gibi kısadır. Şair, beyitte bu duyguları dile getirir.

Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl-i rûzgâr

Gül-berg-i bâğ-ı 'ömr ise ber-bâd olup gider

BD (G.141/5)

Şehzade Mustafa, Kanuni'nin büyük oğludur. Şehzadenin ölümü şair tarafından büyük bir üzüntüyle karşılanır. Şair, şehzadeyi bir güle benzetir.

Baş açık lâle çemende dedi sultân-ı güle

Kan bulaşmış âlem-i Şâh-ı Şehîdânem ben

HD (G.437/4)

Âşık, güle benzeyen sevgiliyi kaybettiği için üzüntülüdür, âşığın gönlü sıkıntılıdır.

Nalişinden her seher çün gonca oldu teng-dil

Şâh-ı gülden andelîbin âşiyânın yıkdılar

HD (G.125/3)

Gül, yılda bir kez açar. Çünkü Peygamberler arasında en övülmüş, en yüce olan Hz. Peygamber de gül gibi dünyaya bir defa teşrif etmiştir. Çünkü o dürr-i yektadır.

Var ümîdim nice kim resm-i medâr-ı dehrdür

Yılda bir kez âleme arz eylemek dîdâr gül

FD (K.9/60)

H. Peygamber, dünyada Allah'ın lütfunun ve kudretinin bir göstergesi olarak taze bir gül gibi açılmıştır.

Feth bâğından ana her dem hilâf-i bâğ-ı dehr

Tâze tâze açâ lûtf-i İzzid-i Cebbâr gül

FD (K.9/61)

Hız. Peygamberin kalbi Cebrail tarafından açılarak temizlenmiştir. Gül aynı zamanda Cebrail tarafından temizlenmiş, kirlerinden arındırılmış Hız. Muhammed'in kalbidir.

Çâk olup bulmuş safâ bâd-ı seherden sanasın

Bâddır Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül

FD (K.9/ 10)

Gül, kokusunun güzelliği ile tanınır. Peygamberin yüzü ise güle teşbih edilmiştir. Gülün kokusu, etrafa yayılmasıyla herkesi mest eder. O Peygamberin teri de gül kokusu gibidir. Gül-şebnem ilişkisi bu sebepten kurulmuştur.

Şeb-nem-i gül-zâr-i ruhsâr-i Resûlu'llahtır

Neşr-i ' itriyle kılar her dem anı iş'âr gül

FD(K.9/11)

Âşığın gönlüne kırmızı rengi veren ne gül ne de laledir, onun kanlı gözyaşlarıdır.

Gül ile lâle kanından gönül reng alabilmezsin

Ne gözler yaşdır sahn-ı çemende jâle bilmezsin

HD (G. 442/1)

Gülün(sevgilinin) sözleri âşığa ıstırap vericidir. Âşığın buna dayanması çok zordur. Âşığın sevgilinin acı sözlerine dayanmasının tek yolu gözyaşlarıdır.

Odlar yakardı başına murgun çemende gül

Şeb-nem suvarmayaydı seherden kulagını

BD (G. 487/3)

Âşığın gönlü, sevgilinin aşkından dolayı yaralıdır. Âşık yarasını gönlünde gizler. Âşığın utanmayı bırakıp duygularını sevgiliye açma isteği vardır. Gülün taç yapraklarının açılması ile utanma arasında bağıntı kurulmuştur.

Gül gibi pîrâhen-i nâmûsı sad-çâk eyleyüp
Lâle-veş dâg-ı nihânım âşikâr itsem gerek

BD (G.273/2)

Şair, sakiye seslenerek kadehleri devamlı olarak dağıtmasını istemektedir. Çünkü şarabı içen sevgilinin yanakları şarabın etkisi ile kızarır. Şair, içkinin kadehe dökülürken çıkardığı sesle bülbül sesi arasında bağıntı kurmaktadır. Yanakların kızarmasına sebep olarak şarabı göstererek hüsn-i talil sanatı yapmaktadır.

Sâkî elünde bülbüleyi bülbül eylesen
İçsen şarâbı ruhlarımı gül gül eylesen

BD (G.255/1)

Sevgili, âşık için daima taze ve yeni açmış bir gül gibidir. Âşığa, üzerine jale düşmüş bir güle de gözyaşı döken sevgiliyi hatırlatır.

Sen tarâvet bâğımın bir gonca-i handânısın
Jâle düşmüş taze gül bir aqlamış suretlüdür

BD (G.60/3)

Hararet, sıcaklık demektir.(Ş. Sami, 1989, 543) Gönül de ateş gibi yanmaktadır. Bu utangaçlığından dolayı âşık sevgiliye olan aşkını bir türlü itiraf edemez. Aşk ateşinden dolayı gönlü daima yaralıdır. Bu sebeple âşığın yüzünde sıkıntı gülleri açar.

Harâretten dilinde lâlenün dâg
Hacâletden yüzinde güllerün hay

BD (G.514/3)

Çemen ülkesinin ürünü aşktır. Sevgili ise bu ürünün gelirini toplayan defterdardır.

Şâha arz etmege mülk-i çemenin mahsûlün

Elde evrâk tutar güller olup defterdâr

HD (K.2/9)

Şair, Kanûninin ölümü sebebiyle bütün insanlığın ağlamasını istemektedir. Zira insan ölümün vermiş olduğu üzüntü ile ne yaptığını bilmez. Saç, baş, yüz gibi uzuvlarını parçalarlar. Şair ıığılığına ve üzüntüsüne sadece insanlığın değil, kuşların da ortak olmasını istemektedir.

Tutsun cihânı nâle-i mürġân subh-dem

Güller yolınsun âh u figân eylesün hezâr

BD (M.4/2)

Gonca, açılmamış çiçektir. Dudak, gonca ve güle benzetilmiştir. Gonca açıldığında bir koku etrafa yayılırsa dudağın açılmasıyla da gizli sırlar ortaya dökülür.

Gonca-veş dâg-ı sînemüz açalum

Gül gibi keşf-i râza başlayalum

BD (G.340/2)

Sevgilinin yüzü, daima beyazdır. Bu haliyle sevgili, cihanın gül bahçesinin ak gülüdür. Şair, cihanı bir gül bahçesine benzetmektedir. Sevgili ise bu cihan bahçesinde açan güle teşbih edilmektedir. “Sevgilinin yüzünün ak olmasının sebebi budur” diyerek hüsn-i talil sanatı yapmaktadır.

Dâ'im ey Bâkî budur şâhun yüzi ag olduğı

Ak güldür tal'at-ı hûbı cihân gül-zârına

BD (G.407/7)

Dalında bulunan gül, dadısının kucağındaki küçük bir çocuğa benzer.

Tıfl iken dâyesi kucağında

Gül idi kopmaduk budagında

BD (G.424/1)

Sevgilinin boyunu servi, yüzünü ise gül sanma. Bostanda sinesine elifler vururlar.

Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddin yâdına

Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

HD (G.381/3)

Sevgili (gül), çemendeki kuşa rahmet için koruma maksadı ile bakışlarını ona çevirir.

Rahm et dile ey gül ki çemen murg ü havâyâ

Bir hâr-ı himâyet nazarı ile kenef eyler

HD (G.126/2)

Şairin nazmı değerli taşlarla süslenmiş gibidir. Şair, güzel şiirlerini gül ve lale renkli kağıtlara yazmaya başlar. Şairin bu kıymetli taşlara benzeyen şiirini yazmak isteyenler de gül ve lale renkli kağıtlara yazmaya başlarlar.

Gül ile lâleler rengin varaklarla çemenlerde

Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher-pâşı

HD (G.567/5)

Aşktan mest olmuş bülbülün sesi, Hz. Davut'un sesi gibi yükselir. Gül ise parlak dikenini Hz. Musa'nın parlak eli gibi bülbüle sunar.

Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest

Yed-i Beyzâsını arz eyledi gül Mûsâ-vâr

HD (K.2/4)

Âşık, sevgiliye olan aşkından dolayı daima inler ve acı çeker. Âşığın inlemesinin yanında bülbülün gül için inmesi çok hafif kalır.

Yâr için zârım işit bülbüldeki gulgul nedir

Gel temâşâ eyle şâhım gül nedir bülbül nedir

HD (G.109/1)

Sevgilinin gül fidanının üzerinde bulunan gül gibi yanağının rengini görenler onu âşığın kanından oluşmuş zannederler.

Gül nihâlinde görüp haddin gibi rengin gülü

Bir ser-âmed kâmetin boynunda kanım sandılar

HD (G.94/2)

Ömür bir gül dalına benzetilmiştir. Şair, sevdiği kişinin ömür fidanının gam ve kederden uzak olmasını diler. Ayrıca şair beyitte, memduhunun ömrünün uzun olmasını dileğini belirtir.

Nihâl-i ömr-i Paşadan hazân-ı gam ırak olsun

Hayâlî solmasın ol gül budağı bir budağımdır

HD (G.59/5)

Güller açılmak için bülbüle ihtiyaç duyarlar. Bu sebepten gül, -haberci- sabâ rüzgârı ile bülbüle haber gönderirler. Gerçekte güllerin açması rüzgâra bağlıdır. Şair, çiçeklerin açmasına tali bir sebep bulmaktadır. Güllerin açılmamasının sebebi âşığın gül

bahçesinde olmamasıdır. Sabah rüzgârı habercidir. Sevgilinin haberini Âşığa götürmektedir.

Sensiz açılmazız deyu peyk-i sabâ ile

Güller çemende bülbüle kâğıt uçurdular

HD (G.61/2)

Âşık, sevgiliye olan aşkını kâğıda yazarak ona ulaştırmaktadır. Âşık duygularını genellikle kırmızı kâğıtla ulaştırır. Lale şekil itibariyle kalbe benzer. Çemende âşık, sevgisini mektupla sevgiliye sunmaktadır.

Lâle evrâkın çemenler yeledi sanmanız

Al kâğıtla güle tâze haber uçurdular

HD (G.54/2)

Âşık, goncaya benzeyen sevgili için kanını feda eder. Bu yüzden güle benzeyen yanağın kırmızı olması acıip karşılanmamalıdır.

Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anın

Aceb mi bağlanırsa gülleri zirâ ki kanlıdır

HD (G.86/2)

Âşık, sevgili için ayrılığın acısıyla ağlayıp inler. Ayrılığın vermiş olduğu üzüntü ile üstünü başını, yakasını parçalar. Bu durum karşısında sevgili evet anlamında başını sallar. Bu olay gül bahçesinde gül yakasını yırtınca (açınca), servinin güle incinip başını eğmesine benzer.

Gördü ki gül yakasını karşında etti çâk

Gülşende incinip ana başın salar serv

HD (K.11/2)

Beyitte yanak güle teşbih edilmiştir. Gözyaşı ise dişe teşbih edilir. Hayâlî, sevgilinin yüzünün ayrılığı ile kendini parçalar. Sevgilinin ayrılığı ile gül üzerindeki jaleler kendisini parça parça etmek için birer diş olurlar. Beyitte sevgilisinden ayrılan insanın özelliğinden bahsetmektedir.

Hecr-i rûy-ı yâr ile güller Hayâlî kendiyi

Pâre pâre etmege her jâle bir dendân olur

HD (G.162/5)

Âşık, sevgiliden ayrılık gününde gözyaşları döker. Eza cefa etmek sevgilinin adetidir. Sevgilinin ayrılık gecesi gülmesi normaldir. Âşık ayrılık gecesinde sevgilisi tarafından gözyaşlarının görülmemesini istemektedir. Âşığın yanağına düşecek bir damla gözyaşı yanağını taze tutar. Gülün solmaması için su serpilir. Bâkî, yanağa düşen gözyaşı ile gülün üzerindeki şebnem arasında bağıntı kurmaktadır.

Rûz-ı hecrinde güler dâne-i eşküm göricek

Berg-i güldür ki tutar katre-i şeb-nem tâze

BD (G.454/3)

Sevgilinin saf, temiz yanağındaki lale renkli, ayva tüyleri âşığa billur su üzerindeki gül yaprakları gibi gözükür. Sevgilinin dudağı âb-ı zülâldir. Yanaklar ise dudaklar üzerinde gül yaprağı gibidir. O pürüzsüz dudağı üzerindeki ayva tüyleri lale renkli görünmektedir.

Nakş-ı hadd-i lâle-reng ol ‘ârız-ı pâkîzede

Berg-i güldür gûyiyâ âb-ı zülâl üstindedir

BD (G.124/4)

Sevgilinin gül renkli yanağının üzerindeki ayva tüylerini bulmak için gülen gül yaprağının üzerine taze miskten nakış yaparlar. Mürekkep miskten yapılır. Yanaklar deftere benzetilir. Ayva tüyleri ise bu defterin üzerindeki yazı gibidir.

Bulmaya ol hadd-i gül-gûn üzre hattun hâletin
Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i handâne nakş

BD (G.213/2)

Lâle-i Numan sevgilidir. Sevgili padişaktır. Sultan kerem sahibidir. Buluta gürültü, hazineye mücevherler yakıştır. Şaire göre insana yakışansa elindeki güzellikleri, hazineleri ihtiyacı olanlara vermektir.

Âdeme bezl durur kana güher ebre hayâ
Güle bu reng yeter lâle-i Nu'mâna kerem

HD (K.15/4)

Âşığın gözleri sevgilinin cefasından dolayı daima yaşlıdır. Bir süre sonra çok ağlamaktan dolayı âşığın gözleri kanlanır. Bu, âşık için gam değildir. Çünkü sevdiği için gözyaşlarını dökmektedir. Zira yüzüne dökülen kanlı gözyaşları yanağa kırmızı rengi verir. Şair, yanağın kırmızılığı için tali bir sebep göstererek hüsn-i ta'lil sanatı yapmaktadır.

Gözünden aksa ciger kanı gam yemez âşık
Murâd güllerine reng-i rû verir dem olur

HD (G.119/2)

Şair, Hz. Peygamberin gül bahçesinde açmak istemektedir. O, gül bahçesinde sarı renkli güldür. Sarı gül olmasının sebebi ise peygambere ulaşamamanın üzüntüsünden kaynaklanmaktadır. Hasta insanların yüzü sarıdır. Şair ise peygambere ulaşamamanın üzüntüsü ile hasta olmuş, yüzü sararmıştır.

Çün Hayâlî açıla gülzâr-ı Âl-i Mustafâ

Çehrem ol gülzâra bir ednâ gül-i zerd isterim

HD (G.378/5)

Gülün üzerindeki su zerrecikleri gülün taze kalmasını sağlar. Bu yüzden çiçeklerin üzerine su serpilerek temiz olmaları sağlanır. Sünbül ise süpürerek temizler. Gubar toz demektir. Toz ise kesrettir. Kalp şekil itibariyle güle benzer. Su temizliğin sembolüdür. Saflık, berraktır. Suyun gülü temizlediği gibi kalbi de temizlemesi gerekmektedir.

Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder

Hâne-i kalbinde var ise melâletden gubâr

HD (K./ 7)

Âşık, gönlünün kanlı suyu ile sevgiliyi besler. Sevgilinin boyunun hayali ise âşığa destek olur.

Verdim ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş

Tâ hayâl-i kaddin oldu bağ-ı cânın dikmesi

HD (G.579/4)

Şarap kırmızı renginden dolayı gül renkli olarak anılır. Şarap insana neşe ve sevinç verir. Anadolu'da kabak süs kabağı, su kabağı vb. şekilde yetiştirilir. Su kabağı kurutulup içine su, sirke gibi sıvı maddeler doldurularak maşrapa gibi kullanılır. (Pala, 1995, 297)Eskiden cam ve cem ile ilgili eşyalar bol olmadığı için genellikle zenginler tarafından kullanılırdı. Ağırlığından dolayı kabak, taşınmazdı. Taşınmadığı içinde şarap bu kapların içine doldurulurdu. Su kabağının çok küçüğü ise kadeh olarak kullanılırdı. Ayak kadeh demektir. Saki, şairin kadehini gül renkli şarap ile doldurur. Şair, içkinin vermiş olduğu mestlikle neşe ülkesini seyre dalar.

Dolduysa sâkîyâ mey-i gül reng ile kabak
Seyr edelim diyâr-ı neşâtı ayak ayak

HD (G.252/1)

Âşık (bülbül), sevgilinin(gülün) aşkının ateşinden dolayı gönlü yanar, kebab olur. Fazla ateş cisimlerin kül olmasına sebep olur. Yana yana tabiri ateşin fazlalığını ifâde eder. Âşık aşkın ateşi ile yanar yakılır, zayıf düşer. Zayıf insan ise miskinleşir.

Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i aşk-ı gül olmuşsun
Be yana yana hey miskîn nedir hâlin kül olmuşsun

HD (G.382/1)

O gül yüzlü sevgili âşığa göz yaşları döktürür. Balık klasik şiirde deniz-su ilişkisi içerisinde ele alınır. (Pala, 1995, 354) Balık, âşığın canı ile ilgili hayallerle aşağıdaki beyitte ele alınmıştır.

Acıdıcak yaşım ol gül-çehre
Mâhiler hançer üşürdü bahre

HD (G.529/1)

Saki, içki dağıtan güzeldir. O, meclis için yeterlidir. Bâkî ise içki meclislerinin süsüdür. Bahar mevsiminde gül ve reyhan açılmıştır. Gül ve reyhan kokusu ile bilinir. Sevgilinin ayva tüyleri reyhana benzer. Kadeh nuş olmayan âşık ise ayva tüyelerine, güle yani sevgiliye katlanamaz.

Yiter hatt u ruh-ı sâkî bu bezme zînet ey Bâkî
Kadeh nûş it ki dil vakt-i gül ü reyhâne katlanmaz

BD (G. 196/5)

Âşık, bahar mevsiminde gül bahçesine gitmek ister Çünkü, bu bahçede âşığın gönül kanından yapılmış saf şarap vardır.

Ger Fuzûlî meyl-i gülzâr etse fasl-i gül n'ola
 Ayş için hûn-âbe-i dilden şarâb-ı nâbı var

FD (G.74/7)

Âşığın vücudu sevgilinin aşkıdan dolayı gül bahçesine dönmüştür. Bu gül bahçesinin bağcısı olan âşık, sevgilinin ayağının tozuna hediye olarak kırmızı gül döker. Her âşık, sevgilisine sevgisini belirtmek için kırmızı gül hediye eder.

Gül-sitân-ı tende oldı çeşm-i pür-hûn bâg-bân
 Hâk-i pâye tuhfe ey gonca gül-i ahmer çeker

BD (G. 183/6)

Âşık, sevgilinin aşkıdan, eleminden dolayı daima gözü yaşlıdır. Âşık vücut toprağını gözyaşı suyuyla sulamaktadır. Su tazeliklidir. Dinçlik verir, gözyaşları ise âşığın aşkını taze tutar. Bu gözyaşları sevgilinin kalbini yumuşatır. Aşk güllerinin açılmasına sebep olur.

Vücûdun hâkini ter tut gözün yaşıyla ey Bâkî
 Gül-i gül-zâr-ı ma'nâ açılır bu âb u gilden bil

BD (G.312/5)

Çemende gül resmini seyredip bülbül sesini dinlemek âşık için salih ameldir.

Nakş-ı gül seyr it çemende savt-ı bülbül dinle gel
 Şimdi savt u nakşdur 'ayş ehline sâlih 'amel

BD (G.310/1)

Yaşamayı bilenler için bülbül sesi, yaprak ve gül namesi safa meclisi yaşam için bir meydan okumadır.

Bezm-i safâ vü ‘ayşa salâdur bilenlere

Sît u sadâ-yı bülbül ü berg ü nevâ-yı gül

BD (G.304/3)

Bâkî, dünyayı bir bağa benzetmektedir. Dünya fanidir, gelip geçicidir. Bahar da gelip geçicidir. Dünyada ne kadar zaman geçerse geçsin şarap kadehi gibi dikensiz bir gül açılmaz. Kadeh, şekil itibariyle güle benzer. Kadehin içerisindeki şarap da kırmızı renktedir. Bu da renk olarak güle teşbih edilir.

Sad hezârân nev-bahâr olsa bu fânî bâgda

Bir gül-i bî-hâr açılmaz Bâkîyâ sâgar gibi

BD (G.499/5)

Sevgilinin yüzü aynaya benzetilir. Ayna parlaktır. Sevgilinin yüzü de parlaktır. Ayanaya bakıldığında suret görünür. Âyine-i çin tunç madeninden bir çeşit aynadır. Gülün çehresinde buruşukluk görünür. Onda öyle bir berraklık vardır ki görenler çini ayna zannederler.

Sûretâ çîn görünür çihre-i gülde ammâ

Bir safâ var ki görenler sanur âyîne-i Çîn

BD (G.392/4)

Sevgili padişaktır. Padişah tahta oturur. Bülbülün evini taht yapmıştır. Padişahın hizmetkârları ise servi ve çınardır. Hizmetkârlar padişahın karşısında durur. Bülbül, gül dalını taht yaptıktan sonra servi ve çınar ona hizmetkâr olmuştur.

Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etti tahtigâh

Karşı durmuş ona hidmetkârdır serv ü çenar

HD (K./3)

Sevgilinin yüzü mecmuaya teşbih edilmektedir. Yanakları ise gülün yapraklarıdır. Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri ise yazıdır. Bu beyit şiirin matlası olarak görülmektedir. Âşık ise bu beyiti yare karşı hazin hazin okumaktadır.

Subh-dem bu matla'ı mecmû'a-i gülde görüp

Yâra karşı okudu bülbül edip savt-ı hazîn

HD (K.23/11)

Jale şekil itibariyle paraya benzemektedir. Âşık sevgilinin ayağının tozuna bahşış saçar. Tabağa benzeyen yanakta ise jaleler yuvarlak inci gibidir.

Ayağı tozuna îsâr için şâhın ruh-ı gülde

Hayâlî jâleler lâ'l-în tabaklar içre lûlûdur

HD(G.86/5)

Sevgilinin gül renkli yanağındaki ayva tüyleri, âşığı matemli kılar. Bu kara haberler âşığı öldürür.

Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni

Öldürür kara haber ile bu peygâm beni

HD (G.558/1)

Rüzgârdan sevgilinin anber kokuları saçan saçı savrulur. Rüzgâr (bâd-ı sabâ) habercidir. (Pala, 1995, 454) Sevgilinin saçlarının kokusunu âşığa getirir. Sünbül şekil

itibariyle kıvrım kıvrımdır. Yolunmuş dağınık saçları andırır. Gülün yüzünün yırtılması ise açması manasına gelmektedir. Rüzgârın esmesi çiçeklerin açılması manasına gelir. Gül olunca bağban da olacaktır. Bağban, bahçenin taze kalmasını sağlar.

Kaçan kim bâddan ol turra-ı anber feşân titrer

Yolar sünbül saçın yırtar yüzün gül bâğbân titrer

HD (G.158/1)

Jaleler, şaire mücevherlerle süslü bir kâse gibi gözüktür. Gülün üzerinde bir inciye benzemektedir.

Lâleler kaselere döndi k'ola cevher-dâr

Jâlelerle görünür gül sadef-i dürr-i semîn

BD (G.392/3)

Gerek koku, gerek renk bakımından gül çok güzeldir. Lalenin ortasındaki siyahlık, sevgilinin yanaklarına özenme, onu kıskandırma dolayısıyla âşığın bağrında da meydana gelmiş bir yaradır. Bu yara dağlamayla oluşur. Hûn, kelimesi bu nedenle kullanılır. Şeker kamışının özü, sevgilinin tatlı dudağı, tatlı sözler söylemesi, emilmesi, tadı, güzelliği sebebi ile alınır. Şehd, engûbin, bal tatlı şeylerdir. Gıda olarak kullanılır. Âşığın gıdası da gül, menekşe ve laledir.

Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledir

Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

HD (K23/31)

Berg ü sâz, edebiyatımızda yaprak ve meyve olarak kullanılmaktadır. Sonbaharda sararması dolayısıyla âşığın yüzüne benzetilmektedir. Çünkü sonbahar mevsiminde işret olmaz. İlkbahar mevsimi âşıkların yeme içme zamanıdır. Sünbül

soğandan yetişmektedir. Şekil itibariyle soğanın üzerindeki pürçekler, saça benzerler. Dağınıktır, kıvrım kıvrımdır.

Gül gibi 'işret olmaz ise berg ü sâz ile
Sünbül gibi geçinmek olur bir piyaz ile

BD (G.477/1)

Kıskançlık içerisinde olan bir kimseyi gül bahçene benzeyen dünyadan uzak tut. Zira haset insanlar, zihinlerinde binlerce kötülüğü bulundurlar. Bu kötülüklerden sevgili de nasibini almaktadır. Hasud, rakiptir. Âşığa binlerce kötülük yapar. Âşığın gözü inci gibi yaşlarla dolu etektir. Sevgili için yola saçılır. Buna rağmen sevgili duygusuz, acımasızdır. Seng kelimesi, sevgilinin duygusuzluğunu anlatmak için kullanılır.

Hasûdun eylemege gülşen-i cihândan dûr
Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

HD (K.7/20)

Âşık sevgilinin gül gibi hattının gamıyla diken hançerinin üzerine düşmüştür. Bülbül ise bu hançerin üzerine düştüğü için ağlayıp inlemektedir.

Gül gam-ı hattunla düşmiş hançer-i hâr üstine
Gelmiş efgân eyler anun bülbül-i zâr üstine

BD (G. 482/1)

Goncanın tomar şeklinde olması acaip değildir. Zira goncanın yaprakları kâğıt gibi birbiri üzerine dizilmiştir. Sevgilinin yanakları, defterin sayfaları gibi beyazdır. Sevgilinin güzelliği ile ilgilidir.

‘Aceb mi şekl-i tûmâr olsa gonca
İder hüsn-i ruhun gül defterin tay

BD (G.514/2)

Sevgilinin özellikleri anlatılırken boyu serviye, dudağı gül bahçesinin goncasına, ayva tüyleri miske, çehresi ise karanfile benzetilir. Böylelikle sevgilinin tasviri yapılmıştır.

Kad serv-i çemen yâre dehen gonca-i gülzâr
Hat müşg-i Hutun çehre semen hâl karanfûl

BD(G.284/3)

Âşık, lale yanaklı sevgilinin goncaya benzeyen kırmızı dudağının hatırası için bülbül yuvasını kadeh yapıp içki içer. Lale kadehe benzemektedir. İçki şarap demektir. Lale renk olarak kırmızıdır. Şarap renk itibarıyla kırmızıdır. Bundan dolayı şaraba benzetilmiştir.

Âşiyân-ı bülbülü sâgar edip gülzârda
Gonca la‘lin yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

HD (G.79/49)

Jale, sabah vakti çiçeklerin üzerinde oluşmuş çiğ tanesidir. (Pala, 1995, 295)
Sevgilinin ağzı bir gonca gibidir. Dişleri ise goncanın içindeki çiğ taneleridir. Sevgilinin
dişleri âşığa; parlak bir yıldız, değerli bir inci gibi gözükür.

Agzun içre diş müdür ya gonca içre jâle mi
Kevkeb-i dürrî midür ya lü' lû-yı lâlâ midür

BD (G. 120/4)

Goncanın içerisindeki jale bazen de değerli Aden incisine benzetilir. Bu,
incilerin en parlağı ve en değerlisidir. (Pala, 1995, 20) Âşığa güneş gibi, yıldız gibi
parlar.

Diş midir yâ gonca içre jâle yâ dürr-i Aden
Çeşme-i hurşîdde ya encüm-i rahşân mıdır

HD (TA./5)

Sevgilinin ağzı gonca, boyu selvi, gözleri nergis yüzü ise gül gibidir. Çemenin
yeşillikleri ise sevgilinin ayva tüyleridir. Sevgili bu özelliklerin birleşimiyle karşımıza
bir bahar gibi çıkar.

Gonca ağzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
Hatt-ı sebzîdir çemen bir dilber olmuştur bahâr

HD (K/11)

Sevgilinin yanağı, cennet bağının gül yaprağıdır. Sevgilinin dudağı ise o kadar
küçüktür ki yokluk bağının goncasıdır.

Ruhun gül-berg-i bûstân-ı İremdür
Dehânun gonca-i bâğ-ı 'ademdür

BD (G. 147/1)

Güle kırmızı rengini veren bülbülün kanıdır. Bülbülün kanını özüne alan gonca, kırmızı renkte açar. Gonca dudaklı sevgili de âşıkların kanını feda etmesinden sonra bir gül gibi açılmıştır. Âşık, sevgilinin yanaklarının kızarmasına tali bir sebep göstermektedir. Sevgili zaten güzeldir.

Yine ol gonca-leb bülbüllerün kanına girmüştür

Güzellik var bu gün gâyet kızarmış al al olmuş

BD (G.215/4)

Gonca, şekil olarak peykana benzer. Sevgili, âşığa gamze oklarını atar bu okların üzerine kan bulaşmıştır. Susen, yaprakları kılıç şeklinde olan bir çiçektir. Sevgilinin ağzı, goncaya teşbih edilmektedir. Beyitte “tîg-i sitemdir” tamlamasıyla sevgilinin âşığı yaralayan sitemli sözleri kastedilmektedir.

Gülşenin goncası peykân-ı dem-âlûde imiş

Sûseni bu çemenin tîg-i sitemdir bilene

HD (G. 511/4)

Sevgili her zaman için nazlıdır. Âşığa daima naz yapar. Gonca kapalıdır, uyku halindeki göz de kapalıdır, gizlidir. Nazlı sevgilinin naz esnasında da gözleri kapalıdır. Bu sebeple sevgili, gonca ve uyku arasında bağıntı kurulur. Sabah rüzgârı, çiçeklerin açılmasına sebep olur. Sevgili de bir çiçektir. Rüzgâr, sevgiliyi de uyandıracaktır.

Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uykuya var

Eylesin bâd-ı sabâ gibi güzer âh sana

HD (G.15/2)

Sevgilinin yüzü, bazen gülen goncaya benzetilir. Goncanın gülmesi, onun açması manasına gelmektedir. Sevgilinin yüzü gül gibi kırmızıdır. Âşığın gözü ise sevgilinin yüzüne bakmaktan kızarmış ve kanlanmış; bir lale gibi olmuştur.

Gele bakam yüzüne gonca-i handân şekil
Kana gark olsa gözüm lâle-i Nu‘mân şekil

HD (K.8/8)

Sevgilinin ağzı, “güzellik” gül bahçesinin ortasında gonca gibi gözüktür. Fakat onun etrafında dikenler çıkmıştır. “Miyan” kelimesi “orta” manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 654) Beyitte dikenlerin ortası manasındadır. Sevgili ise dikenlerin ortasında yeni açan goncadır.

Hüsnu gülzârında ol servin dehânı gûyiyâ
Gonca-i nev-rüstedir bitmiş miyân-ı hârda

HD (G.468/4)

Gonca; açmamış, gizli kalmış güzelliğin temsilcisidir. Gonca, bahçenin ortasında açılmamış bir çiçektir. Sabah rüzgârının goncanın açılmasında önemi büyüktür. Gonca açılınca kokusu ortaya çıkar. Gonca-ı rana, Türk müziğinde bir makamdır. (Devellioğlu, 1996, 292) Sevgili bu makama kulak tutar.

Sahn-ı çemende subh-dem açıldığı bu kim
Hüsünün gülüne gonca-i ra’nâ kulak çeker

BD(G.153/3)

Âşığın sinesi, sevgilinin aşkı yüzünden lale gibidir. Yara, kuruyunca siyahlaşır, bu lalenin içindeki siyahlık gibidir. Jale, sabahleyin çiçeklerin üzerinde görülen su zerrecikleridir. Çiçekleri taze tutar. Lale ve gonca kırmızıdır, kan da kırmızı renktedir. Kan da sudur. Jalenin güle hayat vermesi gibi vücuda hayat verir.

Sîne dâğın görüp ol gonca-dehen lâle gibi
Bir avuç kanıma girmek diledi jâle gibi

BD (G.518/1)

Sevgili, âşığın gönlünü alır. Âl, hile manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 25) Sevgilinin âşığın gönlüne hile, sihir yapmasıdır. Aşk bir sihirdir. Sihir yapılan insanın gönlü sıkıntılıdır. Âşığın gönlü de sevgilinin aşkıdan dolayı sıkıntılıdır. Sevgilinin de eza-cefa etmesi onun adetidir.

Gönlün alup gonca-veş âl ile dil-teng ittiler

Bülbül-i şûrîdeye güller ‘acep reng ittiler

BD (G.121/1)

Bahar mevsimi, tüm çiçeklerin açtığı mevsimdir. Goncaların düğmesini çözmesi demek açılması demektir. Baharın gelişiyle insanlar bu mevsimin vermiş olduğu sıcaklıkla açılıp, saçılıp serinlemek isterler. Giriban, yaka demektir. (Devellioğlu, 1996, 291) Çâk, yarık demektir. (Devellioğlu, 1996, 151) Yakannın açılması demektir. Semen açılmasıyla birlikte kokuları yayılır.

Goncalar dügmelerün çözdü bahâr oldı diyü

Sînesin açdı girîbânını çâk itdi semen

BD (G358/5)

Gül dalındaki gonca, kimi zaman şarap kadehine benzetilir. Goncannın üzerindeki çiğ taneleri de kadehin üzerindeki mücevherlere benzer. Sevgili padişahdır. Kıymetli kadehleri ise ancak şahlar kullanır.

Şah-ı gülde jâle düşmiş gonca-i r’anâ mıdur

Şah elinde yâ murassa’ sâgar-ı sahbâ mıdur

BD (G.123/1)

Gül mevsimi (bahar) gelip geçicidir. Dünya hayatı, gelip geçicidir. Ebedi olan ise ölümden sonraki hayattır. Fakat bazıları, gonca olduğunu bilmez ve açılıp gül olmak

isterler. Fakat gül açıldıktan kısa bir süre sonra solar. O kişiler için dünya hayatı sıkıntılıdır.

Fenâ-yı ömrden gûyâ degüller gonca tek vâkif

Olar kim özlerin dünyâ için dil-teng tutmuşlar

FD (G.69/4)

Dudak, kapalı halde bir çizgi gibidir. Dudak o kadar küçüktür ki; âşık parmak basacak yer dahi bulamaz. Bu itiraz ehillerince de belirlidir. Sevgilinin dudağı, bazen de kapalı olmasından dolayı mühre benzetilir. Tabii ki bu haliyle gonca, mühürden farklı olacaktır.

Hat-ı la'lünde bulmaz cây-ı engüşt i'tirâz ehli

'Acep zâhirdür ey gonca dehânun farkı hâtemden

BD (G. 360/2)

Âşığın bülbül gibi olan gönlü, aşk kitabını okuyamadığı için; gonca gibi ağzı kapalı, gönlü sıkıntılı olur. Gonca dudağın kapalı halidir. Kapalı olan dudak, konuşamaz. Sıkıntılı olan gönül de konuşamaz, konuşması mümkün değildir.

Can u dil bahs-i kitâb-ı 'aşkda bülbülleri

Gonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler

BD(G.121/3)

Âşık, sevgiliyi her zaman göremez. Çiçekler baharın gelmesiyle açılmaya başlar. Bahar mevsimi, insanların eğlence zamanıdır. Kırlar, baharın gelişiyile şenlenir. İnsanlar kırlara gezmeye giderler. Sevgili de bu şenliklerden nasibini alacak, şuh ve şen olacaktır.

Yılda bir açulup ancak şen olur bâğda gül
Kanı ol gonca-i handân gibi şûh u şengül

BD (G.296/1)

Aşk meclisinde bulunan herkes, gül bahçesindeki kırmızı lale ve gonca gibi aşk yüzünden sıkıntılı ve kadeh gibi ciğeri kan doludur. Bu beyitte gonca, âşğın kanlı ciğerine teşbih edilir.

Câm-veş kimdür bu bezm içre ciger-hûn olmayan
Gonca-i gül-zârı seyr it lâle-i hamrâya bak

BD(G.239/4)

Sevgilinin ağzı, küçüklüğü nedeniyle bitki tohumuna benzetilir. Şebnem de bitki tohumu gibi küçüktür. Gonca da küçüktür. Dudaklar, küçüklüğü sebebiyle söz konusu edilmektedir.

Benzetdi dehânunda olan habb-i nebâta
Şeb-nem göricek gonca hemân agzı sulandı

BD(G.524/2)

Beyitte gonca, mecmua anlamında kullanılmaktadır. Goncanın mecmua olması, yapraklarından dolayıdır. Gonca, kimi zaman renkli yapraklarında sevgilinin kırmızı dudaklarının vasfını anlattığı bir mecmuadır. Sevgilinin la'le benzeyen dudaklarının özellikleri, bir deftere kaydedilir.

Gonca mecmû'asınun her varak-ı rengîni
Vasf-ı lâ'l-i leb-i dil-dâruma bir defterdür

BD (G.189/2)

Gonca, sevgilinin dudağı ile sıkı fıkı arkadaş olmuştur. Gonca şekil itibariyle kalbe benzer. Lalenin ortasındaki siyahlıkla âşğın ciğerinin kanı arasında bir bağıntı

kurulmuştur. Yaranın kuruması sonucu pıhtılaşan kan da siyahlaşır. Bu da acaip karşılanmamalıdır.

Lebinle gonca hem-râz oldu cânâ

Aceb mi lâlenin kurusa kanı

HD(G.584/3)

Âşık, kendisini sevgiliye feda etmeye her zaman hazırdır. Tıpkı bülbülün kanının güle kırmızı renk vermesi gibi âşık da sevgiliye açılması için kanlı gözyaşlarını ve kanını feda eder. Sevgili, gönülde birliğin sağlanması için yeterlidir. Çünkü sevgilinin aşkının ateşi, gönüle düşer. Aşkın ateşiyle âşık, kanlı gözyaşları döker. Aşk, âşık için gıdadır.

Yettin gönülle birlige ey gonca-i semen

Hûnâbe-i ciğerle olupdur gıdâ sana

HD (G.14/3)

Sevgilinin her uzvu, âşık için birer silahtır. Sevgilinin boyu ok, dili ise kılıçtır. Sevgili, elinde servi dalından yapılmış ok tutar. Çünkü rakibe karşı kendisini koruyacaktır.

Adûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi

Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

HD (K.7/19)

Gonca, bazen de savaş meydanlarını tasvir için kullanılır. Gonca, savaş meydanlarındaki mızrak; çiçekler, gürz gibi durur. Bunlara sahip padişah ise meydanın taze gülüdür. Beyit, bir savaş sahnesini resmetmektedir.

Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâğ-ı rezminde
Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

HD (K.9/9)

İnsan ömrü bir bağ gibi kısa ve gelip geçicidir. Bu ömür bağında ise âşğın ümit goncası hiçbir zaman açmaz. Âşğın gözleri, sevgili ümit vermediği için bahar bulutları gibi gözyaşı dökmektedir.

Gonca-i ümmîd-i bâğ-ı ‘ömri handân görmedi
Dîde kim ebr-i bahârî gibi giryân olmadı

BD (G.490/2)

Bahar geldiğinde tüm çiçekler açar. Lale bahar meclisini meşale tutarak aydınlatır. Beyitte gonca-nergis bağıntısı nergisin efsanesini hatırlatmaktadır. Efsaneye göre nergis, göz şeklinde çiçek haline sokulmuş ve kıyamete kadar intizar çekmeye mahkum edilmiştir. (Ayvazoğlu, 1996, 144) Sevgilinin gözü de nergistir, baygın bakar. Göz kapakları gözü korur. Göz kapağı, bu nedenle yastığa teşbih edilmiştir.

Demidür lâle yaka bezm-i bahâra meş‘al
Gonca-i zanbak olan nergise şem‘-i bâlîn

BD (K.26/3)

Şair, beyitinde kendisini tasvir etmektedir. Cünûn, deli manasına gelmektedir. (Ş. Sami,1989, 485) Deliler ayaklarından zincirlerle bağlanır. Âşık delidir. Delilerin arkasına çocuklar, insanlar takılır. Âşğın başına da gonca dudaklı sevgililer toplanır.

Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
Gonca-lebler üşdüler açıldı bâğım sandılar

HD(G. 155/5)

Aşk; bir sırdır. Âşıklara sevgililer tarafından sunulur. Aşkın sunulduğu yere gül bahçesidir. Ondan âşıklar bir damla nûş eder. Cur'a, su ve şarap gibi şeylerin içildikten sonra dibinde kalan tortu manasına gelmektedir.(Pala, 1995, 118) Tekke de ilahî aşkın sunulduğu yerdir.

Tekye-i gülzârda bir cür'adandır gonca kim
Bülbül-i şûrîdeye teklif eder esrâr-ı aşk

HD(G.258/3)

Gonca, aynı zamanda Osmanlı şehzadelerini anlatmak için de kullanılmıştır. Osmanlı, bir gül bahçesi; şehzadeler ise bu bahçenin açmamış iki goncasıdır. Bu iki goncanın-güneş ve ay- irfanla ve sevgiyle açması dilenir.

Ol iki gonca-i nev-rüste-i gülzâr-ı Osmâna
Ol iki mihr ü mâh-ı âlem-i irfâna aşk eyle

HD (Dua/4)

Sevgilinin gamzesi ve yüzü gül bahçesinin bahçivanıdır; koruyucusudur. Sevgilinin bakışı, gamzeyi doğurur. Gamze; yalnız bakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiğin ortaya koyduğu bir harekettir. "Devlet-i bidâr", uyanık devlet manasına gelmektedir. Sevgili de padişaktır. Padişahların etekleri öpülür.

Gülşeninde hâba varsa bâğbân-ı gamzesi
Devlet-i bidâra erdin gonca-i handânın öp

HD (G.28/4)

Şair, şiirlerinde sevgilinin gül yüzünün vasfını dile getirmektedir. Bunları sevgilinin işitmesini istemektedir. Lale, şekil itibariyle parçalıdır. Sevgili de eğer şairin şiirini işitirse açılıp, gül olacaktır. Şair, tabii ki şiirini gül yüzlü sevgili için söyler.

İşitse gül yüzünün vasfı ile eş'ârım

Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

HD (K.3/16)

Sevgili, padişaha teşbih edilir. Bahar da bahçivana teşbih edilmektedir. Diken rakibe benzetilmektedir. Rakip, âşığa cefa cevri eder. Gonca yaprakları, defterin sayfalarına teşbih edilmektedir. Âşık, rakibin yaptıklarını bir deftere yazmakta ve bunları sevgiliye sunmaktadır. Cefa ve cevri, rakibin adettir.

Sunar mı idi gelip şâhâ bâğbân-ı bahâr

Cefâ-yı hârı eger gonca etmese defter

HD (G.127/3)

Şekil itibariyle jale paraya, gonca kadehe benzer. Çemenzârda goncaya çiğ düşmektedir. Gonca kapalıdır. Lale ise goncanın tam tersi olarak ortası açıktır. Lale, gonca gibi sinesinde jaleyi saklayamaz. Kadehin boşalması gibi jale laleden akar.

Jâle nakdin kadehe koydı çemen bezminde

Cem' idüp saklamadı gonca gibi zer lâle

BD (G.466/7)

Gonca, şekil itibariyle kapalı dudağa benzer. Dudağı kapalı olan konuşamaz. Dolayısıyla âşığın sevgilinin aşkı ile dolu olan gönlü sırları ifşâ edemez. Nâkıs eksik demektir.(Develioğlu, 1996, 802) Akli eksik olanlar nükteleri anlayamaz. Ancak akıl sahibi olanlar, bu nükteyi anlarlar.

Dil tuttu gonce ile ber-â-ber dehânını

Bu akl-i nâkıs ile özün nükte-dân tutar.

FD(G.72/4)

Hz. Yusuf'un mahkum iken hapisten çıkıp Mısır'a sultan olması gibi gonca da açılarak gül bahçesinin süsü yani gül olmuştur.

Habsden Yusuf çıkıp Sultân-ı Mısır olmuş kimi

Oldu açıp goncesin ârayış-i gül-zâr gül

FD (K.9/8)

Şair, Yusuf ile Züleyha kıssasına telmih yapmaktadır. Bir gün evde kimse yokken Züleyha Yusuf'a visal teklif eder. Yusuf, bu ahlaksızlığı kabul etmeyerek kaçmak ister. Kadın arkasından koşar. Yusuf kapıdan çıkmak üzereyken eteğini tutar. Yusuf kurtulmak için silkinir. Eteği yırtılır. Züleyha'nın elinde kalır. (Pala, 1995, 573) Gülün eteği yapraklarının yırtılmasıyla açılır. Gül ile Hz. Yusuf arasında bağıntı kurulmuştur.

San Züleyhâ halvetidir gonce-i der-beste kim

Çıkdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf vâr gül

FD (K.9/9)

Dudak, klasik şiirde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurudur. Gonca, renk itibariyle sevgilinin dudağına teşbih edilir. (Pala, 1995, 204) Beyitte gonca, hem tatlılığı hem de renk itibariyle ele alınmıştır. Bu sebeple gül bahçesinin goncası, sevgilinin şirin (tatlı) dudağına numunedir. Sahrada açan lale ise âşığın gönlüne Ferhat'ınki gibi nişandır. Sevgilinin dudağı tatlılığı dolayısıyla Şirine benzetilir. Âşığın gönlü ise Ferhat gibi yaralıdır. Lalenin ortasındaki siyahlıkla kanın kurummasıyla meydana gelen siyahlık arasında bağıntı kurulmaktadır.

Nümûne gonca-i gülşen leb-i rengîn-i Şîrîne
Nişâne lâle-i sahrâ dil-i hûnîn-i Ferhâde

BD (G.449/2)

Sevgilinin ok gibi kirpikleri âşığın gönlünde yara açar. Bu yaralar tıpkı gül bahçesine benzer. Sevgili ise bu bahçede bahçivandır. Su çiçeği taze tutar. Sevgili de aşkı taze tutar.

Cism-i pür-dâğ-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
Gerçi verir bâğbân gülzâra âb üç günde bir

HD (G.137/5)

Sevgili, cennetin gül bahçesinin fidanıdır. Cennetin gül bahçesinin fidanı, sevgilinin boyundan dolayı utanç duyar. Servi, su kenarında yetişir. Tabi ki servinin aksi, suya düşer. Bu aks, ters bir şekilde görünür. Sevgilinin güzelliğinin aksi, suya vurmıştır.

Kâmetinden şerm edip nahl-i gülzâr-ı behişt
Su içinde aksi servin ser-nigûn olmuş yatar

HD (G.136/4)

Şairin sözleri o kadar hoştur ki kainatın gül bahçesini, dünyayı sular (besler). Bu şiirler o kadar güzeldir ki tüm şairler onunla beslenir.

Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını
Gülzâr-ı ka'inâtı suvarmaga saldılar

HD (G.112/5)

Gül bahçesi, bahar geldiğinde sevgili ve âşıkların yeme içme yeridir. Lale, renk itibarıyla kırmızıdır. Sanki bu bahçede yanan çırayı andırır. Pervane, gece vakti ışığın etrafında dönen bir böcektir. Pervane bu ışıktaki dönerek yanar; yok olur. Âşık, sevgili

için yanar yok olur. Şebnem de pervane gibi lalenin üzerine düşer. Laleyi taze tutar. Âşığın aşkı da tazedir.

Yakalı gülzârda işret çerâğın lâleler
Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

HD (G.101/1)

Âşığın sevgiliye olan aşkından vücudunda yaralar açılmaktadır. Yaralar, ortasındaki siyahlık bakımından laleye teşbih edilmektedir. Âşığın ciğerindeki yaralar, ayrılık bağının lalesi gibi açarlar. Sevgilinin yanağındaki ben ise menekşeye benzer.. Menekşe, kokusu ile bilinen bir çiçektir. Sevgilinin kokusu da menekşe gibi, âşığı mest eder. Koyu rengi de beninden başka bir şey değildir.

Dağın cigerde lâle-i bâğ-ı firâkdır
Hâl-i ruhun benefşe-i gülzâr-ı şîvedir

HD (G.65/4)

Sünbül, şekil itibariyle kıvrım kıvrımdır. Sevgilinin dağınık saçları renk ve şekil itibariyle sünbüle benzer. Âşığın akli, sevgilinin saçlarına takılı olduğu için dağınıktır ve sevgilide olduğundan sevgilinin saçları gibi perişandır.

Yâd-ı ser-i zülfünle gülzâr-ı dil ü cânda
Sünbüller ider peydâ efkâr-ı perîşânım

BD (G. 338/3)

Âşık, sevgiliye seslenerek ondan gül bahçesine gelmesini istemektedir. Sabah rüzgârı sevgilinin kokusunu âşığa getirmektedir. Gül bahçesinde goncanın açılmasını istemektedir. Rüzgârın özelliği yakayı bağı açmasıdır. Gül, açılıp saçılıp neşelenir. Zaman üzüntü zamanı değil neşelenme zamanıdır.

Gülzâra gel nesîmi-i sabâ gibi hôt-dem ol
Açıl derûn-ı gonca gibi şâd u hurrem ol

BD (G.289/1)

Şair, İstanbul'un yollarını bir gül bahçesine teşbih etmektedir. Servi boylu güzeller yolların iki yanını tutarak şehri gül bahçesinin yoluna çevirirler. Gerçekten yollara güzellik vermek için yolun iki tarafına servi dikilir. Hem gerçek, hem de tali olmak üzere serv ve kamet kelimesi, tevriyeli olarak kullanılmaktadır.

Serv-kâmetler iki yanın alurlar yolun

Râh-ı gül-zâre döner yolları İstanbûlun

BD (G.266/1)

Saç, kıvrım kıvrım oluşu nedeniyle sünbüle benzetilmektedir. Renk itibariyle siyahtır. Hintliler, siyah ırktan olmaları nedeniyle saçla birlikte anılırlar. Hintliler, genellikle köle olarak alınır; satılır. Bu nedenle âşık-Hintli münasebeti kurulur. Âşık da sevgilinin kölesidir. Gül bahçesi ise gül yüzlü sevgilinin toprağıdır. Toprak da siyah renklidir.

Sünbül-i ter zülfünün Hindî gulâmıdır senün

Hâk-sârıdur gül-i ruhsârımın gül-zârlar

BD (G.85/4)

Lale, kırmızı renginden ve şeklinden dolayı gül bahçesinin yollarını aydınlatan bir fânusa teşbih edilir. Lale, fânusa teşbih edilince çemenzârı aydınlatır. Sevgili laleye teşbih edilmiştir. Sevgili de gül bahçesine gelince, fânûs gibi güzelliği ile etrafı aydınlatır.

Âl fânûs ile geldi giceden gül-zâra

Viridi sahn-ı çemenün yollarına fer lâle

BD (G.466/4)

Âşığın gönlü, aşk bağına bakan bir bahçivandır. Yar olmayınca gönül bağı boştur, boş olan bağa ise bakılmaz. Bahar mevsimi, karların eridiği mevsimdir. Mevsim bahar olmayınca karların erimesiyle başlayan suların akmayacağı tabiidir.

Bakmadı bâğa gönül yâr ile yâr olmayıcak

Akmadı su gibi gül-zâre bahâr olmayıcak

BD (G.233/1)

Devlet, gül bahçesine teşbih edilir. Beyitte devletin kıyamete kadar devam etmesi dileği vardır. Bu gül bahçesinin aydınlık olma dileği de vardır. Dağ ise yara demektir.(Devellioğlu, 1996, 160) Yara, gül gibi kırmızıdır. Devletin içerisindeki aksaklıklar da yaraya teşbih edilir. Gönülün açık olması ise sultanların adaleti, hoş görülülüğü, cömertliği ile ilgilidir. Halka davranış ise idarecilerin kıyamete kadar sürdüreceği devlet meşalesidir.

Dîli rûşen kılan bir gül-‘îzârın tâze dâğıdır

Ko yansın haşre dek söyünmesin devlet çerâğıdır

HD (G.176/1)

Gül yanaklı sevgili, gözlerine sürme çektikten sonra âşığın tüm vücudu lale gibi yaralarla dolar. Âşığın teni dağ lalesine teşbih edilmiştir. Lalenin içerisindeki siyahlık ile yara arasında bağıntı kurulmuştur. Gül bahçesi dağ laleleri ile bir elbise gibi örtünmüştür.

Duhâni lâle gibi dâğ ile pür oldu tenim
Libâsın edeli ol gül-'izâr sürmâyi

HD (G.617/3)

Ey Bâkî, sevgilinin can alan mızrak gibi bakışları âşığın gönlünün gül bahçesine hayat suyu akıtır.

Gülzâr-ı câna su akıdur sanki Bâkîyâ
Dilden sinân-ı gamzeleri şöyle ter geçer

BD (G. 134/7)

Âşığa göre cennetteki hurilerin bile kusuru vardır. Âşık için kusursuz olan bir tek güzel vardır. O da sevgilidir . O, gül bahçesinde dikensiz bir güldür.

Yâra baksam cennet ü hûr u kusuru görmesem
Dersem ol gülzâr-ı didârın gül-i bî-hârını

HD (G.582/4)

Sevgilinin saçı, yüzünü örten bir örtüye benzer. Sevgilinin misk kokulu saçı, gölge veren bir bulut gibi yanağına düşer.

Zülfün izârın kim der nikâba benzer
Gülzâra sâye salmış müşgin sehâba benzer

HD (G.138/1)

Âşığın gönlündeki yaralar sahralarda açan gül renkli lalelere benzer. Nergis ise gül bahçesinde âşığın mumu olarak zikredilir.

Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dâğım sandılar
Nergisi gülzârda yanar çerâğım sandılar

HD (G.155/1)

Sevgilinin, yanağı Çin'in gül bahçesidir. Gözleri ceylan gözü, saçları çevgan, beni ise siyah misktir.

Ârızın gülzâr-ı Çindir gözlerin âhû-yı misk

Anberin çevgân saçun hâl-i siyâhın gûy-ı misk

HD (G.271/1)

Dünya bir gül bahçesidir. Fakat bu gül bahçesi fena yani geçici bir bahçedir. Nergis suda yetişen bir çiçektir. Efsaneye göre çok güzel bir delikanlı olan ve sudaki kendi aksine âşık olan Narsis'den gelmektedir. Bu beyitte de bu efsaneye telmih vardır. Narsis, aynı zamanda nefsi de temsil etmektedir. Bu dünyada insanın kendi nefsi hoş gelmekte; yani içi şarap dolu altın bir kadeh gibi görünmektedir. Bundan dolayı şair, nida sanatını kullanarak kendisine seslenmekte ve geçici bir dünyada geçici güzelliklerin insanın gözüne hoş görüldüğü hakkında kendisini uarmaktadır.

Ey Hayâlî bu fenâ gülzârının her nergisi

Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendidir

HD(G.168/5)

Savaş meydanı, kanı hatırlatmasından dolayı gül bahçesine benzetilir. Oklar, bu meydanda cennetteki tavus kuşları gibi dolaşır.

Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek

Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

HD (G.260/3)

Mantıku't Tayr kuş dili manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 580) Bu isim ayrıca F. Attar'ın eserinin adıdır. Şair "Mantıku't-tayr"ı kuşların hem kendileri arasında konuşmaları hem de Attar'ın eseri manasında tevriyeli olarak kullanılmıştır. Çünkü

eserin kuşlar hakkındadır. Bu durumda gül bahçesi, Attar'ın kulübesine dönmüştür. Tabi ki Attar'ın evinde Mantıku't-tayr'dan başka bir şey okunmayacaktır.

Mantıku't-tayr okumaga başladı murg-ı çemen

Gûşe-i gül-zâr şimdi külbe-i 'Attârdur

BD (G.110/2)

Sevgilinin saçı, misk kokuludur. Saba ise amber kokularını taşır. Âşık, gül bahçesinde sevgilinin saçının kokusu varken Hutenden gelen kokulara önem vermez.

Müşgîn-nesîm oldu hevâ 'anber-şemîm oldu sabâ

Gül-zâra gelse gâlibâ urmaz Hutenden nâfe dem

BD (G.318/4)

Gül bahçesindeki bülbül, ağlayıp inlemesinden dolayı âşığa benzetilir. Fakat âşık gibi ağlayan, feryat eden bir bülbül yoktur. Fuzûlî, kendisini gül bahçesindeki bülbüle benzetir. Beyitte istifham yaparak kendisi gibi bir bülbülün –âşığın- olmayacağını, hiçbir bülbülün kendisi gibi feryat edemeyeceğini söylemektedir.

Hansı gülşen bülbülün derler Fuzûlî sen kimi

Hansı bülbül nâlesi feryâd ü efgânınca var

FD (G.73/7)

Sevgilinin yüzü, mushafa benzetilir. Yanakları ise bu mushafın sayfalarıdır. Bu sayfaları açan ilkbahardır. Baharın gelişi ile kainatta yeni bir sayfa açılır. Bülbüller ise bu sayfadan derse başlarlar, sevgilinin güzelliklerini anlatırlar.

Nev-bahâr açdı cemâlün mushafından bir varak

Ol varakdan başladı gül-şende bülbüller sebak

BD (G.243/1)

Sevgilinin hoş nükteleleri ile âşîğın ağızı tatlanır. Sevgilinin “la‘l”e benzeyen dudağı ve gül bahçesine benzeyen yüzü, nazik bir can gibidir.

Agzumuz şîrîn ider bir nükte-i rengîn ile

La‘l-i nâbun ey yüzü gül-şen ne nâzük cân olur

BD (G.159/3)

Sevgili, genellikle padişaha benzetilir. Nevruz, baharın başlangıcıdır. Bahar gelince eğlenceler tertip edilir. Musikiden örnekler sunularak herkes hoş vakit geçirir. Kuş sesleri gülşeni doldurur. Kuş sesleri, bir musikiyi andırır. Padişaha benzeyen sevgili mecliste gazelden bir bölüm okur.

Başladı gül-şende murg-i hûş-nevâ nev-rûzdan

Şâh-ı gül bezminde taksîm itdi bir garrâ gazel

BD(G.310/2)

Piyale, renk, şekil ve çekiciliği ile klasik şiirde laleye teşbih edilir. (Pala, 1995, 443) Baharın gelmesiyle toprak dağ lalesi ile kaplanır. Lalenin ortasındaki siyahlık, sevgilinin yanaklarına özenmekten ve yanaklarını kıskanmaktan oluşmuştur. Bu siyahlık, âşîğın bağrında meydana gelmiş yaraya teşbih edilir. Laleler ise yanaktaki gözyaşlarıdır. İçki içen insanın gözleri de kanlıdır. Lale, şarap ve kanlı gözler arasında kırmızı renkten dolayı anlam ilişkisi kurulmuştur.

Gül-şende basdı jâleleri kara bagrına

İrdi safâya lâle-i hûnîn piyâleler

BD (G.103/4)

Gül bahçesi, bir dilberin kıvrım kıvrım saçlarından yayılan misk kokusuna teşbih edilmektedir. Sünbül, klasik şiirde sevgilinin saçına benzetilir. Sevgilinin saçları, kıvrımlı oluşu ile yüzünü süsler.

Oldı gülşen yine bir dil-ber-i müşğîn mergûl

Şol kadar virdi ana zînet ü zîver sünbül

BD (K.24/3)

Sevgili, gül bahçesindeki başı yüksek bir servi gibidir. Sevgili zaten yüksektedir. Güzelliğinden dolayı sevgili âşığa yüz vermez; ona dönüp bakmaz. Sevgilinin başı, âşık karşısında daima diktir. Âşık ise onun ayağı dibindeki su gibidir. Su nasıl akıcı ise gönül de su gibi sevgiliye doğru akar.

Bu gülşen içre seni serv-i ser-firâz görüp

Su gibi ayaguna akdı hâtır-ı meyyâl

BD(K.20/35)

Âşık, sevgiliyi gül bahçesinde görmek ister. Bahar mevsimi sevgililerin birlikte olduğu dönemdir. Bahar, sevgilinin gül bahçesine gelmesi için tüm güzelliğini ortaya koyar. Baharda çiçeklerin açılması ile birlikte şenlikler yapılır. Bahar mevsiminde etrafın yeşillenmesinin, çiçeklerin açmasının sebebi; sevgilinin gül bahçesine gelmesidir.

Gül gibi gülşene kılsan n'ola 'arz-ı dîdâr

Hayli dökildi saçıldı yoluna fasl-ı bahâr

BD (K.18/42)

Âşığın sevgiliye olan aşkı o kadar güçlüdür ki; aşkının ateşi âşığı zayıflatmıştır. Âşık, hayatını bir gül bahçesine benzetmektedir. Âşık, aşk hastasıdır. Hasta insanın yüzü sarıdır. Safra denilen bitkiden de sarı renk elde edilir. Sıtmaya yakalanan insanın rengi de sarıdır. Beyitte, sarı renk mazmunu ön plâna çıkmıştır. Hasta insan, hastalığından dolayı zayıf düşer. Âşık da zayıf düşmüştür.

Teb-i tâb-ı mahabbetden şu denlü nâ-tevânem kim

Hayâtum gülşeninde za'ferân oldu ruh-ı zerdüm

BD(G.344/2)

Her gül yaprağı, sevgilinin vücudunun sırlarının anlatıldığı bir sayfa gibidir. Hz. Peygamberin vücudu da gül kokar. Bilgili kimseye okuması için bu gül bahçesinden bir sayfa yeterlidir.

Nükte-i sırr-ı vücûdı şerh ider her berg-i ter

‘Ârif-i âgâha bu gül-şende besdür bir varak

BD(G.243/4)

Âşığın vücudundaki yaralar, açık kırmızı renktedir. Tıpkı bir pamuk gibidir. Âşık bu yaraları, kendisine bir süs gibi görmektedir. Fakr, her türlü nefsi ve dünyevi arzuları kalpten çıkarmak, varlığın mutlak varlığa ait olduğunu bilmek demektir. Fakrın makamı gönüldür, gönül yaralıdır. Kan; kesrettir. Âşığın gönlü de; kesrettedir. Fakat; pembe renktedir. Gönül, dünya arzularından arınmıştır. Fakra ulaşan, marifet ehlidir. Hayâlî; “iki yaprağın çeker” dediğine göre; kesretten kurtulmuş, Tanrı’da bekâ bulmuştur.

Penbe-i dâğın tecemmül add ederken kendiye

Gülşen-i fakrın Hayâlî iki yaprağın çeker

HD(G.132/5)

Sevgilinin dağınık saçları, yüzüne dökülmüştür. Sevgilinin saçları daima dağınıktır, birbirine karışmıştır ve reyhan gibi kokar. Bu haliyle; sevgilinin yüzü, cennetin gül bahçesine benzer. Sevgilinin cennete benzeyen yüzünden yayılan koku, âşığın ilgisini çeker.

Gül yüzünde ey perî zülf-i perîşânın mı var
Gülşen-i cennettir anda tâze reyhânın mı var

HD G(75/1)

Veliler, Tanrının dostluğunu kazanmış züht ve takva sahibi kişilerdir. Veliler, âlemin gül bahçesinde bir gül gibi açarlar. Gül, çiçeklerin içerisinde en mükemmel olanıdır. Veliler ilimde, cömertlikte, sıdkıyette mükemmeldir. Kibir, kin ve nefret ise takvayı önleyen unsurlardır, nefsin düşmanlarıdır. Onlar, nefsini yenen kişilerdir. Onlar, dünya ve ahiret hayatının handanlarıdır. Onlar için müjde vardır.

Gül gibi sen gülşen-i âlemde handân ol velî
Düşmen-i bî dinine olsun felek pür-kibr ü kîn

HD (K23/43)

Sevgili, muhabbet bağının gül bahçesine taze bir gül fidanı diker. Fakat sevgili o uzun, ulaşılmaz boyuyla âşığın karşısına bir set gibi dikilir. Âşık ona ulaşamaz.

Gülşen-i bâg-ı mahabbetde diker tâze nihâl
Her elif kim sîneme ol kâmet-i 'ar 'ar çeker

BD (G.183/3)

Bâkî, kendisini gül bahçesindeki bülbüle benzetmektedir. O, gül bahçesinde sevgilinin yüzünü anlatan bülbüldür. Sevgilinin özelliklerini şiirlerinde dile getirmektedir. Bülbül ile gazelhan arasında anlam ilişkisi kurmaktadır.

Okusun vasf-ı ruh-ı yâr ile Bâkî şi'rin
Bülbül-i gül-şeni meclisde gazel-hân idelüm

BD(G.323/5)

Âşık, âleminin gül bahçesinde güzelliği ile mütenasip sevgiliyi seyretmektedir. Âşığın gözü, o fidandan başka bir şey görmez. Sevgilinin vücudu, sanki hadde çekilmiş gibidir.

Gülşen-i âlemde bir mevzûn nihâli gözleriz
Bakmazız bir serve hadd-i i'tidâli gözleriz

HD(G.215/1)

Araf; cennet ve cehennem arasındaki yerdir.(Devellioğlu, 1996, 35) Araf'a deliler, günahı ve sevabı eşit gelenler gideceklerdir. Arafta cennet ve cehennemin temaşa edildiği ifade edilmektedir. Gönül, aşkın tecelli ettiği yerdir. Muhabbetin merkezidir. Âşığın gönlü, sevgilinin aşkıdan dolayı bir sevgi bahçesine dönmüştür.

Gönlüme gir görmek istersen mahabbet gülşenin
Cennet-i Adni temâşâ kılmaga A'rafa gel

HD(G312/3)

Sevgilinin bulunduğu yerde, solgun yanaklı âşıkların ahı; ancak sonbaharda gül bahçesinin yaprağını titretir.

Ser-i kûyunda âh etsem ruh-ı zerd ile âşıklar
Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

HD (G.158/4)

Eğer bir âşık, ışık saçan bir güneş olmak dilerse; aşkın gül bahçesinde yüzünü bir sonbahar yaprağı gibi sarartmalıdır.

Eger hûrşîde bir âşık dilerse nûr bahş olmak
Muhabbet gülşeninde çehresin berg-i hâzan etsin

HD(G444/4)

Sevgili edebiyatımızda sultana benzetilir. Sultanlar, kerem ve lütuf sahibidir. Ay ve güneş dünyayı ışığı ile aydınlatır. Sevgili de güzelliğiyle ışık gibi aydınlatır. Nergis, güzelliği ile bilinir. Güzelliğinden dolayı kendisine âşık olur. Güzellere ilgi göstermez. Sünbüleye Ülker yıldızının başağı andırması sebebiyle bu ad verilmiştir.(Pala, 1995, 494) Pervin de denmektedir. Âşığın gözyaşları pervine benzer. Eğer sevgili ilgi gösterirse bu kötü halinden kurtulacaktır.

Bâg-ı lütfunda meh ü mihr iki ahkar nergis

Keremün gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

BD (K.24/21)

Akbaba İstanbul'da bir mesire yeridir. Sabah vakti bübül, gül bahçesinde yüksek sesle gül mecmuasından bu beyti okur.

Subhdem akbaba gülşende bülend âvâz ile

Okudu mecmû'a-ı gülden bu ebyâtı hezâr

HD(K./ 9)

Celal ve Kudret sahibi olan Allah, Nemrud'un ateşini İbrahim'e gül bahçesine çevirmiştir.

Reşk-i a'dâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelâl

Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

HD(G.398/5)

Sevgili gül bahçesinde boyunu gösterdiği zaman, gülşene geldiği vakit parmak ile gösterilir.

Gösterür gül-şen içre kâmetüni

Barmag ile biri birine nihâl

BD(G.314/2)

İnsanın talihi sonbahar rüzgârından saklanmış cennetin gül bahçesi gibidir.

Rûzgârun şiddetinden gül-şen-i bahtı masûn

Nitekim bâd-ı hazândan sahn-ı gülzâr-ı cinân

BD (K.22/19)

Kırmızı menekşeler ve ovalarda açmış laleler renk gül bahçesi ve şekil itibariyle ateşe tapanların şehrine benzer.

Sahrâda yaktı lâle âteş-perest ocağın

Gülşen benefşelerle şehr-i freng'e benzer

HD (G.93/4)

O pak olan şahlar şahının kılıcı, hayat gül bahçesinin eminliği için yeterlidir. Bu kişi de Sultandır.

Âb-ı revân-ı gülşen-i emn ü emân yiter

Tîg-i cihân-güşâ-yı şehensâh-ı pâk-dîn

BD(G379/4)

Gül bahçesindeki lalenin başında kırmızı la'lden bir taç bulunmaktadır. Nergis ise elinde altın kadeh taşır.

Geyer Gülşende la'lin tâc lâle

Elinde nergüsün altun piyâle

BD (G. 456/1)

Susen, gül ve goncayı gül bahçesindeki yaprağın üzerine işler, nakşeder.

Gül ü gonca yine rûmî hatâyı resm idüp sûsen

Ser-â-pâ çekdi hançer berg-i levh-i gül-sitân üzre

BD (G.419/4)

Gül bahçesinde her türlü derde deva vardır. Goncanın hokkasında âşık için şifa olacak gülsuyu vardır.

Bulunur her derde istersen gül-istânda devâ
Hokkasında goncesinin san kim şifâ cüllâbı var

FD (G.74/4)

Sevgilinin yanağı âşık için Çin'in gül bahçesidir. Yüzü ise misk kokan gazaldır. Sevgilinin yaya benzeyen kaşları ise âşığa oklar atar.

Ârızındır Çîn gülistânı yüzün miskin gazâl
Ya kaşın atmış ana müjgânlarından tîrler

HD (G.107/2)

Sevgili, mey içtikçe sevgilinin gözleri kızarır. Sevgilinin kızaran bu güzel gözleri Çin'in gül bahçesindeki ceylanlara benzer.

Sen mey içdikçe izârın üzre çeşmin sürh olur
Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

HD (G. 271/4)

Gurâb, klasik şiirde rakibi temsil eder.(Pala,1995, 577) Âşık rakibin düşmanıdır. Âşık, sevgilinin rakibe yüz vermediğini çünkü onun saçlarına her kuşun konacağını belirtir.

Meyl etme yüzde zülfüne kim konmaz ana murg
Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

HD (G.27/4)

Gül bahçesinde rüzgâr esince güller açar. Gülün açmasıyla âşîğın bahtının yüzü zamanın aynasında görünür.

Açdı gülün nikâbın bâd irdi gül-sitâne

Gösterdi rûy-ı bahtı âyîne-i zamâne

BD (G.470/1)

Sevgili, erguvan renkli elbise içerisinde bir periye benzemektedir. Aynı zamanda sevgili, kitap gibidir. Sayfa sayfa açılıp okunur. Sevgili, Şeyh Sadi Şîrâzi'nin "Kitâb-ı Gülistân"na benzemektedir.

Ergâvâni câmen içre oldı cismün ey perî

Ergâvâni cild ile gûyâ kitâb-ı Gül-sitân

BD (G.390/4)

Şair, gül yanaklı sevgiliyi vâsfeden bülbül gibidir. "Bâkî gibi âlemin gül bahçesine böyle güzel söz söyleyen kişi bulunmaz" diyerek kendisini över.

Gelmeye sen gül-'izârı vâsf ider bülbül-sıfat

Gül-sitân-ı 'âleme Bâkî gibi bir nükte-dân

BD (G.373/5)

Gül endamlı sevgili, âşîğın kollarını gül gibi yarayla donatır, aşık kollarını açınca etraf gül bahçesine döner.

Tonattı dâğ ile bâzûlarını ol gül-endâmın

Açınca kolların etrâfı gûyâ gül-sitân itdi

BD(G.453/2)

Laleler, gül bahçesi mülkünde, gül harmanını yakmak için erguvanları tutuştururlar. Lale, şekil itibariyle bir çerağ andırır. Bu özelliği itibariyle ateş intibai uyandırır.

Ergavânlar tutuşup hirmen-i gül yanmag için
Gül-sitân mülkine âteş kodı yir yir lâle

BD (G.466/5)

Şair için şarap kadehi gül; şarap meclisi ise gül bahçesidir. Sürahinin sesi ise şaire bülbül sesi gibi gelir.

Gül-sitân-ı bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana
Kukul-i halk-i surâhî savt-ı bülbüldür bana

BD (G.12/1)

Sevgilinin boyu, servi; ağzı ise gonca gibidir. Bu servi boylu, gonca ağızlı sevgili, âşığın gül bahçesine dönmüş sinesine oklar gönderir.

Sîne-i pür-dâg-ı Bâkîde gezer nâveklerin
Serv-kadler gonca-femler gül-sitâne girdiler

BD (G.182/6)

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN - TASAVVUF

A. DİN

Dinin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Türkler tarih boyunca Gök Tanrı, Budizm, Musevilik, Hristiyanlık, Maniheizm gibi çeşitli dinlere inanmışlardır. Son olarak da İslâmiyeti kabul etmişlerdir. İslâmiyet, Türklerin yapısına uygun olduğu için diğer dinlere göre Türkler arasında daha çok yayılmıştır. Selçuklu devleti ile birlikte Türkler İslâmiyetin koruyuculuğunu da üstlenmişlerdir. Yavuz Sultan Selim döneminde halifelik Osmanlı devletine geçmiştir. Osmanlı devleti, İslâm âleminin hamisi, koruyucusu olmanın yanısıra İslâmiyetin Avrupa'ya yayılmasına vesile olmuştur. Bir milletin hayatında bu kadar önemli yer tutan din, doğal olarak sosyal, kültürel ve sanat hayatına da yansımıştır. Türk mimarisinin şaheserlerinden sayılan Süleymaniye Camii, bu söylediklerimize en güzel örnektir. Bu yansıma edebiyatta da görülmektedir. Türklerin islamiyeti kabulünden sonra Halk Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı, Tekke Edebiyatı olmak üzere Türk Edebiyatı üç ayrı koldan ilerlemiştir. Klasik Türk Edebiyatı'nda da din motifi ön plândadır. Özellikle Hz. Peygamber için yazılmış şiirler, klasik Türk şiirinde önemli bir yer tutmaktadır. Mesela; hilyeler, naatlar ve siyerler bunların en güzel örnekleridir. Özellikle Fuzûlî'nin "Su" kasidesi Hz. Peygamber için yazılmış şiirlerin en bilinenidir. Biraz önce zikrettiğimiz gibi gül, genellikle Hz. Peygamberi anlatmak için kullanılır. O, cihanın gül bahçesinde yetişen en nadide güllerden biridir. Sevgiliyi anlatmak için de cennetin gül bahçeleri, cennetin hiç solmayan gülü imajları verilmiştir. Âşık için sevgili olmayan bir bahçe cehennem olarak tasvir edilmiştir. Gül mazmunu kullanılırken Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı yerin gül bahçesine dönmesi, Hz. Musa'nın "yed-i beyza" olarak isimlendirilen mucizesi telmih

unsuru olarak klasik Türk şiirinde sık sık geçmektedir. Yine beyit ve dörtlüklerde Kur'an-ı Kerim'de "Ahsen'ül kasas" olarak nitelendirilen Hz. Yusuf'un kıssasına da telmih yapılmıştır.

A.1.Peygamberler

A.1.1.Hz. İbrahim :

Hz. İbrahim, Nemrut tarafından Allah'ın tek olduğunu ve kendisinin Tanrı olmadığını söylediği için ateşe atılmıştır. Fakat Hz. İbrahim'i attıkları ateş Tanrının lütfuyla bir gül bahçesine dönmüştür. Zülcelâl, Allah'ın sıfatlarından birisidir ve "ulu celal" sahibi anlamına gelmektedir. Celal sahibi olan Allah, düşmanın eli ile Hz. İbrahim'e bir gül bahçesi vermiştir.

Reşk-i a'dâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelâl

Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

HD (G.398/5)

A.1.2.Hz. Yusuf

Hz. Yusuf'un mahkum iken hapisten çıkıp Mısır'a sultan olması gibi gonca da açılarak gül bahçesinin süsü olmuştur. Hz. Yusuf, İsrailoğulları peygamberlerinden Yakup peygamberin oğludur. Hz. Yusuf, Züleyha'nın iftirası sonucu hapse atılmış ve daha sonra Firavunun rüyasını tabir etmiş ve vezirliğe getirilmiştir. Hz Yusuf ayrıca yüzünün güzelliği ile meşhurdur. (Pala, 1995, 572) Bu sebepten şair, Hz. Yusuf'un Mısırda hapse düşmesi ve daha sonra Mısır Maliye bakanlığına getirilmesi olayına telmih ederek Hz. Yusuf'un gonca iken bir gül gibi açıldığını söylemektedir.

Habsden Yusuf çıkıp Sultân-ı Mısır olmuş kimi

Oldu açıp goncesin ârayış-i gül-zâr gül

F (K.9/8)

San Züleyhâ halvetidir gonce-i der-beste kim
Çıkdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf vâ r gül

F (K.9/9)

A.1.3.Hz. Musa

Hz. Musa'ya Tanrı tarafından birçok mucizeler verilmiştir. Bunlardan birisi de; 'Yed-i beyza'dır. Parlak el manasına gelmektedir. Hz. Musa'nın elini koynuna sokup çıkardıktan sonra elinin güneş gibi parlamasıdır. (Pala, 1995, 569) Hz. Musa'nın sesi gür ve güzeldir. Gül ise bülbüle Hz. Musa'nın eli gibi beyaz ve parlak olan dikenini sunar. Çünkü o diken bülbüle mucize gibi gözükmektedir. Bülbül, dikenini kendisine bir rahmet olarak görür. Aşkın dikenleri, âşığa her zaman hoş gelir.

Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest

Yed-i Beyzâsını arz eyledi gül Mûsâ-vâr

HD (K.2/4)

A.1.4.Hz. Dâvud

Hz. Davud, Yehûda kabilesi ile İsrailoğullarının peygamberidir. Peygamberlik ile sultanlığı şahsında toplamıştır. Kudüs'ü fethedip ilk baş şehir yapan da odur. Dört semavî kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Kur'an'da 14 yerde adı geçen Hz. Dâvud sesinin güzelliği ile meşhurdur. O Zebûr'u okurken herkes susup onu dinlermiş. Hatta o kadar etkili olmuş ki onu dinleyenlerden ruhunu teslim edenler bile varmış. Gür ve kalın sese, Dâvudî ses denilmesinin nedeni budur. (Pala, 1995, 133)

Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest

Yed-i Beyzâsını arz eyledi gül Mûsâ-vâr

HD (K.2/4)

A.1.5Hz. Muhammed

Gül, Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey divanlarında, gülşen, gülzâr, gülistân, diye anılan gül bahçesinde bağ, bahçe, bostan, çemen ve sebzezâr gibi yerlerde bulunur. Hz. Peygamber de bu gül bahçelerinde yetişen nadide güllerden biridir. Divanlarda, Hz. Muhammed, Ahmed, Mustafa, Resulullah, Habîb, Mahbûb-ı Rabbü'lâlemin, Hayrû'l Mürselin, Peygamber, Resul-ı Hâşîmi, Medâr-ı dehr, Ahmed-i Muhtar gibi isimlerle anılmaktadır.

Gül bahçesinin bahçivânı ne kadar uğraşırsa uğraşsın sevgili gibi bir gülü asla yetiştiremez. Şiirde sevgili olarak kastedilen Hz. Peygamberdir.

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâra su

FD(K.3/4)

Hz. Muhammed peygamberlerin sonuncusu ve en şerefliisidir. Gül yılda sadece bir kez açan çiçektir. Hz. Peygamber de gül gibi bu dünyaya sadece bir kez gelmiştir. Beşeriyet, bütün zaman ve mekân boyunca onun övülmüşlüğünü söyleyecektir.

Var ümîdim nice kim resm-i medâr-ı dehrdir

Yılda bir kez âleme arz eylemek dîdâr gül

FD (K.9/60)

Şebnem, çiğ, çiçeklerin üzerinde sabah vakti oluşan su damlacıklarıdır. Gülün üzerine sabah vakti çiğ taneleri düşmektedir. Hz. Muhammed'in yüzü, gül olarak teşbih edilmektedir. Bundan dolayı gül üzerindeki çiğ taneleri de, Hz. Muhammed'in teri olarak teşbih edilmiştir. Gül, kokusunu etrafa yaydığı an insanları etkiler. Çiçek

kokuları içerisinde; gül kokusu, insanı en fazla etkileyendir. Hz. Peygamberin de teri, gül kokardı. Çevresindekiler de, bu kokuyu hissedermiş.

Şeb-nem-i gül-zâr-i ruhsâr-i Resulû'llahtır

Neşr-i itriyle kılar her dem anı iş'âr gül

FD(K.9/11)

Sevgili, edebiyatımızda güle teşbih edilir. Hz. Peygamber de kâinatın sevgilisidir. Tabii ki; gül olarak zikredilecektir. Cebrail, dört büyük melekten biridir. Hz. Muhammed'e vahiy indiren melek olan Cebrail, Hz. Muhammet'in mirac'a çıktığı gece onun kalbini çıkarmış; kalbindeki kan pıhtısını temizlemiş ve tekrar yerine yerleştirmiştir. Bundan dolayı Hz. Muhammed'in kalbi gül olarak zikredilmektedir.

Çâk olup bulmuş safâ bâd-ı seherden sanasın

Bâddır Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül

FD (K.9. /10)

Hz. Peygamber, gül bahçesinde açan bir güldür. Şair de bu bahçenin basit bir gülü olmak istemektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in bahçesinde olmak arzusuyla sararıp solmak istemektedir. Peygamberin bahçesi ise "Ravza-i Mutahhara"dır.

Çün Hayâlî açıla gülzâr-ı Âl-i Mustafâ

Çehrem ol gülzâra bir ednâ gül-i zerd isterim

HD (G.378/5)

Hallac-ı Mansur, vecd halindeyken "en'el hak" demiştir. Hallac-ı Mansur, en çok bilinen tasavvuf ehillerinden birisidir. Bilindiği gibi "ene'l-hak" sözü üzerine dara çekilmiştir. Beyitte geçen hâk kelimesi, tevriyeli kullanılmıştır. Toprak manasındadır. Âşıklar, sevgilileri uğruna her türlü eza ve cefaya katlanır, yoluna toprak olurlar. Gülzâr-ı aşkullah, Allah aşkının sunulduğu yer, tekkedir. Tekkede, müritlerin tasavvuf

yolunda ilerlemesi için sohbetler yapılır. Burada, şair, Hz. Peygamber'e ait sohbet dinlemektedir.

Gördüğünde hâkde kanın demiş Mansûr-ı mest

Eyledim gülzâr-ı aşkullahda gül sohbetin

HD(G.397/4)

A.2.Cennet

Cennet, ahirette müminlerin gideceği yerdir. Cennet, arşın sağ yanındadır ve sekiz kapısı bulunmaktadır. Sekiz cennet de birbirinden farklıdır. Müminler derecelerine göre sekiz cennetten birine girerler. Cennette sonsuz yaşam vardır. Oraya giren asla yaşlanmaz. Sonsuz nimetlere kavuşur (Pala, 1995, 110).

Gül bahçesi ekseriya, cennete veyahut cennet bahçelerine teşbih edilir. Klasik şiirde geçen gül bahçeleri de görünüm olarak içerisinde güzel kokuların yayıldığı ve çeşit çeşit renkte ve kokuda çiçeklerin bulunduğu; içerisinde kuşların şakıdığı bir yer olarak okuyucunun zihninde resmedilir.

Sevgilinin boyu; ince, uzun ve narindir. Bundan dolayı cennet gül bahçesinin fidanına teşbih edilmektedir. Cennet gül bahçesinin ağacı sevgilinin boyundan dolayı utanmaktadır. Fidanın aksi ise su içerisinde ters durmuş olarak yatmaktadır. Bu görüntü de bize cenneti gölgelendiren Tûba ağacını hatırlatmaktadır.

Kâmetinden şerm edip nahl-i gülzâr-ı behişt

Su içinde aksi servin ser-nigûn olmuş yatar

HD (G.136/4)

A.3.Cehennem

Cehennem, ahiretteki azap yurdudur (Pala, 1995, 107). Cehenneme Allah'ı inkâr edenler, ona şirk koşanlar ve günahları bağışlanmayan kişiler gideceklerdir. Cehennem yedi tabakadan oluşmaktadır. İnsanlar işledikleri günahların derecelerine göre cehennemin yedi tabakasından birinde azap görecektir. Cehennemde ateş ve azap süreklidir. Âşık için ise cehennem, sevgilinin olmadığı her yerdir. Bağ bile sevgili yoksa âşık için cehennemin katından başka bir şey değildir. Bağdaki güller ise kırmızı renkleri sebebiyle cehennemin azap veren ateşlerini hatırlatır. Ayrıca güller, kırmızı renginden dolayı ateşe teşbih edilmiştir.

Seyrâna bâğa varsam sensiz gelir cehennem

Güller tekellüf olsa nâr-ı azâba benzer

HD (G.138/2)

A.4.Araf

Araf, cennet ile cehennem arasında, kıyamet günü tüm insanların toplanacakları yerdir. (Devellioğlu, 1996, 35) Buradan cennet ve cehennem görülebilir. (Bkz. Âşığın gönlü)

Gönlüme gir görmek istersen mahabbet gülşenin

Cennet-i Adni temâşa kılmaga A'rafa gel

HD(G.312/3)

B.Tasavvuf

Bilindiği üzere, Kur'anda tasavvuf ilmine "ledün ilmi" denmektedir. Hızır peygamber, Mürşid-i kâmil olarak bilinir. Bunun en önemli delili kehf suresi 65. âyettir⁶. İnsan, doğumundan itibaren çeşitli merhalelerden geçer. Buna "Devir

⁶ "Derken kullarımızdan bir kul buldular ki biz ona nezdimizden bir rahmet vermiş ve ledünnimizden bir ilim öğretmiştik."

Nazariyesi” denir. Tasavvuf, insanın Allah’a ulaşmasında bütün bu merhaleleri aşmasıdır.(Pala, 1995, 522) İskender Pala, tasavvufu bu söylediklerinin ışığında şöyle tanımlamaktadır:

... Vücut-ı Mutlak ve Hüsn-i mutlak Allaktır; öyleyse insanın gayesi de O olmalıdır. Ona ulaşmak yegâne amaç olunca da tasavvuf yolunda nefsinin yok edilebilir. Bunun için de on asıl vardır. Buna usûl-i aşere denir. Bunlar sırasıyla tevbe, zühd, tevekkül kanaat, uzlet, zikir, Allah’a teveccüh, sabır, murâkabe ve rızadır. Bu da nefsin etvar-ı seb’â denilen yedi mertebesinde gerçekleştirmek esastır. Sonuçta Vahdet makamına erişilir ve Fenafillah gerçekleşir. Bunu Bekabillah takip eder. Artık tasavvuf görevini tamamlamıştır.(Pala, 1995, 522)

Yukarıda zikredildiği gibi tasavvuf, Allah’a ulaşmanın, onun varlığı içinde erimenin yoludur. Tasavvuf yoluna giren kişi (sufi), bir mürşit rehberliğinde vahdete ulaşmaya çalışır. Bunun için tekke, tasavvufun merkezidir. Bu merkez, gül bahçesi; oradaki mürşit ise bu bahçenin gülüdür. Yine gül bahçesi gibi olan tekkede bülbül haline gelmiş dervişlere aşkın esrarı sunulmaktadır.

B.1.Aşk

Aşk, birisine karşı duyulan aşırı sevgi olarak tanımlanır. Aşk bir sırdır. Şair, şiiri ile bu sırrı keşfetmeye, çözmeye çalışır. Şiirin temel konusu olan aşk dünya edebiyatının ortak temidir. Klasik Türk Edebiyatı’nda aşk, iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi; fiziksel aşktır. Yani sevgiliye duyulan cismâni aşktır. Fakat bu aşk, karşılıksızdır, klasik şiirin âşığı aşkının karşılığını göremez. Onun aşkı platoniktir. İkincisi ise; Allah aşkıdır. Şair beyitlerinde Allah aşkını, Hz. Peygambere olan muhabbetini dile getirir. Allah aşkı, ona kavuşma arzusu şiirlerinde ön plâna çıkar.

Bunun dışında bazı şairlerin şiirlerinde fiziksel aşk, çeşitli merhalelerden geçerek Allah aşkına dönüşmüştür. Buna Fuzûlî'nin "Leylâ vü Mecnun" mesnevisi en güzel örnektir.

Âşık genellikle sevgili ile bir araya gelmez. Ona göre Tekke, içerisinde aşkın esrarı olan bir gül bahçesidir. Cür'adân içki kadehlerinin dibinde kalan kısım, şarap artıklarının döküldüğü kap manasına gelmektedir. Bununla birlikte; beyitte tekkeler gül bahçesine teşbih edilmektedir. Gonca, sevgiliye teşbih edilir. Buradaki sevgili mürşiddir, âşık bülbüle teşbih edilmektedir. Burada âşık ise mürîddir. Büyük mutasavvıflardan A. Geylânî aşkı "sır" olarak tanımlar. Mürşid, mürîde aşkın sırlarını teklif eder.

Tekye-i gülzârda bir cür'adandır gonca kim

Bülbül-i şûrîdeye teklif eder esrâr-ı aşk

HD(G.258/3)

B.2.Marifet(Marifetullah)

Gül üzerindeki jaleler, onun süsü olmuştur. Marifet, tasavvuftaki merhalelerin birisidir. Marifet kelimesi "bilmek" manasına gelmektedir. Marifetullah, Allah'ın bilgisi karşısında insanın cehaletini kabul etmesi demektir. Hakkın içinde erimek onunla bir olmaktır. Hakikatten bir önceki tarikattan sonraki duraktır. Şair, marifet ilmindedir. O merhale, ona süs olmuştur.

Gördüler kim her gülü zeyn eylemiştir jâleler

Ma'rifet dürrüyle pür olmuş kulağım sandılar

HD (G.155/2)

B.3.Kesret

Sevgiliye hayran olan, ona âşık olan kişi için ondan başka hiçbir şey yoktur. Sevgilinin dışındaki hiçbir güzellik unsuru, ona zevk vermez. Tasavvufi olarak baktığımızda arız, yanak vahdettir. Çünkü bunlar, sevgilinin özellikleridir. Gül ve servi ise kesrette bulunmaktadır. Bundan dolayı Âşığa zevk vermez.

Serv ü gül nezzâresin n'eyler sana hayrân olan

Ârızınlan kadd-i hoş reftârın eyler ârzû

FD (G.240/3)

Külbe-i ahzân; Hz. Yakup'un Yusuf peygamberi beklediği mekâna verilen isimdir.(Pala, 1995, 339) Hz. Yakup, orada devamlı olarak ağladığı için bu ismi almıştır. Yukarıda zikrettiğimiz gibi; şair, gül bahçesini seyretmek yerine vahdet için sıkıntıları göze almıştır. Çünkü gül bahçesi maddîdir bu nedenle kesrettir.

Beni ey bâğbân ma'zur tut gül-zâr seyrinden

Ki ben gül-zâr seyrin külbe-i ahzâna değşirdim

FD (G.197/3)

İKİNCİ BÖLÜM

CEMİYET

A.DEVLET:

Devlet, Türkler arasında eskiden beri kutsal sayılmıştır. Osmanlılarda da devlet yine aynı şekilde kutsal görülmüştür. Önemli olan devletin ilelebet yaşamasıdır.

Sevgili, âşığın gönlünde yaralar açmıştır. Bu yara, aşk yarasıdır. Bu yaraya taze denildiğine göre yara yenidir. Aşk; âşığın gönlünde tutuşan alevdir, şuadır, mumdur. Bu parlak mumun kıyamete kadar yanma dileği vardır. Aşk, insanın fitratında vardır. Bu fitrat, kıyamete kadar devam edecek, sönmeyecektir.

Dîli rûşen kılan bir gül-‘îzârın tâze dâğıdır

Ko yansın haşre dek söyünmesin devlet çerâğıdır

HD (G.176/1)

A.1.Defterdar

Defterdar, defter tutan manasına gelen Farsça kökenli bir kelimedir. Osmanlı devletinde maliyenin yönetiminden sorumlu olan kişidir. (Ş. Sami, 1989, 211) Defterdarlar vezir rütbesindedir ve direk olarak sultana bağlıdır. Gül, çemen ülkesinin defterdarıdır. Çemen ülkesinin mahsulünün kayıtlarını tutmaktadır. Çemen ülkesinin bir tek mahsulü vardır. O da aşktır. Bunun kaydını tutabilecek en iyi defterdar ise güldür.

Şâha arz etmege mülk-i çemenin mahsûlün

Elde evrâk tutar güller olup defterdâr

HD (K.2/9)

B.Kişiler

Gül, çiçeklerin sultanıdır, şahıdır. Bundan dolayı gül, sultanları, şehzadeleri ve devlet adamlarını anlatmak için kullanılmıştır. Tezimize esas aldığımız şairlerin her

üçünün de hayatlarının büyük bir bölümü, Kanuni Sultan Süleyman döneminde geçmiştir. Bundan dolayı gül mazmunu kullanılırken ağırlıklı olarak Sultan Süleyman kastedilmiştir.

B.1. Sultanlar

B.1.1.Kanuni Sultan Süleyman

Gonca, bağın veyahut gül bahçesinin genç sultanıdır. Hutbesini sesinin güzelliği ve yanıklığı ile bilinen bülbüle okutur. Gül yaprağından para bastırır. Sultanlar tahta çıktığı veya bir yeri aldığı zaman hakimiyetini göstermek için adlarına hutbe okutup para bastırırdı. Beyitte cülus törenine telmih vardır.

Bülbüle hutbe okutup her gün

Oldu sultan-ı kâm-rân gonca

HD(K.13/5)

Berg-i gülden yürüttü sikkesini

Hükmünü eyledi revân gonca

HD (K.13/6)

16. yy'da Osmanlı Devleti, en kudretli dönemini yaşıyordu. Devletin başında Kanuni Sultan Süleyman vardı. Bu dönemde yaşayan şairlerin büyük bir bölümü, Kanuni'den bahsetmişler, onun adına kasideler yazmışlardır. Hayâlî Bey'in Kanuni için yazdığı gonca ve gül redifli iki kasidesi vardır. Bunlarla birlikte şairler gazellerinde, kimi beyitlerinde kısmen bahsetmişlerdir.

Beyaz (ak) saflığın, iyiliğin sembolüdür. Klasik Türk Edebiyatı'ndaki gül, kırmızı renktedir. Şahın yüzü daima aktır. Kanuni bu haliyle cihanın gül bahçesinin ak gülüdür. Kanuni bu dünyadaki en büyük hükümdardır.

Kanuni, Osmanlı devletinin “muhteşem” lakaplı sultanıdır. O kendi döneminde Osmanlı devletini dünyanın en kuvvetli, bir numaralı süper gücü haline getirmiştir, yüzü aktır. Beyaz; bilindiği gibi saflığın, iyiliğin, kimi zamanda gücün sembolüdür. Bununla birlikte Klasik Türk Edebiyatı’ndaki gülün rengi kırmızıdır. Beyaz gül fazla görülmez. Şair, Kanuni’nin iyiliği, doğruluğu sebebiyle yüzünün “ağ” olduğunu söylüyor.

Dâ'im ey Bâkî budur şâhun yüzi ağ olduğu

Ak güldür tal'at-ı hûbı cihân gül-zârına

BD (G. 407/7)

Kanuni Sultan Süleyman çiçek ordusunun baş komutanı olan güle teşbih edilmiştir. Gül nasıl ki bülbülün kalbine ateş salarsa Kanuni de düşmanlarının kalbine yakıcı ateşini yollamaktadır.

Bağda olup şükûfe haylına serdâr gül

Od bıraktı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

HD (K.12/1)

Ölü çıkan evde ölümün vermiş olduğu üzüntü ile insanlar genellikle ne yaptıklarını bilemezler. Bu kişiler yüksek sesle feryat eder; elini, yüzünü parçalar. İnsanların bu haliyle gülün yapraklarını dökmesi arasında bir bağıntı kurulmaktadır. Kanuni, Osmanlı Devleti’nin bilgili, görgülü ve kudretli sultanlarının başında gelmektedir. Onun ölümü ile bütün ülke yasa bürünmüştür. Öyle ki insan dışındaki varlıklar bile onun ölümüne üzölmüş, yas tutmuşlardır. Şair, üzüntüsüne kuşları da ortak etmektedir. Kuşlar, feryat etmekte, güller ise üzerlerini yolmaktadır. Şair, hüsn-i talil sanatı ile kuşların acı acı ötmelerini buna bağlamaktadır.

Tutsun cihânı nâle-i mürgân subh-dem
Güller yolunsun âh u figân eylesin hezâr

BD (M.4/2)

Kanuni, fetihlerinin çokluğuyla bilinen bir hükümdardır. Dünya gelip geçicidir. Kanuni'de fânidir. O gül ki Cenâb-ı Hakk'ın bu dünyaya sunduğu yeni açmış bir güldür. Türk hakanlık geleneğinde hükümdar, Tanrının yeryüzündeki gölgesidir. Kanuni de Tanrının yeryüzündeki gölgesidir. Onun ismini Avrupa'nın içlerine kadar götürmüş ve onun adaleti ile hükmetmiştir. Cebbar kelimesi, Allah'ın sıfatlarından birisidir. İzid kelimesi de kelime anlamı olarak aynı manaya gelmektedir. Bu dünya gelip geçicidir. Bu yüzden “yalan dünya” sözü ile anılmaktadır. Yalan olan, gelip geçici olan bu dünyada Allah'ın kudreti ve keremi sayesinde Sultan Süleyman, taze bir gül gibi açar.

Feth bâğından ana her dem hilâf-i bâğ-ı dehr
Tâze tâze açâ lütf-i İzid-i Cebbâr gül

FD (K.9/61)

Sultanın bağışlaması, bir gül bahçesine teşbih edilmektedir. Mübalağa sanatı yapılarak sultanın lütuf bağında güneş ve ayın bile alçak değersiz iki nergis olduğu ifade edilmektedir.

Bâğ-ı lütfunda meh ü mihr iki ahkar nergis
Keremün gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

BD (K.24/21)

B.2.Şehzadeler

Yukarıda zikrettiğimiz gibi gül, Osmanlı sultanlarını teşbih için kullanılmıştır. Gonca ise şehzadeleri anlatmak için kullanılır. Gonca-i nev-rüste, yeni yetişmiş(taze) gonca demektir. İki nev-rüste, Şehzade Selim ve Mehmet'tir

Gonca, gülün açmamış halidir. Gonca açıldıktan sonra gül haline gelir. Osmanlı şehzadeleri de Osmanlı'nın gül bahçesinin açmamış iki goncasıdır. Bu iki gonca aynı zamanda âlemin ay ve güneşidir. Bu iki goncanın açıp gül haline gelmesi için ilim, irfan tahsil etmesi gerekmektedir. Şairin, şehzadelerin ilim ve irfan sahibi olması için duası vardır.

Ol iki gonca-i nevrüste-i gülzâr-ı Osmâna

Ol iki mihr ü mah-ı âlem-i irfana aşk eyle

HD (Dua/4)

B.3. Devlet Adamları

B.3.1. Semiz Ali Paşa

Bu beyit, Semiz Ali Paşa için yazılmış kasidede geçmektedir. Damen, etek manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 163) Kaftanlarda etekler, kenarlarının süslemesi için inci, yakut ve benzeri değerli taşlarla bezenir. Bu durum devletin ihtişamını ortaya koyar. Paşalara devletin mîri arazisinden yer verilir. Burada, bu olaya telmih vardır.

Dâmenin dürr ü cevâhîrle pür itdi gül-i ter

Ki ide hâk-i der-i Hazret-i Pâşâyâ nisâr

BD (K.18/26)

C.Ülkeler ve Şehirler

Gül ve gül bahçesi mazmunu, ülke yada özel bir şehri anlatmak için fazla kullanılmamıştır. Bu kısım, Bâkînin bir beytinde İstanbul için kullanılmıştır.

Servilerin İstanbul sokaklarının iki yanında bulunmasından ve çevrenin yemyeşil bir doğa ile örtülü olmasından dolayı şair, İstanbul'u bir gül bahçesine teşbih etmektedir.

Serv-kâmetler iki yanın alurlar yolun

Râh-ı gül-zâre döner yolları İstanbûlun

BD (G.266/1)

Daha önce zikrettiğimiz gibi Akbaba; İstanbul'daki eğlence, mesire yerlerinden birisinin adıdır.

Subh-dem akbaba gülşende büleñd âvâz ile

Okudu mecmû'a-ı gülden bu ebyâtı hezâr

HD. (K./9)

Lale renk olarak kırmızı bir çiçektir. Kırmızı lale, şairin dimağında ateş imajı oluşturmuştur. Şehr-i Frenk tamlaması Müslüman olmayan yerler manasına gelmektedir. Özellikle ateşe tapanların şehirlerinde taptıkları ateş hiç söndürülmeden daima muhafaza edilirmiş. Şair de bu sebepten menekşelerle dolu olan gül bahçesini ateşe tapanların şehri olarak teşbih etmiştir.

Sahrâda yaktı lâle âteş-perest ocağın

Gülşen benefşelerle şehr-i freñge benzer

HD (G.93/4)

D.Savaş (Rezm)

Eski hayatın bir parçası olan savaş; rezm, ceng, yağma, gavga vb. kelimelerle ifâde edilir. Savaş yeri, gaza meydanı, rezm meydanı bağ-ı gaza, rezmgah, bezm-i rezm şeklinde isimlendirilir. Savaşla birlikte en çok kullanılan unsur, kandır. Kan unsurunun bulunduğu her yerde dem kelimesi de kullanılır. Savaş meydanının hakim rengi, kırmızıdır. Gül bahçesi de kırmızıdır. Gül bahçesinin renginin kandan dolayı kırmızı olduğu söylenerek hüsn-i tali'l sanatı yapılmıştır. Oklar ise gül bahçesinde tavus gibi gezinmektedir.

Rezm meydanın erenler demi gülzâr edicek
Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

HD (G.260/3)

Savaş meydanını bir bağ olarak düşündüğümüzde; Sultan bu bağın taze bir gülüdür. Çünkü bağın en önemli ve en değerli çiçeği yeni açmış taze bir güldür. Savaş meydanı bağ olursa silahlar da bu bağdaki çiçeklerdir. Gonca şekil yönünden mızrağın ucundaki sivri demire; şikufe ise gürze teşbih edilmektedir.

Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâğ-ı rezmimde
Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

HD (K.9/9)

Savaşlarda düşmanın kellesi bir mızrak üzerine geçirilirdi. Bu görünüşü şair, yeni açmış bir gül fidanına teşbih etmektedir.

Nîzen üzre kana müstağrak adûnun kellesi
Benzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

HD (K.12/16)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN

Hayâlî Bey, Fuzûlî ve Bâkî divanlarında insan unsuru, sevgili, âşık ve rakibden meydana gelen kadro içinde görülür. Bu sebeple eserin ağırlık merkezini meydana getiren bu üç tip, tezimizde diğer konulara göre daha geniş ele alınacaktır.

İkbal; baht, talih, arzu, istek demektir.(Ş. Sami, 1989, 139) Âşık, arzu ve isteklere yüz çevirmiştir. Çünkü insan ölümlüdür. İnsan ömrü bir gülünki kadar kısadır. Fakat bunlar bir rüzgâr gibi geçicidir. İnsan ise yönünü isteklerine, arzularına, mutluluklarına doğru çevirmiştir.

Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl-i rûzgâr

Gül-berg-i bâğ-ı ‘ömr ise ber-bâd olup gider

BD (G.141/5)

Şair, ömrü bağa teşbih etmektedir. Beyitte, içinde ümit çiçeklerinin açtığı bir bağ tasvir edilmektedir. Âşık, bu ömür bağında tabi ki gülmeyecektir. Sevgilinin ezası, cefası sonucu daima ağlayıp inleyecektir. Bahar yağmurları, çok sık ve yoğun, bardaktan boşanırcasına yağar. Âşık, sevgili için böyle bir gözyaşı dökmemektedir. İnsanların istekleri, arzuları her zaman yerine gelmez. Ümit bağında gonca gibi olan bu istekler, hiçbir zaman gerçekleşmez; solar gider.

Gonca-i ümmîd-i bâğ-ı ‘ömri handân görmedi

Dîde kim ebr-i bahârî gibi giryân olmadı

BD (G.490/2)

Bu dünya, bir gül bahçesine benzemektedir. Kıskançlık içerisindeki kişiler ise bu dünyadan daima uzak tutulmalıdır. Çünkü kötülüklerini başkalarına da bulaştırabilirler. Seng taş manasına gelmektedir. Beyitte, kötü söz anlamında kullanılmıştır.

Hasûdun eylemege gülşen-i cihândan dûr
Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

HD (K.7/20)

Hazineye mücevher, buluta utanma, güle kırmızı renk, İnsanlara da ihsanda bulunmak yeterlidir. Bulut-kan-Adem ilişkisinden hareketle insanların yardım etme duygusu üzerinde durulmaktadır. Bulut, yağmur tanelerini dünya üzerine saçarak hayatın yeşermesini sağladığı gibi sevgili de âşığa kerem ederek ihsanda bulunur. Sevgilinin kerem etmesi, ilgi göstermesidir. Gül, özel bahçelerde ihtimamla yetiştirilen bir bitkidir. Lale, numân, gelincik çiçeği kırılık ve ovalarda yetişen bir bitkidir. Gül, gevher saçana; lale ise beyitte ihtiyaç sahibine teşbih edilmiştir.

Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
Güle bu reng yeter lâle-i Nu'mâna kerem

HD (K.15/4)

İnsan ömrü ya da hayat, bir gül bahçesi olarak teşbih edilmiştir. Bu gül bahçesinin koruyucusu padişaktır. Onun kılıcı cihana düzen verir. O, cihânın koruyuculuğu yanında dinin de kılıcıdır. Osmanlı hanları, İslamın önderliğini yapmışlardır. Kanuni de, bunlardan biridir.

Âb-ı revân-ı gülşen-i emn ü emân yiter
Tîg-i cihân-güşâ-yı şehensâh-ı pâk-dîn

BD(G.379/4)

Cennet, iyi amel sahibi insanların kıyametten sonra sonsuza kadar yaşayacakları mekandır. Cennette bulunan her şey de sonsuza kadar var olacaktır. Orada hiçbir zaman sonbahar yaşanmaz. Şair, kasidesinde de insan talihinin de sonbahar rüzgarından uzak olan bir cennet bahçesi gibi her türlü kötülükten korunmasını istemektedir.

Rüzgârın şiddetinden gülşen-i bahtı masûn

Nitekim bâd-ı hazândan sahn-ı gülzâr-ı cinân

BD (K.22/19)

A.Umumi Olarak Sevgili

Sevgili; divanlarda: cân, cânân, zâlîm, katil, dilber, bahâr-ı hüsn, lâle, ruhsâr, perî, ruh, gül yüzlü, gül çehre, dildâr, dilber, dâmen-i pâk, kâfir, zâlim vb. isim ve sıfatlarla anılmaktadır. Bu kelimeler ya doğrudan doğruya sevgilinin ismi olmakta ya da isim yerine kullanılarak ona hitap edilmektedir. Sevgili, güzelliği itibariyle idealize edilmiş bir tiptir. Sevgili, klasik şiirin baş kişisidir (Pala, 1995, 479). Klasik Türk Edebiyatı sevgili etrafında gelişir. Âşık için sevgili ulaşılmaz, azap verici ve çok güzeldir. Sevgili âşığın hiçbir iniltisini ve yalvarışını duymaz. Âşığı daima görmezlikten gelir. O gül yüzlü sevgilinin inlemeleri neva makamından başka bir makam götürmez. Sevgilinin makamı ve âşığın makamı aynı değildir.

Bülbül nevâ-yı nâleme kılmaz mu'ârâza

Zîrâ götürmez ey yüzi gül her makâm bahs

BD (G.25/4)

Şair ya da âşık, sevgilinin güzelliğini anlatırken çeşitli benzetmelerden faydalanır. Gül, bunların başında gelir. Sevgilinin güzelliğini anlatmak için gül bahçesindeki çiçeklerin tamamı kullanılır. Bazen de gül ve gül ile ilgili terkipler, sevgili ve sevgili ile ilgili terkipler de birlikte kullanılır. Sevgilinin sümbül gibi kıvrım kıvrım olan saçları da ona ayrı bir güzellik verir. Gül bahçesindeki güzel kokular ise onun saçından yayılan kokulardır.

Oldu gül-şen yine bir dil-ber-i müşgîn mergûl
Şol kadar virdi ana zînet ü zîver sünbül

BD (K.24/3)

Bahar mevsimi renk renk çiçeklerin açtığı bir mevsimdir. Baharın gelişi ile seyrana varılır. Güzeller, bağ ve bahçelerde rengarenk elbiseleriyle salınır. Bahar tabi ki bu haliyle gül bahçesinde rengarenk elbiselerle dolaşan bir güzel olmuştur. Ağzı gonca gibi küçük olan sevgilinin yüzü gül gibi açılmıştır. Gözleri ise şekil olarak nergise, yüzündeki ayva tüyleri ise bir çimene teşbih edilir. Bu haliyle sevgili bir bahar gibi âşığın karşısına çıkar.

Gonca ağzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
Hatt-ı sebzidir çemen bir dilber olmuştur bahâr

HD (K. /11)

Sevgili, rakip için baştan aşağıya silahlarla donanmıştır. Sevgilinin can alan dili ise bir kılıç gibidir. Âşıkla birlikte rakibe karşı kendisini korumak için elinde bir ok tutar.

Adûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

HD (K.7/19)

Âşık için bu âlemde sevgili dışında her şeyin bir kusuru vardır. Hatta cennette bulunan hurilerin bile kusurları vardır. Gülün bile kusuru vardır. O da dikenidir. Onun için tek kusursuz olan sevgilidir. Sevgilinin yüzü ise dikensiz bir gül gibi kusursuzdur.

Yâra baksam cennet ü hûr u kusuru görmesem
Dersem ol gülzâr-ı didârın gül-i bî-hârını

HD (G.582/4)

Sevgili, güzellik bağının gülen goncasıdır. Goncanın gülmesi, açıp gl olması manasına gelmektedir. Yeni açmış gülün üzerindeki jale; ağlamış, gözyaşları yanağına dökülmüş bir güzeli hatırlatır.

Sen tarâvet bğının bir gonca-i handnısın

Jle düşmiş tâze gl bir ağlamış suretldr

BD (G.60/3)

Gülün açılması ile birlikte bahar mevsimi gelmiştir. Bu mevsimde insanlar çimene eğlenmeye giderler. Bu beyitte gl, sahraya giderken götürülecek sevgili ve şaraptır. Beyitte kullanılan ‘‘yakalar k edben’’ mısrası, tevriyelidir. Gülün yakasını açması, goncanın açılması demektir. ‘‘k etmek’’, parçalanmak, açılmak, saılmak demektir. emende sevgililer de gl açılması gibi açılmışlardır. Bunlar bahar vakti gllerin açılması ve bu zamanda aşk ile kırlara çıkmak manasındadır.

Güller açıldı Fuzûlî yakalar k edben

Gel ttlum mey  maĥbb ile sahra etegin

FD (G.226/7)

Gülün gülmesi, açılması manasına gelmektedir. Gl, sevgiliye benzetilmiştir. Nergis ise şekil itibariyle sevgilinin gözüne teşbih edilmiştir. Nergisin açılması, sevgilinin gözlerini açması manasında kullanılmıştır. Lale, şekil itibariyle kadehe teşbih edilmiştir. Lale, jale şarabı ile doludur. Bahar gelmiş; güller, laleler, nergisler açılmış; her taraf rengarenktir. Bahar güzelliği etrafı süslemiş; durum böyle olunca yeme-içme, hoşça vakit geçirmeye sebep teşkil edecektir.

Güldü gl açıldı nergis lâle doldu jâleden

Ey hoş ol kim ayş  işret etmeğe esbbı var

FD (G.74/6)

Bâkî sevgilinin dudağını düşünmeden sevgiliye baksa, o sevgili dikene benzeyen kirpik hançerini çeker. Bakış, hançer gibidir Âşığı etkiler.

Goncaya baksa lebünsüz çeşm-i Bâkî bir nazar

Gonca berg ü berg hâr u hâr hançer-dâr olur

BD (G.114/5)

A.1.Yüz

Gül, şekil ve renk bakımından sevgilinin yüzüne benzetilir. Âşık için sevgilinin yüzü bir güle benzer. Sevgilinin gözü ise istiare yapılarak sürme çekilmiş nergise benzetilir, onun sinesi ise yasemindir. Sevgilinin saçları, sümbül gibi kokmaktadır. Gül, nergis, gonca, sümbül kelimeleri arasında tenasüp yapılmıştır.

Çihre gül sîne semen çeşm-i mükehhal nergis

Hat çemen gonca dehen ca'dı mu'anber sümbül

BD. (K.24/4)

Sevgilinin boyu servi, yüzü ise gül gibidir. Âşığın sinesi, bağlık bahçelik, çimenliktir. Âşık ise servi ve gül hatırına gönlüne eliflerle yaralar açar. Beyitte, âşığın sinesinin bir bahçeye benzetildiği; sevgilinin boyunun ve yüzünün hayali ise bu bahçede yaraların üzerinde büyüdüğü, yükseldiği izlenimi verilmektedir. Çünkü “çekmek” kelimesinin bir diğer anlamı da yükselmektir.

Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddin yâdına

Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

HD (G.381/3)

Giysin bir amacı da vücudu gizlemektir. Sevgilinin saçları da bir giysi, bir peçe gibi yüzünü örter. Sevgilinin güzelliğini âşıktan gizler. Rüzgâr, estiği zaman çeşitli eşyaları uçurur. Şair, beyitte rüzgârın esmesinin sevgilinin yüzünü ve yanağını elbise

gibi gizleyen saçlarının açılmasına sebep olduğunu belirtir. Sevgilinin yüzü bir gül gibi açılır. Rüzgâr aynı zamanda çiçeklerin açmasını sağlar. Sevgilinin yüzü daima tazedir, hiçbir zaman solmaz. Sevgilinin yüzü, cennette açılmış bir gül gibidir. Çünkü cennette bulunan varlıklar ölümsüzdür. Hiçbir zaman solmaz.

Bâd gisûların açdukça görünür ruh-ı yâr

Bâğ-ı cennetde açılmış gül-i sîr-âb gibi

BD (G.507/7)

Beyitte cihan geline teşbih edilmektedir. Padişahın tahta geçişiyle cihan süslenir; gerçek süsünü bulur. Hükümdarlar, hükmettiği devlete adaletle, doğrulukla hükmetmelidir. Adaletle hükmedilen yerde halk refah ve huzur içerisinde yaşar. Kılıç, hükümdarların gücünün, kudretinin simgesidir. Bu sebepten hükümdar, kılıcıyla cihanı gül bahçesine çevirir.

Cihân ârusu bu denli bulur muydu zînet

Eger yüzünü dem-i tîgin etmese gül-reng

HD (K.7/16)

Murg'dan kastedilen âşıktır. Âşığın gönül kuşu, gül gibi olan sevgiliye âşıktır. Sevgili, âşığın gönül ateşini daima harlar. Âşık ise bu aşktan dolayı daima acı ve ıstırap çekmektedir. Aynı zamanda çiğ taneleri, sabahleyin çiçeklerin üstüne düşerek tazeliğini sağlamaktadır. Sevgili de âşığın aşkını daima taze tutmaktadır. Şair, seher vakti oluşan şebnemin, sevgili için yanan âşığın gönül kuşunu ferahlattığını, kurtardığını söylemektedir.

Odlar yakardı başına murgun çemende gül

Şeb-nem suvarmayaydı seherden kulagını

BD (G. 487/3)

Nevbahâr açtı cümlesi, baharın geldiğini, çiçeklerin açtığını söylenmektedir. Beyitte sevgilinin yüzü mushafa, yanakları ise mushafın sahifelerine benzetilmektedir. Mushaf, Kuran-ı Kerim'in halk arasındaki adıdır. Kuran-ı Kerim'in ayetleri, çiçeklerle ayrılır. Sevgilinin yanakları kırmızılığıyla gül bahçesine teşbih edilmektedir. Kuran-ı Kerim'in sahifelerindeki çiçeklerin çokluğu da gül bahçesini andırmaktadır. Âşıklar ise bu sahifeden okumaya başlamaktadır. Âşık bülbüle benzetilmektedir. Bülbül, gül bahçesinin değişmez kuşudur. Âşık da gül bahçesinin değişmez tiplerinden birisidir.

Nev-bahâr açdı cemâlün mushafından bir varak

Ol varaktan başladı gül-şende bülbüller sebak

BD (G.243/1)

Nükte, ince zarif söz manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 847) Şairin sözleri ince ve zariftir. (bu sözü ince ve zarif yapar.) İnce ve zarif söz söylemek şairliğin temelinde olan bir özelliktir. Söz tatlıdır. Sevgilinin sözü ise daha tatlıdır. Sevgili gül bahçesinde yetişen ince, zarif bir insandır. Sevgili böyle olunca onun sözleri de tatlı olacaktır.

Agzumuz şîrîn ider bir nükte-i rengîn ile

La'î-i nâbun ey yüzi gül-şen ne nâzük cân olur

BD (G.159/3)

Şair, beyitte soru sorarak istifham sanatı yapmaktadır. Sevgilinin saçları daima yüzüne dökülmektedir. Perişan sözcüğü beyitte dağınık manasında kullanılmıştır. (Devellioğlu, 1996, 860) Sevgilinin saçları da dağınıktır. Âşık, sevgilinin saçlarının dağınık olduğunu bilmektedir. Bunu Tecahül-i Arif sanatı yaparak bilmemezlikten gelir. Sevgilinin yüzü gül bahçesine, saçları da koku itibariyle reyhana benzetilir. Beyitte

“saçın ise gül bahçesinde yetişen reyhan mıdır” diyerek istifham sanatına devam edilmektedir.

Gül yüzünde ey perî zülf-i perîşânın mı var

Gülşen-i cennettir anda tâze reyhânın mı var

HD (G.75/1)

Nikâb, örtü demektir. (Devellioğlu, 1996, 836) Gülün örtülü olması, gonca halinde olması demektir. Rüzgâr, çiçeklerin açmasını sağlayan unsurdur. Şair, gülü; yüzü peçe ile örtülü bir insana benzetmektedir. Nasıl ki rüzgâr estiği zaman o örtü çıkarsa, çiçekler de rüzgârın tesiri ile açılmaktadır. Sevgili de gül bahçesinde yüzünü âşığa göstermektedir. Aynanın yansıtıcı özelliği vardır. Sevgilinin yüzü, âşığın aşkını yansıtan bir aynaya teşbih edilmektedir. Çünkü âşığın kaderi, sevgilinin ilgisine bağlıdır. Güller, gül bahçesinde rüzgâr estiği zaman açarlar. Şair, bunu gülün peçesini açmasına benzetmiştir. Gül; yüzünü açıp, gül bahçesinde âşığa gösterdiği vakit âşığın bahtını yansıtan bir ayna olur. Sevgili âşığa gül bahçesinde yüzünü gösterdiği zaman âşık orada kendi bahtını görebilir. Çünkü âşığın bahtında sevgiliden başka hiçbir şey yoktur. Zamanın aynasında âşık ancak sevgilinin yüzünü görebilir.

Açdı gülün nikâbın bâd irdi gül-sitâne

Gösterdi rûy-ı bahtı âyîne-i zamâne

BD (G.470/1)

Gurab kelimesi, karga anlamına gelmektedir. Bununla birlikte rakip anlamına da gelmektedir. Karga kanadı veya hayvanlara ait kuru kafa, bahçelere kuşların gelmemesi için konulmuş. Sevgilinin saçları da gül bahçesine benzeyen yüzünü koruyan bir korkuluktur. Sevgilinin yüzü, periye benzetilmektedir. Saçlarının yüzüne dökülmesi ise bu güzelliği engellemektedir.

Meyl etme yüzde zülfüne kim konmaz ama murg
 Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

HD (G.27/4)

A.2.Yanak

Yüz ve yanak genellikle birlikte ele alınır ve aşağı yukarı aynı unsurlara benzetilmektedir. Sabah rüzgârının özelliği ise haberci olmasıdır. Âşığa sevgiliden haber getirir. Sevgilinin yanağı kırmızı renginden dolayı şair tarafından kırmızı bir gül olarak görülür. Gül yanaklı sevgili, servi gibi ince ve narindir. Eğer âşık sevgiliden haber alamazsa âşığın gönlü bir gonca gibi olur ve açmaz. Gonca, şekil olarak kapalıdır. Âşığın gönlü de sevgiliden haber alamadığı için bir gonca gibi kapalıdır.

Bana bâd-ı sabâ ol serv-i gül-ruhtan haber vermez
 Açılmaz gonca-i bahtım ümîdim nahli ber vermez

FD (G117/1)

Menekşe; klasik şiirde kokusu, koyu rengi, boynunun eğriliği ve şekil yapısıyla kullanılmıştır. (Ayvazoğlu, 1996, 166) Sevgilinin gül yüzündeki ayva tüyleri, menekşeye benzetilmektedir. Sevgilinin ayva tüyleri, yüzünde bir menekşelik oluşturmuştur. Bu menekşelik, aşk ehline bir seyrangah olmuştur.

Haddin olalı ey gül-i handân benefşelik
 Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

HD (G.279/2)

Sevgilinin boyu, her zaman ince ve narin kabul edildiğinden daima gül fidanına benzetilir. Sevgilinin gül renkli yanağına rengini veren, âşığın kanıdır. Kan unsuru; âşığın yarası, gözyaşı, ciğeri münasebetiyle ele alınır. Beyitteyse sevgilinin boyu münasebetiyle ele alınmıştır.

Gül nihâlinde görüp haddin gibi rengin gülü

Bir ser-âmed kâmetin boynunda kanım sandılar

HD (G.94/2)

Şair, goncaya âşığın kanından kan bulaşmış olduğunu söylemektedir. Gülün rengi zaten kırmızıdır. Bu acaip karşılanmamalıdır.

Dem-âlude ser-i bülbül durur her goncası anın

Aceb mi baglanırsa gülleri zirâ ki kanlıdır

HD (G. 86/2)

Sevgilinin yanağı, kimi zaman Çin'in gül bahçesine benzetilir. Gazal ya da ahu, Çin'de yetişen bir ceylan çeşididir. Bu ceylan güzel gözlü ve ürkek olduğu için genellikle sevgiliyi anlatmak için kullanılır. (Pala, 1995, 27) Sevgilinin yüzü de gül bahçesine benzer. Sevgili kaş yayı ile kirpik oklarını Âşığa atar. Âşığı yaralar.

Ârızındır Çîn gülistânı yüzün miskîn gazâl

Ya kaşın atmış ana müjgânlarından tîrler

HD (G.107/2)

Gonca, açılmamış çiçektir. Sevgilinin ağzı da renk ve şekil yönünden goncaya benzer; çünkü onun ağzı da gonca gibi küçük ve açılmamıştır. Sevgilinin yanağı ise kırmızı rengi yönünden güle benzetilir. Sevgilinin yüzü ise gonca ve gülün birleşiminden oluşmuş ve bir gül bahçesine dönüşmüştür. Gonca, gül, gül bahçesi, andelib sözcükleri kendi aralarında tenasüplü olarak kullanılmıştır. Âşığın gönlü ise

bülbüle teşbih edilmiştir. Bülbül, her zaman güle hasrettir. Bülbül gül için daima âh u zâr çeker. Onun ayrılığından dolayı ağlayıp inler.

Goncadır lâ'lin izârın gül ruhun gülzârdır
Andelîbi gönlümün her dem anınçün zârdır

HD (G.139/1)

Nesim kelimesi hafif esen rüzgâr demektir.(Ş. Sami, 1989, 1459) Nesim, sevgilinin kokusunu âşığa taşır. Sevgiliden haber getirir. Âşık, sevgiliden lütuf haberlerini beklemektedir. Kış mevsimi soğuktur. Sevgili de âşığa daima soğuk davranmaktadır. Rüzgârın bir özelliği de karları eritmesidir. Karların erimesi soğukların gitmesi manasına gelmektedir. Burada bu özelliklerden faydalanılarak sevgili-âşık ilgisi kurulmaktadır.

Nesîm-i lütfun eserse şitâda ey yüzü gül
Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

HD (K.3/11)

Zeyn kelimesi süs, bezek anlamına gelmektedir. (Develioğlu, 1996, 1184) Âşığın başı ve sinesi, sevgilinin aşkının acısından dolayı yaralarla bezenmiştir. Lale, kırık yerlerde ve ovalarda açan çiçektir. Kırmızı renktedir, ortası siyahtır ve bu sebepten âşığın gönlüne teşbih edilir. Bu yaralarla âşığın başı ve sinesi dağ lalelerinin açtığı ovalara benzer. Âşığın gönlü, aşk çiçeklerinin açtığı dağlık-ovalık yerlere benzetilmektedir. Lâle-i hamra, dağlarda, ovalarda yetişir. Âşığın gönlü de yaralıdır. Bu nedenden şiirde laleye teşbih edilir.

Tâze dâğumla ser ü sîne n'ola zeyn olsa
Kûh u deşt ey yüzi gül lâle-i hamrâ yiridür

BD (G.66/3)

Gül yaprağı, sevgilinin yüzünü ve yanağını anlatmak için kullanılan benzetme unsurlarından birisidir. Sevgilinin yanağı, aynı zamanda onun güzelliğinin anlatıldığı defterin sayfaları gibidir. Bu sayfalarda sevgilinin güzelliği anlatılır. Güzelliklerin anlatıldığı gül yaprağının hattı da sünbüldür. Sevgilinin yanağı, gül yaprağına ayva tüyleri ise sünbüle benzetilmiştir.

Yaraşur züf-i ruhun vafına defter yazsam

Kâğıdı berg-i gül ola hat-ı defter sünbül

BD (K.24/41)

Tal'at kelimesi yüz, surat, çehre ve güzellik manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 1029) Selsebîl, cennette bulunan on üç ırmaktan birisinin adıdır.(Pala, 1995, 475) Sevgilinin yüzü cennete benzetilir. Cennet, Müslümanların kıyametten sonra ebedi olarak yaşayacakları yerdir. Sevgilinin yüzü âşığın cennetidir. Sevgilinin yanağı ise bu cennet ırmağında yüzen gül yapraklarına benzetilir. Bu beyitte selsebîl kelimesi kullanılarak mecaz-ı mürsel sanatıyla cennet kastedilmiştir. Sevgilinin durağı cennettir. Bağlık, bahçelik yerler; edebiyatımızda cennete teşbih edilmektedir. Tabiki sevgili ve âşığın buluştuğu yerler bağ ve bahçeler olacaktır. Âşıkların gezi yerleri aynı zamanda ırmak kenarlarıdır. Sevgilinin yeri cennet olunca aşıkla buluştukları yer de Selsebîl ırmağı olacaktır.

Tal'atın cennet durağın selsebîl ırmağıdır

Ârızında ruhların su içre gül yaprağıdır

HD (G.183/1)

Gonca, gülün açmamış halidir. Goncanın gülmesi, açıp gül haline gelmesidir. Gül, şekil ve renk yönünden şair tarafından sevgilinin yüzüne benzetilir. Lâle-i numan kırık yerlerde açan yabani lale çeşididir. Renk ve şekil yönünden âşığın gözüne teşbih

edilir.(Pala, 1995, 342) Göz, fazla ağlamaktan kanlanır. Göz bebeği ise siyahtır. Bu haliyle Lâle-i Numan'ı andırır.

Gele bakam yüzüne gonca-i handân şekil
Kana gark olsa gözüm lâle-i Nu'mân şekil

HD (K.8/8)

Sünbül, klasik edebiyatta şekil ve koku bakımından sevgilinin saçlarına teşbih edilir.(Ayvazoğlu, 1996, 154) Sevgilinin saç, her zaman siyahtır. Sünbül, sevgilinin saçının hizmetkarıdır, kölesidir. Gül bahçesi ise sevgilinin yanağıdır. Saç ya da kâkül, genellikle yanağın üzerinde dökülmüş bir şekilde bulunmaktadır. Gül bahçesinin zemini topraktır. Gül de toprakta yetişir. Sevgilinin yanağı toprağa teşbih edilmektedir. Bu toprakta ise güller yetişmektedir.

Sünbül-i ter zülfünün Hindî gulâmıdır senün
Hâk-sârıdır gül-i ruhsârunun gül-zârlar

BD (G.85/4)

Sevgilinin bakışları âşığı derinden etkiler; vücudunda yaraların oluşmasına neden olur. Bu yaralar renk ve şekil olarak laleye teşbih edilir. Lalenin rengi, âşığın yarasının kurumaya yüz tutmuş halidir.

Duhâni lâle gibi dâg ile pür oldu benim
Libâsın edeli ol gül-'izâr surmâyi

HD (G.617/3)

Sevgilinin güzellik unsurlarından birisi de onun yanağıdır. Sevgilinin yanağı, âşığın baktığı, bakmak istediği yerdir. Onun yanağı, bir gül bahçesidir. Sevgilinin saç klasik edebiyatta her zaman siyah olarak kabul edilir. Saç, sevgilinin yüzüne düşer; onun yüzünü örter. Bu; âşığın sevgilinin yüzünü görmesi için bir engeldir. Şair bunu gül

bahçesini perdeleyen bir buluta benzetmiştir. Aynı zamanda sevgilinin saçı her zaman misk kokuludur. Beyitte kullanılan sehab, bulut ve siyah, karanlık anlamına gelmektedir. Bu da sevgilinin saçını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda peçe de siyahtır.

Zülfün izârın kim der nikâba benzer

Gülzâra sâye salmış müşgin sehâba benzer

HD (G.138/1)

Çin, Klasik Türk Edebiyatı'nda çokça anılan bir ülkedir. Çin özellikle resim, minyatür ve misk sözcükleri ile birlikte kullanılır. Bu özelliklerinin yanında Çin ülkesi klasik şiirde gül bahçeleriyle de anılır. Çin'de yetişen güller, dünyanın en güzel gülleridir. Sevgilinin yanağı da Çin'in gül bahçelerine benzer.

Klasik edebiyatta sevgilinin gözleri daima siyahtır. Ahu da; gözlerinin iri ve siyah oluşu nedeniyle sevgilinin gözlerine teşbih edilir. Bununla birlikte ahı insanlardan kaçan çekingen bir hayvandır. Sevgili de bir ahı gibi gözlerini âşıktan kaçıtır, gizler.

Çevgan, eğri cirit sopası anlamına gelir.(Devellioğlu, 1996, 158) Sevgilinin saçı, uçlarının kıvrık olması nedeniyle ve duruş itibarıyla çevgana benzetilir. Çevgan gûy adı verilen yuvarlak topla oynanır. Sevgilinin yanağındaki ben de çevgan oynanan topla benzetilir. Bununla birlikte sevgilinin beni, beyitte misk kelimesi ile birlikte kullanılır. Misk, Doğu Türkistan'da yaşayan bir çeşit ceylandan elde edilen, yuvarlak siyah renkteki güzel kokulu maddedir.(Pala, 1995, 389) Yine aynı şekilde Anber de, Hint Denizi'nde yaşayan bir çeşit ada balığından elde edilen, yumuşak, yapışkan, kara renkte güzel kokulu bir maddedir.(Pala, 1995, 37) Sevgilinin saçı da anbere benzetilir. Beyitte Çin, çevgan, anber, misk, ahı kelimeleri tenasüplü olarak kullanılmıştır.

Ârızın gülzâr-ı Çîndir gözlerin âhû-yı misk

Anberin çevgân saçun hâl-i siyâhın gûy-ı misk

HD (G.271/1)

Şarap içen kişinin yanakları şarabın etkisi ile kızarır; pembeleşir. Şair, sakinin elindeki şişe ile devamlı olarak içki dağıtmasını ve içmesini; sevgilinin yanağının kızarmasını istemektedir. Bülbüle, bülbül ve gül kelimeleri arasında tenasüp sanatı vardır.

Sâkî elünde bülbüleyi bülbül eylesen

İçsen şarâbı ruhlarını gül gül eylesen

BD (G.255/1)

Ayva tüyü sevgilinin yüzünde yeni çıkmaya başlayan tüyledir. Sevgilinin yüzü beyazdır. Ayva tüyleri ise sevgilinin beyaz yanağında pembe, kırmızı renkte gözüktürler. Gül yaprağı da kırmızı renktedir. Su üzerinde yüzen gül yaprakları sevgilinin yüzündeki ayva tüyelerine teşbih edilmiştir.

Nakş-ı hadd-i lâle-reng ol 'ârız-ı pakîzede

Berg-i güldür gûyiyâ âb-ı zülâl üstindedür

BD (G.124/4)

Misk rengi ve kokusu bakımından sevgilinin yüzündeki ayva tüyelerine benzetilir. Sevgilinin ayva tüyleri kimi zaman miske benzetilir. Ayva tüyleri âşığa her zaman misk kokuları saçar. Nakşetmek kelimesi, yazmak ve süslemek manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 802) Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri, taze miskten yapılmış süstür. Gül yaprağı sevgilinin yanağına, misk ise ayva tüyelerine teşbih edilir.

Bulmaya ol hadd-i gül-gûn üzre hattun hâletin

Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i handâne nakş

BD (G.213/2)

Daha önce zikrettiğimiz gibi âşık, sevgilinin aşkından dolayı ağlar ve inler. Ağlaması o kadar şiddetlidir ki bir süre sonra gözlerinden kanlı sular akmaya başlar. Bu kanlı sular, gül yanaklı sevgilinin yetişmesi için bir sudur. Sevgili, âşığın kanlı gözyaşları ile beslenir, büyür. Âşık, sevgili ile muhatap olamaz ancak onun hayali ile avunur. Âşığın kanlı suları sevgilinin boyunun hayalinin gönlünde yetişmesini, büyümesini sağlar.

Verdim ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş

Tâ hayâl-i kaddin oldu bağ-ı cânın dikmesi

HD (G.579/4)

Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni

Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni

HD (G.558/1)

A.3.Ağız

Servi, yaz kış çemende yeşil kalan bir ağaçtır. Servi, çemende nazlı nazlı salınır. Bu özellikleri ile servi, klasik şiirde sevgiliye, sevgilinin boyuna teşbih edilir. Beyitte de mecaz sanatı kullanılarak servi sevgilinin boyuna teşbih edilmiştir. Gonca açmamış çiçektir. Klasik Türk Edebiyatı'nda gül goncası ile sevgilinin ağzı kastedilir. Çünkü sevgilinin ağzı bir gonca gibi küçüktür. Servi boylu gonca dudaklı sevgililer, gül bahçesine girmiş âşığın gönlünü oka benzeyen kirpikleriyle yaralar. Kirpikler sayısızdır. Navek, ok manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 810) Bu oklar âşığın yaralarla dolu sinesinde gezmektedir. Beyitte âşık olan Bâkî'dir. Bu kirpik okları şairin sinesinde gezmektedir.

Sîne-i pür-dâg-ı Bâkîde gezer nâveklerin

Serv-kadler gonca-femler gül-sitâne girdiler

BD (G.182/6)

Ağzı gonca gibi olan sevgili, sinesi lale gibi yaralı olan âşğın sinesini görüp onun jale gibi olan kanını ister. Yara kırmızıdır. Dudak ve lale de kırmızı renktedir. Şair, beyitte kırmızı renk mazmununu vermektedir.

Sîne dağın görüp ol gonca-dehen lâle gibi

Bir avuç kanuma girmek diledi jâle gibi

BD (G.518/1)

Nazik kelimesinin anlamı ince zarif ve güzel söz söyleyen anlamına gelir. (Ş. Sami, 1986, 1448) Lâ'l-i dūr-efşân, inci saçan, arasından inci gibi dişler görünen dudak manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 541) Sevgilinin dudaklarını zarifçe anan, onun hakkında güzel söz söyleyen âşık, onun dudaklarını ve inci gibi dişlerini gördüğünde haya eder.

Nâziklik ile gonca-i handânı eden yâd

Etmez mi hayâ lâ'l-i dūr-efşânını görgeç

FD (G.53/6)

Hem-râz, sırdaş sıkı arkadaş demektir.(Devellioğlu, 1996, 356) Gonca, küçüklüğü ve kapalı olması nedeniyle dudağa benzetilir. Dudak kapalıdır. Kapalı olan konuşmaz. Konuşmamak ise sır saklamak demektir. Kapalı olan dudak ve gonca, sırlarını açığa vermez. Lale, renk itibariyle kırmızıdır. İçindeki siyahlık ile kanın kuruması arasında bağıntı kurmaktadır. Kan kuruyunca siyahlaşır. Bu acaip karşılanmamalıdır, normal bir durumdur.

Lebinle gonca hem-râz oldu cânâ

Aceb mi lâlenin kurusa kanı

HD(G584/3)

Sevgilinin boyu serviye, dudağıysa gül bahçesinin goncasına teşbih edilir. sevgilinin ayva tüyleri huten ülkesinden çıkarılan miske; çehresi yasemine; beni ise karanfile teşbih edilir. Müşg (misk), Doğu Türkistan ülkesinde yaşayan bir ceylanın göbeğindeki urdan yapılan kokudur.(Pala, 1995, 389) Misk, renk bakımından siyahtır. Sevgilinin ayva tüyleri rengi ve kokusu bakımından misktir. Sevgilinin beni ise renk yönünden karanfile benzetilir.

Kad serv-i çemen yâre dehen gonca-i gül-zâr

Hat müşg-i Hutem çihre semen hâl karanfûl

BD (G. 284/3)

Bülbül yuvası ise şekil bakımından kadehe benzetilir. Bülbül, sevgilinin gonca gibi olan dudaklarının hatırasına kendi yuvasını kadeh yaparak gül bahçesinde içki içer.

Âşiyân-ı bülbülü sâgar edip gülzârda

Gonca lâ'lin yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

HD (G.79/4)

Sevgilinin ağızındaki dişler, gonca üzerindeki jale gibi parlak. Jale sabah vakti çiçeklerin üzerinde bulunan su damlacıklarıdır. Sabah vakti olan jaleler, güneşin doğuşuyla birlikte değerli taşlar gibi parlak. Yıldızlar ve inci, parlaklığı ve görünüşü bakımından sevgilinin ağızındaki dişlere benzetilir. Beyitte istifham sanatı kullanılmıştır.

Agzun içre diş müdür ya gonca içre jâle mi

Kevkeb-i dürrî midür ya lü'lû-yı lâlâ midür

BD (G.120/4)

Aden incisi, en değerli incilerden birisidir. Sevgilinin gonca gibi olan dişleri değerli Aden incisine benzetilir. İnci, değerli olduğu kadar parlaktır, güneş ve yıldız gibi parlaktır. Sevgilinin gonca gibi olan ağızındaki inci dişleri güneş gibi, yıldız gibi parlar. İnsan güldüğü zaman dişleri görünür. Sevgili âşığa gülümsediği vakitte dişleri inci gibi parlar. Şair beyitte istifham sanatı yapmıştır.

Diş midir yâ gonca içre jâle yâ dürr-i Aden

Çeşme-i hurşîdde ya encüm-i rahşân mıdır

HD (TA/5)

İrem, Ad kavminin kralı olan Şeddad tarafından tanrılık iddiasıyla cennet bahçelerinin özelliklerine benzetilerek yaptırılan bahçedir. Bu bahçe Allah'ın gönderdiği bir tufan ile yere geçti. (Pala, 1995, 284) Sevgilinin yanağı İrem bahçesindeki bir gül yaprağına benzetilir. Sevgilinin yanağı ancak İrem bağında açan bir gül yaprağı kadar güzel olabilir. Adem kelimesinin kelime anlamı yokluktur. Sevgilinin ağızı o kadar küçüktür ki görünmez, yoktur. Gonca, çiçeğin açılmamış halidir, gülü gizler. Bu sebepten sevgilinin ağızı yokluk bağının goncasına benzetilir.

Ruhun gül-berg-i bûstân-ı İremdür

Dehânun gonca-i bâğ-i 'ademdür

BD(G.147/1)

Bülbül, güle âşıktır. Goncanın açıp gül olması için bülbülün kendisini feda etmesi gerekir. Efsaneye göre bülbül, göğsünü gülün dikenine dayayarak bütün kanını güle verir. (Ayvazoğlu, 1996, 91) Bundan dolayı gül kırmızı renkte açar. Sevgilinin kırmızı renkte ve açılmamış olan dudağı da gonca gibidir. Âşık, bu goncaya âşık olan bülbüldür. Sevgilinin gonca gibi olan dudağına kırmızı rengini veren âşığın kanıdır. Âşığın kanından dolayı sevgili bir gül gibi güzelleşip açar.

Yine ol gonca-leb bülbüllerin kanına girmişdür
Güzellik var bu gün gâyet kızarmış al al olmuş

BD(G.215/4)

Sevgilinin güzelliğinin bütünü, bir gül bahçesi gibidir. Sevgilinin dudakları ise bu gül bahçesinde açmış bir goncadır. Fakat bu goncaya ulaşmak zordur. Çünkü bu gonca dikenlerin tam ortasında açmıştır.

Hüsni gülzârında ol servin dehâni gûyiya
Gonca-i nev-rüstedir bitmiş miyân-ı hârda

HD (G.468/4)

Sevgilinin kırmızı dudakları, ince bir çizgi gibidir. Lal; kırmızı renkte ve değerli bir taştır. Kırmızı renginden dolayı lal, sevgilinin dudaklarını anlatmak için kullanılır. Hat ise sevgilinin yüzü üzerindeki ayva tüyleridir. Sevgilinin dudakları o kadar küçüktür ki ayva tüyleri gözükmez. Bu durum itiraz ehillerince bile açıktır. Gonca gülün açmamış şeklidir. Bu haliyle kapalıdır. Hatem, mühür manasına gelmektedir. mühür genellikle sevgilinin dudağı yerine kullanılır. Sevgilinin dudağı o kadar küçüktür ki; ağzı mühre benzetilir. Mühürlenene nesne açılmaz. Sevgilinin dudağı da açılmaz. Kapalı olan dudak konuşamaz.

Hat-ı l'âlünde bulmaz cây-ı engüşt i'tirâz ehli

'Acep zâhirdür ey gonca dehânun farkı hâtemden

BD (G. 360/2)

Sevgilinin dudağı kimi zaman da bitki tohumuna benzetilir. Bitki tohumu küçük ve bir nokta gibidir. Sevgilinin ağzı da bitki tohumu gibi küçüktür. Şebnem, sabahleyin bitkilerin üzerinde görülen çiğ zerrelere benzer. Ben, dudağın üzerindeki çiğ tanesine benzer.

Sevgilinin yüzü, boyu vb. gibi unsurlar âşîğın dikkatini çekmektedir. Beyitte ise dudak üzerindeki ben ilgisini çekmiştir.

Benzetdi dehânunda olan habb-i nebâta

Şebnem göricek gonca hemân agzı sulandı

BD(G.524/2)

Gül bahçesindeki gonca sevgilinin kanlı okuna benzetilir. Gonca, açılmamış bir çiçektir ve şekil bakımından okun ucundaki temrene teşbih edilir. Bu temrenin ucu, daima âşîğın gönlünde olduğu için kanlıdır. Kırıcı sözler, insanları üzer ve kalbini kırar. Sevgilinin sözleri de âşîğı yaralar. Çünkü onun dili, süsen gibidir. Süsen, şekil bakımından dile ve kılıca teşbih edilmektedir. Sevgilinin âşîğı yaralayan dili de sitem dolu sözler söyleyen bir kılıçtır.

Gülşenin goncası peykân-ı dem-âlûde imiş

Sûseni bu çemenin tîg-i sitemdir bilene

HD (G. 511/4)

Sevgilinin dudakları, rengi ve şeklen kapalı olması nedeniyle, kırmızı goncaya benzetilir. Gonca üzerinde yer yer çiğ taneleri bulunmaktadır. Sevgilinin dudakları renk itibariyle la'le benzetilir. Ateş de kırmızı ve yakıcıdır. Dudak da yakıcıdır. Âşîğın gönlünü yakar.

Dehan-ı gonca-i hamrâda gûyâ jâleler yir yir

Olupdur la'l-i dil-berde dilâ tebhâleler yir yir

BD (G. 190/1)

Gül fidanı, ince ve narindir. Beyitte gül dalı, bir parmağa benzetilmiştir. Sir-âb kelimesi, suya doymuş manasındadır. (Devellioğlu, 1996, 956) Gülün büyümesi ve güzelleşmesi için devamlı olarak sulanması gerekmektedir. Gülün dibindeki su

tanecikleri, birer inci gibi parlamaktadır. Sevgilinin ağzı küçüklüğü ve kapalı olması nedeniyle mührede teşbih edilmiştir. Sevgilinin dişleri parlak bir inci gibidir. Bu haliyle yaban gülüne ya da mühre benzemektedir.

Dür-i sîr-âb ile gör gül-bün-i engüştinde

Jâle düşmüş gül-i nesrîne ne benzer hâtem

BD (K19/24)

A.4.Göz

Gonca, gülün açılmamış halidir. Gül, gonca halindeyken onun uykuda olduğu kabul edilir. Bister kelimesi de yatak manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 110) Sevgilinin gözleri de âşığa karşı daima nazlıdır. Nazlı sevgilinin -naz esnasında- gözleri kapalıdır. Bu sebeple sevgili, gonca ve uyku arasında bağıntı kurulur. Uykuya varan insanın gözleri kendi yatağına çekilmiştir. Göz çukuru, yatağa benzetilmektedir. Sabah rüzgârı, çiçeklerin açılmasına sebep olur. Sabahları ise insanlar uykudan uyanmıştır. Bâd-ı sabâ, sevgiliyi bu uykudan uyandırmanın sebebi olarak gösterilir. Ah kelimesi, âşğın içli haykırışıdır. Sabâ rüzgârı, âşık ile sevgili arasında habercidir. Âşğın ah rüzgârını naz içinde olan sevgiliye ulaştırır.

Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uykuya var

Eylesin bâd-ı sabâ gibi güzer âh sana

HD (G.15/2)

A.5.Dudak

Şirin, Ferhat ile Şirin hikâyesinin kahramanı olmakla birlikte tatlı manasına da gelmektedir. Şirin, Ermen melikesi Mehin Bânû'nun kız kardeşidir. Ferhat ile birbirlerine âşık olmuşlardır. Ferhat'tan, onun Şirin'e olan aşkını ispatlaması için, Bîsütûn adlı dağı delip şehre su getirmesi istenir. Ferhat dağı delmesine yakın Şirin'in

öldüğü haberini alınca dağı delmek için kullandığı külüngüyü başına vurarak kendisini öldürür. Aynı şekilde Ferhat'ın öldüğünü duyan Şirin de hançeri ile canına kıyar.(Pala, 1995, 185) Âşığın gönlü de Ferhat gibi kanlı ve yaralıdır. Renk ve şekil bakımından laleye benzetilmiştir. Sevgilinin dudağı ise Şirin gibi tatlıdır. Gonca da rengi ve kapalı olmasından dolayı sevgilinin dudağına teşbih edilmektedir. Sevgilinin kırmızı dudakları onun tatlılığına en önemli delildir.

Nümûne gonca-i gülşen leb-i rengîn-i Şîrîne

Nişâne lâle-i sahrâ dil-i hûnîn-i Ferhâde

BD (G.449/2)

A.6.Kol-Pazu

Gül gibi endamlı olan sevgilinin kolları yaralarla süslüdür. Yaralar, sevgilinin kolunda gül bahçesini oluşturur. Yara, renk itibariyle kırmızıdır. Gül de kırmızıdır. Şair, güyâ diyerek bu teşbihi azaltmaktadır.

Tonattı dâg ile bâzûları ol gül-endâmun

Açınca kolların etrâfı gûyâ gül-sitân itdi

BD(G.543/2)

A.7.Boy

Turra kelimesi, alna dökülen saç anlamına gelmektedir. Sevgilinin alına dökülen saçları, onun yüzünü bir bulut gibi kapatır. Sevgilinin saçları, daima misk kokuludur. Bulutta etrafına misk kokuları saçar. Bulut dağınıktır. Saç dağınıktır. Reyhan, kokusu ile tanınan bir bitkidir. Koku bakımından sevgilinin saçlarına teşbih edilmektedir. Sevgilin saçları âşığa gül dalı üzerinde bir deste reyhan gibi gözükmektedir.

Ey aceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdır
Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdır

HD. (TA./1)

B.Diğer Unsurlar

Ergavan, kırmızı renkte bir çiçektir. Rengi dolayısıyla dudak ile birlikte ele alınır. Sevgili, kırmızı renkli elbisesini giymiş bir periye benzemektedir. Sevgili, aynı zamanda kitaba benzetilmektedir. Sevgilinin yanakları ise kitabın sahifeleridir. Yanak kırmızı rengi itibariyle ergavan renklidir. Elbise, sevgilinin cildidir. Sevgilinin vücudunu örter. Şair, sevgilinin özelliklerinden hareketle Sâdi'nin Gülistân adlı eserinin cildinin özelliklerini çizmektedir. Aynı zamanda Sâdi'nin Bostan ve Gülistân adlı eserine telmih yapmaktadır. Ciltler deri bezle ve kâğıtla kaplanır. Gülistan'ın Cildi ise ergavani bir kâğıtla kaplıdır.

Ergavânî câmen içre oldı cismün ey perî

Ergâvânî cild ile gûyâ kitâb-ı Gül-sitân

BD (390/4)

B.1.Güzellik

Sevgilinin güzelliği, sabah vakti açan gül gibidir. Kulak çekmek deyimi ise uyarmak; ikaz etmek manasına gelmektedir. Güzel gonca, sevgilinin güzellik gülünü sabah vakti çemende gösterdiği için sevgiliyi uyarır. Zira gonca, gizli kalmış güzelliğin temsilcisidir. Bu yüzden sevgilinin kendisini hemen açık etmesini istememektedir. Gonca-i ra'na terkibi şiirde sevgili ve Türk müziğinde kullanılan makam adı olarak tevriyeli kullanılmıştır.

Sahn-ı çemende subh-dem açıldığı bu kim
Hüsünün gülüne gonca-i ra'nâ kulak çeker

BD(G.153/3)

B.2.Bakış

Sevgili, padişaktır. Padişah, maiyetindekileri himaye eder. Bu, padişahlığın gereğidir. Sevgilinin bakışları âşığa karşı acımasız ve öldürücüdür. Sevgilinin bakışları diken gibidir. Rahmet, bağışlayıcı olmak demektir. Fakat sevgili, bağışlayıcı olmak yerine âşığı kötü duruma getirmektedir.

Rahm et dile ey gül ki çemen murg ü havâya
Bir hâr-ı himâyet nazarı ile kenef eyler

HD (G.126/2)

B.3.Dil(Gönül)

Sevgilinin gönlü, gonca gibi gizlidir. Şair, sevgilinin ağzını gonca ile bir tutmaktadır. Fakat gönlün ağzı yoktur bu sebepten de gönül kendi sırlarını ifşa edememektedir. Bunu ancak nükteleri anlayan kişiler akıllarında tutabilirler.

Dil tuttu gonce ile ber-â-ber dehânını
Bu akl-i nâkıs ile özün nükte-dân tutar.

FD (G.72/4)

B.4.Söz

Sevgilinin kılıcında daima âşığın kanı bulunur. Kılıçtan maksat; sevgilinin bakışlarıdır. Sevgilinin bakışları öldürücüdür. Âşığın kanını su gibi akıtır. Bu, ırmaktan akan gül yapraklarına benzer. Cûy, ırmak demektir. Irmağın iki yakası ile alt ve üst dudak arasında bağıntı kurulmaktadır. Gül-i handân, dudağın açılmış halidir. Dil, ağız boşluğu içinde yüzen gül yaprağı gibidir.

Bir güzel sevdim kılıcından demâdem kan akar
Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

HD (G.57/1)

C.Umumi Olarak Âşık

Âşık, sevgili ile birlikte Klasik Türk Edebiyatı'nın temel unsurları içerisinde yer alır. Âşık, kendisini sevgiliye daima karşılıksız olarak sunar. Sevgiliden hiçbir şey beklemeden, samimî bir aşkla ona bağlanır. Sevgili ise âşığa genellikle yüz vermez. Ondan merhametini esirger. Bu sebepten âşık daima dertli ve çilelidir fakat bu çilesinden de memnundur. Bâkî yine aynı zamanda gül yanaklı sevgiliyi vafeden bir bülbül gibidir. Âşık, Bâkî'nin kendisidir.

Gelmeye sen gül-‘izârı vasf ider bülbül-sıfât
Gül-sitân-ı ‘âleme Bâkî gibi bir nükte-dân

BD (G.373/5)

Sevgili, âşığa hiçbir zaman yüz vermez. Fakat âşık olmadan da onun değeri asla bilinmez. Yani sevgiliyi sevgili yapan âşıktır. Bundan dolayı gül gibi olan sevgili, asla âşiksiz olmaz.

Âşıklar, bahar vakti gül bahçesindedir. Bahar vakti, kırlara çıkma, sevgili ile yeme-içme zamanıdır. Yemekte ayrıca âşığın gönül kanından yapılmış saf şarap bulunmaktadır. Gönüller daima orada olmak ister; çünkü orada âşığın gönül kanından yapılmış saf şarap bulunmaktadır.

Ger Fuzûlî meyl-i gülzâr etse fasl-ı gül no'la
‘Ayş için hunâ-be’-i dilden şarâb-ı nâbı var

FD (G.74/7)

C.1. Sine

Âşığın sinesi bir gonca gibi açılmamıştır. İçindeki aşkı gizli kalmıştır. Fakat âşık gönlünün gül gibi olmasını istemektedir. Gül, goncanın açılmış halidir. Gülün gonca gibi hiçbir gizli derdi, sırrı yoktur. O her şeyi ortaya çıkarmıştır. Âşık da gül gibi tüm sırlarını ortaya çıkarmak istemektedir.

Gonca-veş dâg-ı sînemizi açalum

Gül gibi keşf-i râza başlatalum

BD (G.340/2)

Âşık daima sevgiliye kavuşmak ister; fakat bu isteğini bir türlü yerine getiremez. Sevgilinin kılıç gibi bakışları âşık için can alıcıdır. Onun sinesinde yaralar açılmasına sebep olur. Sevgiliye kavuşamayan âşığın vücudunda sıkıntıdan dolayı yaralar oluşur. Şair bu yaraları güllere benzetir. Âşığın sinesi bu yaralar yüzünden gül bahçesine dönmüştür. Acı çeken insanın yüzü sarı renktedir. Sevgili yüzünden acı ve ıstırap çeken âşığın yüzü de sonbahar yaprağı gibi sararmıştır. Beyitte; aşığın yüzü sararmış yaprağa, vücudundaki yaralar güle; sevgilinin bakışları da açık istiare yoluyla kılıca benzetilmiştir.

Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede

Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

HD(K.6/24)

Âdû kelimesi; klasik edebiyatta rakibi anlatmak için kullanılır. Rakib âşığın baş düşmanıdır. O da sevgiliye ve onun aşkına taliptir. Sevgilinin rakiple ilgilenmesine âşığın kesinlikle tahammülü yoktur. (Pala, 1995, 23) Sevgilinin can alıcı bakışlarıyla sadece kendisine bakmasını ister. Bakışlarını rakibe çevirmesi âşığın vücudunda çektiği

sıkıntı nedeniyle gül gibi yaraların açılmasına sebep olur. Sevgili daima keman gibi yaya benzeyen kaşlarından adûya, yağmur gibi kirpik oklarını atmaktadır.

Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede

Çün kemânından adûya tîr bârân eyledi

HD (K.17/9)

Güller, bahar mevsiminde açarlar. Gülün açılmasıyla etrafa güzel kokular yayılır. Âşığın sevgiliye olan aşkı, onun sinesinde gizlidir. Sevgili ona yüz vermediği, onunla ilgilenmediği için bu âşık sevgiliye duyduğu aşkını bir türlü söyleyemez. “Pirahen” gömlek manasına gelmektedir. (Ş. Sami, 1989, 466) “Gül piraheni yüz parça etmesi” gülün açılması demektir. Gülün alt tarafındaki yeşil taç yaprakları gülün gömleği gibidir. Gömleğin vücudu sarması gibi gülün çevresini sarar. Âşığın kendisi de bir gül gibi açılıp gülün kokusunu etrafa yayması gibi aşkını söylemek istemektedir. Lale, bu beyitte kırmızı rengi ve şeklinden dolayı âşığın sinesine teşbih edilmiştir.

Gül gibi pîrâhen-i nâmûsı sad-çâk eyleyüp

Lâle-veş dâg-ı nihânum âşikâr itsem gerek

BD (G.273/2)

Elif, Arap alfabesinin ilk harfidir. Elif, sevgilinin boyuna teşbih edilir. Elif okunun peykânı ise goncadır. Bu okların tek bir hedefi vardır. O da âşığın sinesidir. Bu oklar âşığın sinesinde yaralar açar. Bu yaralar, şekil ve renk itibariyle güle teşbih edilmektedir. Yaralardan dolayı âşığın sinesi gül bahçesine dönmüştür. Bu yara aşk yarasıdır. Âşığın gönlünde yeni açılmıştır. Bu sebeple âşık, dertlidir.

Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâğımdır

Gül-i gülzâr-ı gam cismimde kanlı tâze dâğımdır

HD (G.59/1)

Klasik edebiyatta sevgilinin ağzı goncaya; boyu serviye teşbih edilir. Sevgilinin kirpikleri de oka benzetilir. Sevgilinin kirpik okları, âşîğın sinesinde gezmektedir. Bu beyitte âşık Bâkî'dir. Bu oklar Bâkî'nin sinesinde gezmektedir. Çünkü bu oklar servi boylu, gonca dudaklı sevgililerin gül bahçesine girmesiyle âşîğın sinisini hedef almıştır.

Sîne-i pür-dâg-ı Bâkîde gezer nâveklerün

Serv-kadler gonca-femler gül-sitâne girdiler

BD (G.182/6)

C.2. Vücut (Ten)

Vücut, üzerindeki yaralar nedeniyle gül bahçesi olarak tasavvur edilmektedir. Bağban ise âşiktir. Âşîğın gözleri sevgiliye ulaşamamanın üzüntüsüyle kanla dolmuştur. Sevgilinin gözleri, bakışları her zaman için zalim ve kan dökücüdür. Bu bakışlar âşîğın sinesinde yaraların açılmasına sebep olur. Bağban kelimesi bitki, çiçek yetiştiren kişi manasına gelmektedir. Sevgilinin bakışları da âşîğın sinisini yaralar. Sevgili, güle benzeyen yaraların oluşmasına neden olduğu için âşîğın vücudunun bahçıvanı olarak teşbih edilmiştir. Bu bakışlar âşîğın vücudunda olduğu müddetçe vücudundaki yaraların daima taze kalmasını sağlar. Âşık, sevgilinin ayağının tozuna sinesinde yetiştirdiği kıvılcık renkteki gülleri hediye eder.

Gül-sitân-ı tende oldı çeşm-i pür-hûn bâg-bân

Hâk-i pâye tuhfe ey gonca gül-i ahmer çeker

BD (G. 183/6)

İnsan topraktan, balçıktan yaratılmıştır. Âşîğın gözyaşları, topraktan yaratılmış bedenini taze tutar. Bu gözyaşları, onun vücudunda mana güllerinin açılmasına sebep olur. Bu mana güllerinin açılmasına sebep; âşîğın gül suyuna benzeyen gözyaşlarıdır.

Vücûdun hâkini ter tut gözün yaşıyla ey Bâkî

Gül-i gül-zâr-ı ma'nâ açılır bu âb-ı gilden bil

BD (G.312/5)

Tig, kelime anlamı olarak kılıç manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 1109) Sevgilinin bakışları, kirpiği, sevgiliye duyduğu hasreti, âşıkta kılıç etkisi yapar. Onu yaralar. Vücudunda yaraların açmasına sebep olur. Bu yaralardan dolayı âşığın sinesi gül bahçesi haline gelir. Çünkü bahçıvan gül bahçesine üç günde bir su verir. Aynı şekilde kılıç yapımında kılıçlara da su verilir. Su verme hadisesi kılıcın sağlamlığı ile ilgilidir. Sevgilinin kılıcının suyu ise âşığın gözyaşındır.

Cism-i pür-dâğ-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr

Gerçi verir bâğbân gülzâra âb üç günde bir

HD(G.137/5)

Can, ruh, hayal, gönül; insan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan madde dışı unsurlardır. Beyitte can, gül bahçesine teşbih edilmiştir. Su hayat kaynağıdır. Bahçeye yeni dikilen bir bitkinin canlılığını devam ettirebilmesi için can suyu verilir. Kan da sudur. Vücutta hayatı sağlayan kandır. Aşk da âşığın yaşamasının sebebidir. Gamze, bakış demektir. Sevgilinin bakışı mızrak gibidir. Âşığın gönlüne su gibi akar.

Gülzâr-ı câna su akıdur sanki Bâkîyâ

Dilden sinân-ı gamzeleri şöyle ter geçer

BD (G. 134/7)

Bezm, meclis demektir. Beyitte aşk meclisi manasına gelmektedir. Bu mecliste bulunan âşıkların kalbi kanlıdır. Âşıkların hepsi sevgiliye olan aşkından dolayı kan ağlar. Kalp, şarap kadehine benzetilmektedir. Şarap kırmızı renktedir. Şair, beyitte nida sanatını kullanarak –kendisinin- gül bahçesini seyretmesini istemektedir. Zira bahçede

sevgili vardır. Lale de şekil itibariyle kalbe benzemektedir. Lale, şarap ve kadeh kırmızı renktedir.

Câm-veş kimdür bu bezm içre ciger-hûn olmayan

Gonca-i gül-zârı seyr it lâle-i hamrâya bak

BD(G.239/4)

Fakr, her türlü nefsi ve dünyevî arzuları kalpten çıkarmak, varlığın mutlak varlığa ait olduğunu bilmek anlamına gelmektedir ve tasavvufî merhalelerden birisidir. (Tatçı, 1990, 345) Fakr mertebesine ulaşmak için kişinin her türlü dünyevi arzularından uzaklaşması ve nefsinin yok etmesi gerekir. Bu da ıstırap çekmekle mümkündür. Bu nedenle vücudundaki yaraları bir süs olarak görmektedir. Dünya ve ahiret, yaprağa teşbih edilmiştir.

Penbe-i dâğın tecemmül add ederken kendiye

Gülşen-i fakrın Hayâlî iki yaprağın çeker

HD(G.132/5)

Klasik şiirde sevgili güle; âşık bülbüle benzetilir. Sevgilinin aşkından dolayı âşık yanar. Bu aşk ateşi o kadar fazladır ki âşığın kalbi kebab haline gelmiştir. Yana yana kül olmuştur. Kalbin kül olması, yok olması demektir. Şair, istifham sanatı yaparak yanmaya gerek olmadığını söylemektedir. Âşık, o kadar çok yanar ki aşk ateşinden dolayı yanıp kül haline gelir.

Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i aşk-ı gül olmuşsun

Be yana yana hey miskîn nedir hâlin kül olmuşsun

HD (G.382/1)

C.3.Gönül

Âşığın ciğeri yaralıdır ve devamlı kan akmaktadır. Buna sebep sevgilinin gamze oku kılıcı vb. Bu vesileyle en çok ciğer kanından bahsedilmektedir. Âşığın ciğer yaraları lale, çerağ vb. benzetilir. Bu beyitte yaralar, laleye benzetilmiştir. Âşığın gönlü yaralardan dolayı daima kırmızı renktedir. Bu rengi veren ise ne gül ne de laledir. Bu âşığın kendi gözyaşlarıdır. Âşığın gözyaşları daima kanlıdır. Sevgilinin aşkından dolayı gözleri kan ağlar; bundan dolayı gönlü kırmızı renktedir. Tasavvufi açıdan baktığımızda yaralar kesretten arınmanın, vahdete ulaşmanın sembolüdür. Bu da ancak gözyaşları dökerek olmaktadır. Âşık gözyaşları dökerek kesretten kurtulup vahdete ulaşabilir.(bkz. kesret)

Gül ile lâle kanından gönül reng alabilmezsin

Ne gözler yaşıdır sahn-ı çemende jâle bilmezsin

HD (G. 442/1)

Çiçekler bahar mevsiminde açar. Gül de bahar mevsiminde açmaktadır. Nevruz yeni gün demektir. Baharın başlangıcıdır. Âşığın gönlü ise sevgiliye kavuşmanın zevki ile her gün açmaktadır.

Her gün açar gönlümü zevk-i visâlin yeniden

Gerçi güller açmağa her yılda bir nev-rûz olur.

FD (G.97/3)

Adn, sekiz cennetten birine verilen isimdir. Araf ise cennet ile cehennem arasında bulunan kıyamet zamanı insanların toplanacağı yerdir. Âşığın gönlü sevgiliye olan aşkından dolayı bir gül bahçesine dönmüştür. Bunu görmek isteyen âşığın gönlüne girmesi gerekmektedir. Âşığın gönlü, cennet ve cehennem arasındaki araf gibidir. Cennet, kulun ameline göre ahirette gideceği yerdir. Ameli iyi olanlar girer. Araf,

cennet ve cehennem arasında bir yerdir. Delilerin orada olacağı söylenir. Cennet, sevgilinin olacağı yerdir. Şair, gönlüne sesleniyor. Gönlünün Araf'da olduğunu ifade ediyor.

Gönlüme gir görmek istersen mahabbet gülşenin
Cennet-i Adni temâşa kılmaga A'rafa gel

HD(G.312/3)

Gonca, gülün açılmamış halidir. Gül gibi açılmadığı için içindekileri dökmemiş; gizlerini açığa vermemiştir. Âşığın sevgiliye olan aşkını söyleyemeyen âşığın gönlü de bir gonca gibi açılmamıştır.

Can u dil bahs-i kitâb-ı 'aşkda bülbülleri
Gonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler

BD(G121/3)

Sünbül, kokusu ve şekli bakımından sevgilinin saçına teşbih edilir. Sünbülün en önemli özelliği güzel kokulu, dağınık, perişan olmasıdır. Bu haliyle sevgilinin saçı olarak tasavvur edilir. Âşığın gül bahçesine benzeyen gönlünde dağınık fikirlerinden sünbüller peyda olur. Âşığın zaten sevgiliye olan aşkından dolayı fikri dağınıktır.

Yâd-ı ser-i zülfünle gül-zâr-ı dil ü cânda
Sünbüller ider peydâ efkâr-ı perîşânım

BD (G. 338/3)

Âşığın gönlü kimi zaman aşk bağının bağcısı olarak karşımıza çıkar. Gönül aşk bağına bakan, onu yetiştiren bağcıdır. Bu bağın gelişip açmasını sağlayacak olan ise sevgilidir. Bağa hayat veren su âşığın gönül bağına da hayat verir. Eğer sevgili bir su gibi gönül bağına akmazsa, gönül bağı asla yeşermez. Yani bahar gelmez.

Bakmadı bâğa gönül yâr ile yâr olmayacak

Akmadı su gibi gül-zâre bahâr olmayıcak

BD (G.233/1)

Sevgili, âşığa karşı daha önce zikrettiğimiz gibi daima acımasız, hilekar bir şekilde davranmaktadır. Âşığın gönlünü çalan sevgili, gönülleri, bir gonca gibi sıkıntılı hale sokar. Gonca gibi sıkıntılı olan âşık; dağınık, perişan bir bülbül gibidir. Reng kelimesi sıkıntı, hile manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 886) Gülün dikenini bülbüle sıkıntı verir acı ve azap çektirir.

Gönlin alup gonca-veş âl ile dil-teng ittiler

Bülbül-i şûrîdeye güller ‘acep reng ittiler

BD (G.121/1)

Âşığın ciğeri, daima kanlıdır. Bu sevgilinin, goncanın gıdasıdır. Âşığın gönlü değerli gonca ile birdir. Değerli gonca, sevgilidir. Bülbülün kanını güle vermesi gibi âşığın kanlı ciğer suyu da goncanın gıdasıdır.

Yettin gönülle birlige ey gonca-i semen

Hûnâbe-i ciğerle olupdur gıdâ sana

HD (G.14/3)

C.4. Yüz

Âşığın yüzü genellikle sarı renkte betimlenir. Âşık, sevgiliye olan aşkından dolayı sıkıntılıdır. Âşığın gönlünde yaralar açılmıştır. Aynı zamanda utanan kişinin yüzü, utangaçlığın verdiği sıkıntı ve ıstıraptan dolayı kızarır. Bu da âşığın yüzünde sıkıntı güllerinin açılmasına sebep olmuştur. Gül, yüze teşbih edilmiştir.

Harâretten dilinde lâlenün dâg

Hacâletden yüzinde güllerün hay

BD (G.514/3)

C.5.Gözyaşı

Âşık ayrılığın acısıyla gözyaşları döker. Âşık, sevgilinin gözyaşlarını görmesini istememektedir. Sevgili, âşığın bu halini görünce sevinecektir. Sevgili, eza ve cefayı sever. Bitkileri taze tutan sudur. Berg-i gülden kasıt; yanaklardır. Şebnemin gülü taze tuttuğu gibi göz yaşı da yanağı taze tutar. Sevgiliyi taze tutan âşığın gözyaşlarıdır. Gözyaşı ile âşığın kalbi yumuşar.

Rûz-ı hecrinde güler dâne-i eşküm göricek

Berg-i güldür ki tutar katre-i şeb-nem tâze

BD (G.454/3)

Âşığın gözlerinden daima sevgili için yaşlar akar. Bu yaşlar o kadar fazladır ve âşık sevgili için o kadar çok ağlar ki; bir süre sonra gözleri kanlanır. Fakat âşık bundan asla şikâyetçi olmaz çünkü bu kanlı gözyaşları onun murat güllerine rengini veren bir objedir.

Gözünden aksa ciger kanı gam yemez âşık

Murâd güllerine reng-i rû verir dem olur

HD (G.119/2)

C.6.Kulak

İnsan kulağı kıvrımlı bir şekle sahiptir. Gül şekil olarak insan kulağına da benzetilmiştir. Kulak tutmak ise haber beklemek, dikkatlice dinlemek manasında bir deyimdir.(Tanyeri, 1999, 185) Âşık, daima sevgilinin hasretini çeker. Sevgiliden haber bekler. Gül gibi olan kulağı daima yollarda sevgiliden gelecek haberi beklemektedir. Beyitte nergisin (narkisoss) hikayesine telmihte bulunularak hiçbir zaman sevgiliye kavuşamayacağı anlatılır. Ayrıca nergis de göze teşbih edilmektedir. Âşığın gözü de sevgiliyi göremediği için intizar çekmektedir.

Gül hasretünle yollara tutsun kulağımı

Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

BD (mus4/5)

D.Diğer Unsurlar

D.1.Aşk

Âşığın sinesi, aynı zamanda aşk bağının gül bahçesidir. Sevgiliyi de bu bağa bakan bağcı olarak düşünülebiliriz. Çünkü bu bağın çiçekleri âşığın gönlünde oluşmuş yaralardır. Her güzel, onun sinesinde servi gibi yetişmektedir. ‘Ar ‘ar kelime manası olarak dikenli dağ servisi anlamına gelmektedir. (Ş. Sami, 1989, 933) Güzeller de âşık için bu servi gibidir. Dikenleri, daima âşığın sinesine batar.

Gülşen-i bâg-ı mahabbetde diker tâze nihâl

Her elif kim sîneme ol kâmet-i ‘ar ‘ar çeker

BD (G.183/3)

Âşığın yüzü sevgiliye olan aşkından dolayı daima sarıdır. Bu haliyle; gül bahçesindeki bir sonbahar yaprağına benzemektedir. Beyitte mübalağa sanatı kullanılarak âşığın yüzünün güneşten bile daha sarı olabileceği ve hatta güneşe ışık bile verebileceği anlatılmaktadır. Tasavvufî olarak düşündüğümüzde aşk ilahî aşktır. İlahi aşka talip olan kişi nefsinden vazgeçmek zorundadır. Bu şekilde gerçek olan aşka; yani ilahî aşka erişebilir.

Eger hurşîde bir âşık dilerse nûr bahş olmak

Muhabbet gülşeninde çehresin berg-i hazân etsin

HD(G444/4)

D.2.Ömür

Za'ferân, sarı renkte bir çiçektir.(Pala, 1995, 577) Aşkın hararetinden dolayı âşık güçsüz ve dermansız bir haldedir. Yüzü hayatın gül bahçesinde solmuş, sararmış bir çiçek gibi açar.

Teb-i tâb-ı mahabbetden şu denlü nâ-tevânem kim

Hayatum gül-şeninde za'ferân oldu ruh-ı zerdüm

BD(G.344/2)

D.3.İnleme

Şair, sevgili için ağlayıp inlemesinden dolayı gül bahçesinin bülbülü gibidir. Gül bahçesinde âşık gibi inleyip sızlayan bir bülbül yoktur.

Hansı gülşen bülbülün derler Fuzûlî sen kimi

Hansı bülbül nâlesi feryâd ü efgânınca var

FD (G.73/7)

Âşık, sevgilinin aşkından dolayı daima inler ve acı çeker bu o kadar fazladır ki; gül için acı çeken bülbülün şamatası bile onun yanında hafif kalır. Bu beyitte mübalağa sanatı kullanılarak âşığın herkesten her şeyden fazla acı çektiği anlatılmaktadır.

Yâr içün zârım işit bülbüldeki gulgul nedir

Gel temâşâ eyle şâhım gül nedir bülbül nedir

HD (G.109/1)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TABİAT

A. Dünya (Alem)

Bitkilere hayat veren onların yaşamasını sağlayan sudur. Su, tüm dünyanın hayat kaynağıdır. Şair, kendi şiirini de latif bir suya benzetir. Çünkü onun suyu ile gül bahçesi gibi olan kainat sulanmaktadır. Yani bu kainata hayat veren şairin şiiridir. Şairlerle kaynaklık yapar, diğerleri onu taklit ederler.

Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını

Gülzâr-ı kâ'inâtı suvarmaga saldılar

HD (G.112/5)

Dünya yokluk gül bahçesi olarak da adlandırılır. Yokluk gül bahçesinde açan her nergis, içki meclisinin değerli bir kadehi gibidir.

Ey Hayâlî bu fenâ gülzârının her nergisi

Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendidir

HD(G.168/5)

Sevgilinin boyu, serviye benzetilir. Bu boy ölçülüdür. Âşığın gözü sevgilinin mütenâsip boyundan başkasını bu dünyada görmez. Gözlemek, bakmak manasına gelmektedir. Âşık sevgilinin ölçülü boyundan başkasına bakmaz.

Gülşen-i âlemde bir mevzûn nihâli gözleriz

Bakmazız bir serve hadd-i i'tidali gözleriz

HD(G.215/1)

İslam inancına göre dünya hayatı gelip geçicidir. İnsan dünyada sadece imtihan için bulunmaktadır ve gonca gibi, dünyanın gelip geçiciliğinden haberdar değildir. Gülün ömrü kısadır bir süre sonra solar gider. İnsanoğlu dünyaya dalıp gitmiştir. Gelip

geçiciliğini unutmuştur. Gonca, gülün açılmamış halidir. Gonca açıldıktan sonra gül olur, kısa bir süre sonrada solar, gider. İnsan dünyada gonca gibi olmalıdır. Eğer gül gibi açılırsa kısa bir süre sonra yüreğini sıkıntıya sokar.

Fenâ-yi ömrden gûya degüller gonca tek vâkıf

Olar kim özlerin dünya için dil-teng tutmuşlar

FD (G69/4)

B.Umumi Olarak Gül Bahçesi

Gül bahçesi, gülzâr, gülşen, gülistân adlarıyla anılır. Burada lale, nergis, süsen, benefşe vb. çiçekler bulunur. Servi, çenar gibi ağaçlar; tûtî, bülbül, akbaba gibi kuşlar bulunur. Bir tarafta ırmaklar akmaktadır. Çiçekler üzerindeki çiğ, yağmur taneleri gibi parlar.

Gülşen, bahar mevsimi ile birlikte düşünülür. Gülistân, sâki, bağbân, câm-ı mey gül, sürâhi serv, bülbüle içki meclisinden düşünülür. Beyit bu durumu izah eder.

Bezm-i mey gülsitândur anda sâkî bağ-bân

Câm-ı mey güldür sürâhî serv bülbül bülbüle

HD (G.525/4)

Gül bahçesi klasik şiirin sahnesidir. Âşık sevgiliyi gül bahçesinde görür; gül bahçesinde sever, onu gül bahçesinde bekler. Gül bahçesinin sakinlerini sevgili, âşık ve rakip olarak sıralayabiliriz. Âşık gül bahçesinin dertli bülbülü gibidir. Gül bahçesindeki güle âşık olan bülbül bile âşık gibi dertli dertli feryat edemez. Fuzûlî kendisini gül bahçesindeki bülbüle benzetmektedir. Kendisi gibi âşığın bulunmadığını dert, gam, keder şairi olduğunu ifâde etmektedir.

Hansı gülşen bülbülün derler Fuzûlî sen kimi

Hansı bülbül nâlesi feryâd ü efgânınca var

FD (G.73/7)

Serfirâz, başı yüksekte olan demektir. (Devellioğlu, 1996, 941) Sevgilinin başı daima yüksektedir. Âşık ise aşkıdan dolayı ayaklar altındadır. Sevgilinin ayağının altına düşünce ona aşkını ilan eder. Su da ayağının altından akar. Suyun kendisine has bir mecrası vardır. Âşığın gönlü, sevgilinin ayağının altında akarak onu besler.

Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firâz görüp

Su gibi ayaguna akdı hâtır-ı meyyâl

BD(K.20/35)

Gül bahçesinde en önemli mevsim bahar mevsimidir. Bahar mevsiminde bahçedeki çiçekler açmaya başlar; yine bu mevsimde âşık ve sevgili birbirlerini görebilmektedirler. Gül bahçesi sevgilinin mekanıdır. Âşık, sevgiliyi gül bahçesinde görür. Çünkü sevgili gül bahçesinin en değerli çiçeğidir. Gül bahçesi, sevgilinin mekânı olmakla birlikte eğlence meclisinin mekanıdır. Gül, kurulan meclisin en değerli çiçeklerinden birisidir.

Dağın cigerde lâle-i bâğ-ı firâkdır

Hal-i ruhun benefşe-i gülzâr-ı şîvedir

HD (G.65/4)

B.1.Gül Bahçesi

Bab kelimesi kapı manasına gelmekle birlikte kitaplardaki küçük bölümlere de denir.(Devellioğlu, 1996, 60) Hat-ı reyhan, kokulu bir ot olmasının yanında bir yazı çeşididir. (Devellioğlu, 1996, 342) Güle benzeyen sevgilinin mekânı gül bahçesidir; çünkü güller orada yetişir. Bununla birlikte gül bahçesi sevgilinin özelliklerini

taşımaktadır. Reyhan, hoş kokulu bir bitkidir. Sevgilinin ayva tüylerine teŖbih edilmektedir. Ŗair g l bahçesindeki reyhanları sevgilinin özelliklerini yazan yazı olarak teŖbih etmiŖtir. Cedvel kelimesi de hat-ı reyhan gibi tevriyeli kullanılarak hem kitapların kenarına çizilen çizgi hem de su arkı manasına gelmektedir.

G l-ist n-ı ser-i k yun sıf tım b b b b ey gül

Hat-i reyhân ile cedvel çekip g l-zâre yazmıŖlar

FD (G.68/3)

F n s, içerisinde mum yakılan büyük fener, camlı muhafaza fener manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 250) Lale Ŗekil bakımından fenere benzemektedir. Renk ve Ŗekil itibariyle f n sa teŖbih edilen lale gece g l bahçesinin yollarını aydınlatır.

 l fânûs ile geldi giceden g l-z ra

Virdi sahn-ı emen n yollarına fer lâle

BD (G.466/4)

Sab  rüzgârı, sevgili ile  Ŗıđın arasında haberci olarak bilinir.  Ŗık, sevgiliye sabâ r zg rıyla g l bahçesine gelmesi için haber yollar. Gonca gibi olan sevgilinin g l gibi açılmasını ister. Bağlık, bahçelik yerler insanı ruhen dinlendirir. Goncanın kapalı haliyle sevgilinin ruh hali arasında bağıntı kurulmaktadır. Ŗair, sevgilinin gönlünün açılmasını, neŖelenmesi istemektedir.

G l-z ra gel nesîm-i sabâ gibi h Ŗ-dem ol

Açıl der n-ı gonca gibi Ŗ d u hurrem ol

BD (G.289/1)

Huten, beyitte miskin çıktığı yer manasında kullanılmıŖtır. Klasik Ŗiirde Hutun, temiz kokular ile birlikte kullanılır. Beyitte mübalağa yapılarak sevgilinin saçları kadar

güzel kokan hiçbir şeyin olmadığı söylenmektedir. Öyle ki âşık sevgilinin saçlarının kokusu varken gül bahçesine Hutten diyarından gelen kokulara değer vermez.

Müşgîn-nesîm oldu hevâ ‘anber-şemîm oldu sabâ
Gül-zâra gelse gâlibâ urmaz Hutenden nâfe-dem

BD (G.318/4)

“Mantıku’t-tayr” Ferid’üdîn-i Attar’ın eserinin adıdır. Bu eser, kuş dili manasına gelmektedir. Çemendeki kuşlar ötmeye başladıkları zaman şair, onların bu eseri okuduklarını ima etmektedir. Bu durumda gül bahçesi attarın kulübesi, evi olarak görülür. Attar kelimesi, aynı zamanda ilaç satılan yer manasına da gelmektedir.

Mantıku’t-tayr okumaga başladı murg-i çemen
Gûşe-i gülzâr şimdi külbe-i ‘Attârdur

BD (G.110/2)

İlaçlar çeşitli bitkilerden hazırlanır. Bunu bilen şair gül bahçesinde her türlü derdin devasının bulunduğunu belirtmektedir. İlaçlar, genellikle fiziksel rahatsızlıkları gidermek için kullanılır. Âşık ise aşk derdinden muzdariptir. Onun derdinin tek tesellisi, ilacı sevgilidir. Şair âşık için gül bahçesinde goncanın içerisinde şifa suyu-gül suyu- olduğunu belirtmektedir. Bu gonca, sevgili; şifa suyu gözyaşlarıdır. Cüllap gül suyu manasına gelmektedir. Gül suyu hastalara şifa için içirilir. Gonca şekil itibariyle hokkaya benzemektedir. Hokkanın içerisinde mürekkep muhafaza edilir.

Bulunur her derde istersen gül-istânda devâ
Hokkasında goncesinin san kim şifâ cüllâbı var

FD (G.74/4)

Bülbül, güzel sesinden ve güle olan aşkından gülşende kurulan meclisin gazelhanıdır. Gazelhan bülbül gibi hoş sesli olan bir kimsedir. Bâkî de gazel şairidir.

Ününü gazellerine borçludur. Bâkî bu gül bahçesinde sevgilinin yanağını öven güzel şairlerinin okunmasını istemektedir.

Okusun vasf-ı ruh-ı yâr ile Bâkî şîr'in

Bülbül-i gül-şeni meclisde gazel-hân idelüm

BD(G.323/5)

Gül bahçesi, âşıkların olduğu kadar sevgililerin de mekânıdır. Sevgili kendisini gül bahçesinde gösterdiği zaman herkes ona hayranlıkla bakar, onu işaret eder.

Gösterür gülşen içre kâmetüni

Barmag ile biri birine nihâl

BD(G.314/2)

Gül bahçesinde akşam vakti içki meclisleri kurulur. Bu meclislerin aydınlatılması için çeşitli meşaleler ve lambalar kullanılmış. Şair, laleyi renk ve şekil yönünden bir meşaleye teşbih etmektedir. Çiçek üzerindeki çiğ taneleri ise ateş etrafında dönen pervane böceklerine teşbih edilmiştir. Pervane ateşe âşık olarak nitelendirilir. Pervane ateşin aşkı yüzünden kendisini yakıp yok eder.

Yakalı gülzârda işret çerâğın lâleler

Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

HD (G.101/1)

Lale, sahralarda yetişen yabani bir çiçektir. Âşığın kanlı yüreğine teşbih edilmektedir. Nergis, genellikle sevgilinin gözüne teşbih edilmektedir. Nergis, ise gül bahçesinde âşığın dileği için mum meşalesi olarak kabul edilebilir.

Lâle-i gülgûnu sahrâlarda dâğım sandılar

Nergisi gülzârda yanar çerâğım sandılar

HD (G.155/1)

Gülgillerden bir bitki olan gül, renk, şekil, koku ve diğer unsurlar bakımından çeşitli nesnelere ve hayallere teşbih edilmiştir. Genel olarak gül rengi ve kokusu yönünden şaraba, şekil yönünden buhurdanlığa, defterdara gibi çeşitli hayal unsurlarına benzetilebilir.

C. Çiçek Olarak Gül ve Gonca

C.1 Genel Olarak Gül

Gül, gülşen, gülzâr diye anılan gül bahçesinde bağ, bahçe, bostan, çemen, sebze-zâr gibi yerlerde bulunur. En çok sözü edilen kırmızı güldür. Nadir olarak ak ve sarı gülden bahsedilmektedir. Zikredilen gül bahçeleri ise; gül-i sad-berg, gül-i nev, gül-i ter, gül-i handân, gül-i ra'na, verd-i ra'na, gül-i bî-hârdır. Gül-i sad-berg yüz yapraklı olduğu kabul edilen bir güldür. Yüz şiirden meydana gelen divançeler bu adla anılmaktadır. Cennet, güllerinden bahsedilerek, cennetin bahçe şeklinde düşünüldüğü belirtilir. Gül, bahar mevsiminde açıldığı için bu mevsim; devr-i gül, mevsim-i gül şeklinde alınır. Gülün açılması, çâk-ı giriban ve handân (gülmek) sözleriyle anlatılır. Gül, elden ele geçince solar. Yaprakların dökülmesine sebep olarak da sırrını herkese açması gösterilir. Gülün önemli vasıflarından birisi kokusu olup, rengi ile birlikte ele alınır.

Gülü devamlı sulamak gerekir. Bu işi bağban yapar. Gül, içindeki çiğ taneleriyle çeşitli şekillerde hayal edilir. Bülbül, çiğ tanelerini onun kulağına küpe olarak takar. Çiğ taneleri gülün dişleri olarak düşünülür. (Pala, 1995, 208)

Gülün yaprağı, dalı, fidanı, dikenini çeşitli tasavvurlarla ele alınır. Klasik edebiyatta gül, sevgilinin; bülbül âşığın timsali olup birlikte ele alınır. Âşık için gülü seyredip bülbülü dinlemek salih bir ameldir, yani sevaptır.

Nakş-ı gül seyr it çemende savt-ı bülbül dinle gel

Şimdi savt u nakşdur ‘ayş ehline sâlih ‘amel

BD (G.310/1)

Gül yaprağı ve bülbül sesi yaşama ve safa meclisine meydan okumadır.

Bezm-i safâ vü ‘ayşa salâdur bilenlere

Sît u sadâ-yı bülbül ü berg ü nevâ-yı gül

BD (G. 304/3)

Gülün yakasını çak etmesi de onun açılması manasına gelmektedir. Servi ağacı ise ince ve uzun bir ağaçtır. Rüzgârlı havalarda sağa sola eğilir. Servinin bu eğilişini şair yine hüsn-i talil ile gülün açmasına üzerini parçalamasına bağlamaktadır.

Gördü ki gül yakası karşında etti çâk

Gülşende incinip ana başın salar serv

HD (K11/2)

Sevgilinin ayva tüyleri sevgilinin yüzündeki sarı renkteki tüylerdir. Sevgilinin ayva tüyleri ince çizgi gibidir. O kadar güzeldir ki bu ayva tüylerini gören gül bile diken hançerinin üzerine düşer. Bunu gören bülbül onun üzerine gelmiş feryat eder.

Gül gam-ı hattunla düşmiş hançer-i hâr üstine

Gelmiş efgân eyler anun bülbül-i zâr üstine

BD (G. 482/1)

C.2. Genel Olarak Gonca

Goncanın açılmamış hali, çeşitli hayallere konu olur. Yakası dar, yakası kapalı, teng-dil gibi sözler bu hali ifâde eder. Aynı zamanda, onun sırrını sakladığını, gülün ise gülüp açılarak sırrını âleme verdiğini söyleyebiliriz.

Gonca kırmızı rengi sebebiyle kan yutmak, dem vurmak, gibi ifadelerle beyitlerde kullanılır. Gonca-sâba münasebeti, gonca-çiğ münasebeti beyitlerde sık sık zikredilir.

Benefşe, gül gibi çeşitli çiçekler ya baş üzerine ya da kavuğa takılır. Ferhat da dağları külüng ile deldiği zaman benefşe ve goncadan bir taç takar.

Bir gonca bir benefşe koparup tâcına sokmuş
Taglara külüng atduğı dem başına Ferhâd

BD (G.35/3)

Gonca, sevgilinin yüzünün özelliklerini şairin şiirinde işittiğinde kendisini lale gibi parçalar. Hüsn-i talil yoluyla gülün açılması anlatılmıştır.

İşitse gül yüzünün vasfi eş'ârım
Yakâyı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

HD (K3/16)

Gonca, gül bahçesinin en değerli nesnesidir. Bundan dolayı sevgili bir gonca olarak zikredilir.

Geh nâfe gibi eyle der ü deşt-i mu'attar
Geh gonca gibi gül-şene gel zînet-i bâğ ol

BD (KIT. 3/2)

C.3Gül-Bülbül İlişkisi

Edebi eserlerde gül ve bülbül birlikte anılmış onlar hakkında çeşitli hikâyeler yazılmış, şiirler söylenmiştir. Bülbül güle âşıktır. Kimi zaman onun için kanından, canından olur. Onun için ıstırap çeker. Fakat her ne kadar gül bülbül ile ilgilenmez gözüксе de her zaman ona ihtiyacı vardır. Çünkü bülbül olmadan gül asla açılmaz.

Sensiz açılmazız deyu peyk-i sabâ ile
Güller çemende bülbüle kağıt uçurdular

HD (G.61/2)

Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etti tahtigâh
Karşı durmuş ona hidmetkârdır serv ü çenâr

HD (K. /3)

C.4 Gül İle İlgili Benzetmeler

C.4.1. Gül-Şarap

Gül-i ra'na, dışı sarı içi kırmızı renkte olan bir çeşit güldür. Dışı değerli taşlarla süslü olan şarap şişesi, renk ve şekil olarak gül-i ra'naya benzetilir. Şarap, insana mestlik veren insanı kendisinden geçiren; keyif verici, kırmızı renkte bir içkidir. Şarap anlatılırken gül-reng teşbihi kullanılmıştır.

Câm-ı zerrîni tolu bâde-i gül-reng itmiş

Gül-i ra'nâ seherî kılmag için def'-i humâr

BD (K.18/21)

Şarap kırmızı renginden dolayı gül renkli olarak anılır. Şarap insana geçici neşe ve sevinç verir. Anadolu'da kabak, süs kabağı, su kabağı vb. şekilde yetiştirilir. Su kabağı kurutulup içine su, sirke gibi sıvı maddeler doldurularak maşrapa gibi kullanılır. Eskiden cam ile ilgili eşyalar fazla bulunmadığı için genellikle zenginler tarafından kullanılırdı. Ağırlığından dolayı kabak, taşınmazdı. Taşınmadığı için de şarap bu kapların içine doldurulurdu. Su kabağının çok küçüğü ise kadeh olarak kullanılırdı. Ayak kadeh demektir. İçki insana kimi zaman neşe verir ve beyitte içkinin vermiş olduğu mestlikle neşe ülkesini seyredelim, diyerek bu neşeden bahsedilmiştir.

Dolduysa sâkiyâ mey-i gülreng ile kabak
Seyr edelim diyâr-ı neşâtı ayak ayak

HD (G.252/1)

Şarap, “mey-i gül-çihre, mey-i gülgûn, mey-i gül” şeklinde düşünülür. Şarap içmek insana kısa süreliğine dertlerini unutturur, içene geçici bir mutluluk verir. Bu dünya bir elem ve dert denizidir. Bu dünyadaki ömrü geçirmenin tamamlamanın tek yolu gül renkli şaraptan içerek geçilir.

Elem denize; bade kayığa benzetilince gamdan kederden kurtuluş da şarapla gerçekleşecektir. İçki insana geçici mutluluk verir. Geçici de olsa gam ve keder bir müddet unutulur. Beyitte bu durum izah edilmektedir.

Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
Deryâ-yi elem zevrâk-ı bâdeyle geçilse

HD (G477/1)

Âşığın ya da şairin bu dünyada meyli sadece gül renkli şarabadır. Şarap kırmızı rengi dolayısıyla gül renkli olarak teşbih edilmiştir. Ma’cun ise afyon manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 559) Sevgilinin dudakları da afyon gibidir. Âşığı ya da şairi kendinden geçirir. Bu dünyada şairi şarap içmekten vazgeçirecek tek şey sevgilinin afyona benzeyen dudaklarıdır.

Meylüm cihânda bâde-i gül-gûnadur benüm
Ma’cun olursa bârî leb-i dilber isterin

(BD/386/6)

C.4.2. Gül-Kadeh

Gül, şekil olarak kadehe benzer. Bu sebepten klasik edebiyatta sıkça kadehe teşbih edilir. Şarap içen kişi çeşitli hayaller, halisünasyonlar görebilir. Gül gibi olan şarap kadehi de âşığa sünbül gibi kokan sevgilinin saçının hayalini sunar.

Sâkıya câm-ı mey ne hôtş gül olur

Eline kim alursa bülbül olur

BD (G.156/1)

Şarap kadehini eline alan, şarap içen kişi şarabın etkisi ile neşeli hoş sohbet olur. Beyitte şarap içen kişi bülbüle benzetilmiştir. Bülbülü şakıtan güldür. İnsanı hoş sohbet eden ise gül gibi olan şarap kadehidir.

Bir elde Bâkıyâ gül gibi sâgar var iken geldi

Hayâl-i kâkül-i müşgîni sünbül sundı bir deste

BD(G.445/5)

Gül şarap kadehine teşbih edildiğinde, şarap içilen meclis ise gül bahçesine teşbih edilir. Çünkü bu mecliste güller (şarap kadehleri) çiçek açmıştır. Gül bahçesinin unsurlarından birisi de bülbüldür. Şarap şişelerinden kadehlere şarap doldurulurken çıkan şarap sesi şaire bülbül sesi gibi gelmektedir. Zira güle rengini veren, onun açmasını sağlayan ise bülbüldür.

Gül-sitân-ı bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana

Kulkul-i halk-i surâhî savt-ı bülbüldür bana

BD (G.12/1)

Hatır kelimesinin bir anlamı da gönüldür. (Devellioğlu, 1996, 340) Şarap insana mutluluk, neşe ve cesaret verir. Âşığın gönlü gonca gibidir. Gönlünü açmaya cesareti

yoktur. Aşığın gönlü, gül gibi olan, gönül açan kadehi eline aldıktan sonra sırlarını açmak ister. Burada gül gönül açan şarap kadehi olarak zikredilir.

Güşâde olmaga dem-beste iken gonca-i hâtır

Elünde gül gibi câm-ı şarâb-ı dil-güşâ yigdür

BD(G.186/5)

Lâle-i numani ya da dağ lalesinin çiçeğinin ortası siyah, çiçeği ise kırmızıdır. Bu sebepten kara kalpli olarak anılır. Siyah renk kötü ve iç karartıcı olarak kabul edilir. Şairler tarafından benimsenmez. Şarap insana mestlik ve neşe verir. Gül gibi gönül açan şarap kadehi şair tarafından laleye tercih edilir.

Tîre-dildür lâle-i Nu' mânı 'arz itmen bize

Gül gibi câm-ı şarâb-ı dil-güşâyâ mâliküz

BD (G.191/6)

Gül, dikenli bir bitkidir. Çiçeğinin altında, tüm gövdesinde dikenler bulunmaktadır. Fakat güle benzetilen kadehte ise asla diken bulunmaz. Mecaz-ı mürsel sanatı kullanılarak dikensiz bir güle benzetilen kadehi gerçekte de düşündüğümüzde dikenini yoktur. Fani bir bağ olan bu dünyada onun gibi dikensiz bir gül açılmaz.

Sad hezârân nev-bâhar olsa bu fânî bâgda

Bir gül-i bî-hâr açılmaz Bâkîya sâgar gibi

BD (G.499/5)

Şarap kadehi kimi zaman goncaya benzetilir. Gonca şekil olarak ince, billur kadehe benzer. Beyitte gonca üzerindeki çiğ taneleri kadehin kenarından damlayan içki damlacıklarına teşbih edilmiştir. Yine aynı şekilde üzeri jalelerle dolu gonca süslenmiş kadehe benzetilir.

Şâh-ı gülde jâle düşmiş gonca-i r'anâ midur

Şâh elinde yâ murassa' sâgar-ı sahbâ midur

BD (G.123/1)

Gonca, şekil yönünden bir kadehe teşbih edilir. Goncanın içerisinde bülbülü sarhoş eden jale şarabı bulunmaktadır. Su kabağının da içerisine şarap konulmasından dolayı susen kadeh olarak teşbih edilmiştir. Seher vakti bülbül, goncanın aşkıdan dolayı mest bir şekilde ötmektedir.

Seherde mest eden her andelîbi gonca câmından

Mey-i jâleyle dolmuş sûsenin çînî kabağıdır.

HD (G.103/3)

Kadehlerin üzerleri inci, yakut, elmas gibi değerli taşlarla süslenir. Gül, şairin imaj dünyasında değerli incilerle süslenmiş bir kase olarak karşımıza çıkar. Dürr-i semin terkihi, değerli inci manasına gelmektedir.(Devellioğlu, 1996, 195) Şair, gül üzerindeki jaleleri, kase üzerindeki değerli incilere benzetir.

Lâleler kâselere döndi k'ola cevher-dâr

Jâlelerle görünür gül sadef-i dürr-i semîn

BD (G.392/3)

C.4.3.Gül-Buhurdanlık

'Üd kelimesi öd ağacı manasına gelmektedir. (Devellioğlu, 1996, 1116) Öd ağacının dalları yakılınca etrafa hoş koku yayar. Beyitte gül, öd ağacı olmaksızın etrafa kokular yayan bir buhurdanlığa teşbih edilir. Gül hoş kokulu bir bitkidir. Açtığı zaman etrafına bu güzel kokular dağılmaktadır. Gül bahar mevsiminde açmaktadır. Bahar rüzgârı, sevgiliden âşığa koku, haber taşıyan bir habercidir. Beyitte gülün kokusunu tüm gül bahçesine dağıtır. Sevgili, gül bahçesinin en güzel kokulu çiçeğidir. Bahar

rüzgârı da bu buhurdanlıktaki kokuları tüm gül bahçesine, çevreye dağıtır. Gül (sevgili) bu kokuların yayıldığı buhurdanlığa teşbih edilir.

Micmer-i gülde nesîm-i subh-gâhı ‘ûd-sûz

Safha-i gül-zârda bâd-ı bahârî ‘itr-sâ

BD (G.8/4)

Gül daima sevgili ya da sevgili ile birlikte düşünölmüştür. Asla ayrı olarak düşünölemez. İnsanlar sevdiklerinden, dostlarından ayrıldıkları zaman sıkıntı, üzüntü içerisinde olurlar. Gülün üzerindeki jaleler, sevgiliden ayrı olma düşüncesinin hayali ile birer diş olup kendi kendini parça parça eder. Beyitte Hayâlî kelimesi, hem sevgilinin düşüncesi hem de şairin mahlası olarak tevriyeli kullanılmıştır.

Hecr-i rûy-ı yâr ile güller Hayâlî kendiyi

Pâre pâre etmege her jâle bir dendân olur

HD (G.162/5)

C.4.4.Gül Yaprığı-Sayfa

Gül ve lale yaprağı renkli sayfalara teşbih edilir. Gül yaprağı, renk bakımından yazı yazılan kâğıda teşbih edilir. Şair, kendi şiirini överken kendi şiirini gül yaprağı üzerine işlenmiş değerli taşlar olarak nitelendirilir. Yine aynı şekilde sabah vakti gül yaprağı üzerinde bulunan jaleler değerli taşlara, şairin değerli şiirine teşbih edilmiştir.

Gül ile lâleler rengin varaklarla çemenlerde

Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher pâşı

HD (G.567/5)

Berg, yaprak, yukarıda zikrettiğimiz gibi bir defterin sayfalarına teşbih edilmektedir. Bu defterde sevgilinin vücudunun sırları açıklanmaktadır. Fakat bu defterde yazan şerhi herkes okuyamaz; ancak okumasını bilen kişiler bu sırları

okuyabilirler. Ben, tektir bu nedenle vahdete teşbih edilmiştir. Sevgili âşık için daima taze ve genç olarak tasavvur edilmiştir. Beyitte de berg-i ter yani taze yaprak terkibi ile bu anlatılmak istenmektedir. Aynı zamanda gül olarak teşbih edilen sevgilinin özelliklerini anlatabilecek şey onun yapraklarıdır.

Nükte-i sırr-ı vücûdı şerh ider her berg-i ter

‘Arif-i âgâha bu gül-şende besdür bir varak

BD(G.243/4)

Âşık, aşkını sevgiliye ilan etmek için şiirini vesile kılar. Matla başlangıç demektir. Yüz, mecmuaya benzetilir. Bülbül güle olan aşkını şiir ile ilan eder. Şair de kendisini bülbül olarak görür. Şair, kasideyi yazdığı Sultan Süleymana bir bülbül gibi şiirlerinden örnekler sunar.

Subh-dem bu matla’ı mecmû’a-i gülde görüp

Yâra karşı okudu bülbül edip savt-ı hâzîn

HD (K.23/11)

C.4.5.Kavuşma Gülleri

Beyitte geçen nigâr kelimesi de ince uzun boylu sevgili manasında kullanılmaktadır. (Devellioğlu, 1996, 833) Sevgili, ince narin boyuyla güzelliğin gül bahçesinde bir gül dalı gibi gözüktür. Bahar mevsimi âşıkların kavuşma mevsimidir. Bahar mevsimi gelince âşık, kırlara çıkar ve duygularını sevgiliye açıklar.

Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budağıdır

Visâli güllerini der gönül ki çağıdır

HD (G.182/1)

C.4.6.Gül-Attâr

Gül; rengi, görünüşü kadar kokusu ile de insanlar tarafından beğenilir. Gül açtığı zaman etrafına hoş, güzel kokular yayar. Bağı hoş kokusuyla donatır. Bundan dolayı şair, gülü hoş kokular satan attara benzetmiştir. Etrafa yayılan hoş kokulardan dolayı bağ ve bahçeler gezilmesi hoş yerler olmuştur. Âşığın yüzü sarıdır bundan dolayı şukûfeye teşbih edilmiştir. Sarraf, altın satan esnaftır. Sevgilinin yüzü, kokusu âşığın ilgisini çeker. Bundan dolayı attar gül benzetmesi kullanılmıştır.

Çâr-sû-yi bâğ seyrânı bu gün mergûbdur

Kim şikûfe anda sarrâf oldu vü ‘attâr gül

FD (K.9/6)

C.4.7.Gül-Çocuk

Şair dalından kopmamış gülü dadısının kucağından ayrılmamış bir çocuk olarak görmektedir.

Tıfl iken dâyesi kucağında

Gül idi kopmaduk budağında

BD (G.424/1)

C.4.8. Gül-Ömür

Sonbahar mevsimi çiçeklerin solduğu, ağaçların yapraklarını döktüğü mevsimdir. Şairler bu durumu bir ölüm ya da gam, keder durumu olarak nitelendirirler. Şairler kasidelerde genellikle gül olarak teşbih ettikleri kişilerin ömürlerini bir gül fidanına benzetirler. Fakat bu gül dalına asla gam sonbaharının ulaşmamasını daima taze kalmasını isterler. Hayali kelimesi beyitte tevriyeli kullanılmıştır. Hem kendi hem de övdüğü kişinin hayalinin aklından çıkmamasını diliyor. Çünkü övdüğü kişi, şairin tutunacak dalıdır. Osmanlı padişahları şair ruhlu insanlardır. Bu sebeple şair ve yazarlar;

padişah ve vezir-i azam, vezirler, paşalar tarafından korunurlardı. Hayâlî, gam ve keder uzak olsun diyerek dua etmektedir.

Nihâl-i ömr-i Paşadan hazân-ı gam ırak olsun

Hayâlî solmasın ol gül budağı bir budağımdır

HD (G.59/5)

C.4.9.Gül-Tabak

İsar kelimesi bahşış demektir. (Devellioğlu, 1996, 450) Bahşışler genellikle değerli tabaklar içerisinde saçılır. Sultanlar tahta geçtiğinde cülus bahşışı dağıttığı, maiyetinde bulunanlara herhangi bir sebeple bahşış verdiği bilinir. Sevgili, padişah olunca âşığa cömertliğini gösterecektir. Gül yaprağı da sevgilin ayağının tozuna bahşış olarak dağıtılan jalelerin saklandığı bir tabağa teşbih edilmektedir. Jale parlaklığı ve şekli bakımından bir inciye, gül yaprağı ise bu incilerin saklandığı tabağa teşbih edilir.

Ayağı tozuna îsâr için şâhın ruh-ı gülde

Hayâlî jâleler lâ‘l-în tabaklar içre lû‘lûdur

HD(G.86/5)

C.4.10.Gül-Ayna

Ayine-i çin gümüş madeninden yapılmış bir aynadır. Aynanın arkası görüntüyü saklamak için gümüşle kaplanır. Ayna parlaktır. Sevgilinin yüzü de ayna gibi parlaktır. Onun yüzünün parlaklığından Çin ülkeleri görülmektedir. Âşık sevgilinin ayna gibi olan yüzüne baktıkça huzur bulur. Çin kelimesi, hem Çin ülkesi hem de kıvrım manasına gelmektedir. Gül, kıvrım kıvrım yapraklardan oluşur. Çin ise nakışları, resimleri ile ünlü olan bir ülkedir. Sevgilinin yüzü kıvrım kıvrım saçları ile örtülmüştür. Fakat dikkatli bakan kişi o kıvrımların altında bir ayna gibi parlak olan yüzünü görmektedir.

Sûretâ çîn görünür çihre-i gülde ammâ

Bir safâ var ki görenler sanur âyîne-i Çîn

BD (G.392/4)

C.4.11.Gül-Şeker

Gül bahçesindeki gül, menekşe, lale, tatlılığından dolayı biri bal, biri şeker, biri gümeç balı olmuştur. Benefşe, renk ve koku itibariyle sevgilinin saçına, gül renk itibariyle yüzüne; lale ise gülen ağza teşbih edilmektedir. Zikrettiğimiz sevgilinin bu güzellik unsurları âşık için değerlidir, tatlıdır. Bu yüzden hepsi çeşitli şekerlere teşbih edilmektedir.

Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledir

Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

HD (K23/38)

C.4.12.Gül-Mina

Tûti papağandır. Papağan şeker yedirilerek konuşturulur.(Pala, 1995, 545) Tûti sevgiliye; bülbül ise âşığa teşbih edilmektedir. Âşık, sevgiliye kavuşamamanın üzüntüsü ile ne yaptığını bilmez. Elbiselerini parçalar. Goncanın çâk-ı giribân etmesi, onun açması manasında kullanılmıştır. Güllerin açtığı kokuların etrafa yayıldığı bir bahçe seyredilir. Beyitte Mina kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır. Mina, şarap şişesi, cam şişe, billur mine manasına gelmektedir. Kuyumcuların gümüşe vurdukları sırça ya da minâ denir. (Devellioğlu, 1996, 649) Şarap renk itibariyle kırmızıdır. Camdan bakıldığında etraf görünür.

Al tûtfi gülşen-i mînâyı seyrân eylesin

Goncalar bülbül gibi çâk-ı girîbân eylesin

HD (G.390/1)

C.4.13.Gül-Kan

Çöldeki kırmızı çiçekler Mecnûn'un hatırasını yaşatır. Çünkü âşıkların manevi kudreti büyüktür. Ayağı çekmek, sık sık gittiği yere artık uğramaz olmak, ilgiyi kesmek anlamına gelir. (Tanyeri, 1999, 32) Beyitte ölüp gitti manasında kullanılmıştır. Ayağı çekti, ayağından çekilen cümlelerini bir araya getirmek oldukça kuvvetli bir zekâ eseridir. Mecnun'un da bir eseri vardır. O da çöldeki kanlı güllerdir. Fuzûlî'nin hiçbir şeyi yoktur. Mecnun, Klasik Türk Edebiyatı'nın en büyük âşıklarından birisidir. Leyla'nın aşkıdan dolayı çöllere düşmüştür. Beyitte Leyla ve Mecnun hikâyesine telmih yapılmıştır. Mecnun aşkın timsalidir. Ayak kadeh demektir. Ayağı çekememek ayılmak manasına gelmektedir. Sakiler meclisten ayrılmıştır. Sakiler çekilince şarap meclisinin dağınık hali, içkinin mestliği ile yapılanlar kalmamıştır. Dikenden kasıt budur

Çekdi Mecnun ayağın bâdiyeden lîk verir

Kanlı güller ayağından çekilen hâr henüz

FD (G.122/2)

C.4.14.Gül-Köpük

Gül, çiçeklerin en makbulü ve en hoş kokulusudur. Gülün sayısız çeşitleri vardır. Kef-i gül, beyaz-kırmızı karışık güldür. Bu, büyük bir kısmı beyaz, uç kısımları kırmızı olan güldür. Bülbül gül için kendini feda eder. Gülün dikenidir. Buna rağmen bülbül yuvasını güller içine yapar

Bildi bülbül kimin helâkidir

Kef-i gülde görünce kan gonca

HD(K.13/2)

C.4.15.Gül-Kitap

“Mahzen-i Esrâr” ve “Matla-ı Envar” Genceli Nizami'nin iki eseridir. Gonca gizli ve sırları saklaması nedeniyle Mahzen-i Esrâra gül ise Matla-ı envara benzetilmiştir.

Her varak bir nüktedir gülşende fehm et olalı

Mahzen-i Esrâr gonca Matla-ı Envâr gül

HD (K.12/6)

C.4.16.Gül-Ateş

Âşık, daima sevgili ile birlikte olmak ister. Onsuz bir mekân âşık için her zaman ıstırap verici bir yerdir. Sevgilisiz bir bağın âşığın gözünde cehennemden farkı yoktur. Buradaki çiçekler ve güller, âşığa ıstırap veren nesnelere haline gelir. Gül de kırmızı renginden dolayı cehennemin azap verici ateşine teşbih edilmiştir.

Seyrâna bâğa varsam sensiz gelir cehennem

Güller tekellüf olsa nâr-ı azâba benzer

HD (G.138/2)

C.4.17.Gonca-Tomar

Tomar kelimesi dürülmüş bir araya getirilmiş demektir. Gonca da tomar şeklindedir. Bu, acaip karşılanmamalıdır. Bu goncanın özelliğidir. Eskiden kağıtlar, fermanlarda tomar şeklinde muhafaza edilirdi. Muhafaza içerisinde istenilen yere gönderilirdi. Sevgilinin yanağı da kâğıda teşbih edilmektedir. Defter de tomar şeklindedir. Kağıtlardan bir araya getirilmiştir. Gül yaprağı, sevgilinin güzel yanağının anlatıldığı bir deftere teşbih edilmiştir.

‘Aceb mi şekl-i tûmâr olsa gonca
İder hüsn-i ruhun gül defterin tay

BD (G.514/2)

C.4.18.Gonca-Mecmua

Mecmua, içerisinde seçme şiirlerin bulunduğu el yazması eserlerdir. (Pala, 1995, 361) Şekil yönünden bir defterden ibarettir. Goncanın yaprakları sevgilinin özelliklerini anlatan bir mecmuadır. Bu mecmuanın en önemli özelliği sayfalarının renkli olmasıdır. Çünkü sevgilinin kırmızı la’l gibi olan dudaklarının özelliklerini anlatmaktadır. Sevgilinin dudakları kırmızı renkte olduğu için l’ale, küçük olduğu için ise goncaya benzetilmiştir. Yine aynı şekilde mecmua küçük hacimli şiir defterleridir. Seçme şiirler bu deftere kaydedilir. Bundan dolayı gonca, mecmua, varak, defter kelimeleri arasında tenasüp vardır.

Gonca mecmû‘asınun her varak-ı rengini
Vasf-ı lâ’l-i leb-i dil-dâruma bir defterdür

BD (G.189/2)

C.4.19.Gonca-Peykân

Sevgili açmamış bir goncadır. Bu goncanın dikenleriyse kana boyanmış bir şekilde âşğın ciğerindedir. Beyitte goncanın dikenini oka teşbih edilmiştir. Aynı zamanda bu oklar sevgilinin kirpikleridir ve âşğın ciğerinde saplanmış halde durmaktadır. Hezar, bülbül ve bin demektir. (Devellioğlu, 1996, 361) Âşık bülbüle benzetilmiştir.

Peykan kelimesi ok manasına gelmektedir. Sevgilinin kirpikleri oka teşbih edilmektedir. Sevgili kirpik oklarını âşğın kalbine saplar bu sebeple kirpik okları kana boyanmıştır.

Cânâ hezâr gonce-i gülzâra vermezin

Peykânın ki kana boyanmış ciğerdedir

HD (G.85/3)

D.Gülün Diğer Çiçeklerle İlişkisi

D.1.Gül-Lale

Gonca zikrettiğimiz gibi çiçeklerin açmamış halidir, yani kapalıdır. Lale şekil itibariyle kadehe benzer. Lalenin çeşitli renkleri vardır. Beyitte zer lâle ile lalenin sarı renkte olduğu anlatılmaktadır. Lale üzerinde sıvı pek duramaz çünkü lalenin ağzı açıktır. Aşağıya dökülür goncanın ise ağzı kapalıdır. Bundan dolayı sıvıyı saklar. Lale çiçeğine ise şekil olarak baktığımızda goncanın tam tersine ortası açıktır. Laleyi burada kadeh olarak nitelendirebiliriz. Saklanması gereken ise şaraptır. Gonca ise şarap testisi olabilir.

Jâle nakdin kadehe koydı çemen bezminde

Cem' idüp saklamadı gonca gibi zer lâle

BD (G.466/7)

D.2.Gül-Süsen

Beyitte geçen rumi ve hatayî kelimeleri tezhip sanatında kullanılan süsleme terimleridir. Susam bir nakkaş gibi gül bahçesindeki yaprağa gül ve goncanın resmini çizmektedir. Rûmî ve hatâyî tarzında da iki zıt unsurun birlikte kullanılarak çizilmesi mantığı vardır. Gül ve gonca da birbirine zıttır. Çünkü gonca açılmamış, gül ise onun zıttı olarak açılmıştır. Gül, gonca, susen, gül-sitan kelimeleri arasında tenasüp yapılmıştır. Ayrıca susen çiçeği görünüm olarak bir hançere teşbih edilmiştir. Levh aynı zamanda üzerine yazı yazılabilen nesnedir. Şair aynı zamanda levha üzerindeki süslemeleri kastetmektedir.

Gül ü gonca yine rûmî hatâyî resm idüp sûsen

Ser-â-pâ çekdi hançer berg-i levh-i gül-sifân üzre

BD (G.419/4)

GÜL SUYU (GÜLÂB)

Misk; siyah renkte, güzel kokulu bir maddedir. Sevgilinin saçları ve ayva tüyleri genellikle misk kokar. Bundan dolayı misk kokusu, âşığa sevgiliyi hatırlatan bir unsur olarak görülmektedir. Gül suyu ise her türlü kirliliği çıkartan temizleyen bir su olarak karşımıza çıkar. Fakat miskin yaptığı o kadar fenadır ki; gül suyu yüzünü ağartamaz.

Bûyunun gammâzıdır oldı anınçün rû-siyâh

Ger gülâb ile yusan bin kez ağarmaz rûy-ı misk

HD (G.271/3)

SONUÇ

Türk insanı tarafından çok sevilmiş ve Türk edebiyatında çokça kullanılmış olan gül, tezimize esas olarak aldığımız aynı dönemde yaşamış olan üç önemli şairde de genelde farklı manalara gelmekte ve farklı hayallere konu olmaktadır. Her üç şair de orijinal olarak gülü kendi şiir anlayışlarına göre yorumlamışlardır. Bu yorumlara geçmeden evvel kısaca gülün her üç şair tarafından ortak olarak kullanımına bakmak istiyoruz.

Sevgilinin yüzü ve yanağı renk ve şekil yönünden güle teşbih edilir. Sevgilinin yüzü gül yaprağı gibidir. Gül üzerindeki çiğ taneleri ise sevgilinin ayva tüyelerine teşbih edilir. Sevgilinin dudakları ise bir gonca gibi küçüktür, açılmamıştır. Sevgili, âşığın gözünde daima tazedir. Bu nedenle cennette açmış taze bir güle de teşbih edilir.

Gül yüzünde ey perî zülf-i perîşânın mı var

Gülşen-i Cennettir anda tâze reyhanın mı var

HD G(75/1)

Gül, beyitlerde çeşitli manalarda kullanılmıştır. Gül içerisinde seçme şiirlerin bulunduğu ve sevgilinin yüzünün özelliklerini anlatıldığı bir mecmuaya; yazı yazılan tomar kâğıda; bahar mevsimi açıldığı için bahara ve nevrüza teşbih edilmiştir.

Gonca mecmû‘asınun her varak-ı rengîni

Vasf-ı lâ‘l-i leb-i dil-dâruma bir defterdür

BD (G189/2)

Gül sadece sevgilinin vasıflarını anlatmak için kullanılmamıştır. Kimi zaman da âşığı özelliklerini anlatır. Âşığın vücudunda sevgilinin aşkından dolayı yaralar oluşmaktadır.

Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede

Çün kemânından adûya tîr bârân eyledi

HD (K.17/9)

Âşığın vücudundaki yaralar, bir gül bahçesine teşbih edilmektedir. Sevgili için gözyaşı döken âşığın gözyaşları gül suyuna benzetilir. Âşığın sevgili için inleyen gözyaşları döken gönlü gonca gibi kapalıdır. Sevgiliye aşkını söyleyemediği için sıkıntılıdır.

Dil tuttu gonca ile ber-â-ber dehânını

Bu akl-i nâkıs ile özün nükte-dân tutar

FD (G.72/4)

Sultanlar da şairler tarafından güle teşbih edilir. Sultan devletin başıdır. Gül de çemen ülkesinin sultanıdır. Bülbül ve diğer nebatat gülün hizmetkârıdır.

Bağda olup şükûfe haylına serdâr gül

Od bıraktı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

HD (K.12/1)

Tezimize konu olan üç şair arasında gül mazmununu en çok kullanan Bâkî'dir. Onun şiirlerinde gül daha çok sevgili, şarap, şarap kadehi, buhurdanlık gibi çeşitli manalarda kullanılmıştır.

Micmer-i gülde nesîm-i subh-gâhı 'ûd-sûz

Safha-i gül-zârda bâd-ı bahârî 'itr-sâ

BD (G.8/4)

Bu dünya, gelip geçici bir mekândır. Bu nedenle gül bahçesi dünyaya benzetilir. Bununla birlikte Bâkî'nin istediği makamı elde edememesinden dolayı yakınması da şiirlerinde işlenmiştir. Bir beytinde kendi hayatının bir gül yaprağı gibi solup gittiğini belirtmektedir.

Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl-i rûzgâr

Gül-berg-i bâğ-ı 'ömr ise ber-bâd olup gider

BD (G.141/5)

Gül, kimi zaman Bâkî'nin şiirlerinde ince ve orijinal hayallerle karşımıza çıkmaktadır.

Gül hasretünle yollara tutsun kulağımı

Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

BD (MUS.4/5)

Şair, İstanbul'u anlatırken onu bir gül bahçesi olarak teşbih etmektedir. Bu beyit şairin yaşadığı yeri tasvir etmesi bakımından önemlidir.

Serv-kâmetler iki yanın alurlar yolun

Râh-ı gül-zâre döner yolları İstanbûlun

BD (G.266/1)

Gül, kimi zaman da peygamberler için de kullanılmıştır. Hz. Yusuf güle benzetilmiştir.

San Züleyhâ halvetidir gonce-i der-beste kim

Çıkdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf vâr gül

FD (K.9/9)

Fuzûlî diğer iki şaire göre gülü en az kullanmış şairdir .Fuzûlî, Bâkî'nin tersine ıstırap ve aşk şairidir. Aşk acısı, peygamber sevgisi onun şiirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Zikrettiğimiz düşüncede olan bir şairin gülü bu düşünce doğrultusunda kullanması doğaldır. Şair için gül bahçesi her derde deva olan bir yerdir.

Bulunur her derde istersen gül-istânda devâ

Hokkasında goncesinin san kim şifâ cüllâbı var

FD (G.74/4)

Gül hoş kokusundan dolayı şair tarafından bir attar olarak nitelendirilir.

Çâr-sû-yi bâğ seyrânı bu gün mergûbdur

Kim şikûfe anda sarrâf oldu vü ‘attâr gül

FD (K.9/6)

Özellikle şairin gül redifli ve su kasidesinde gül Hz. Peygamberi anlatmak için kullanılmaktadır.

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâra su

FD (K.3/4)

Fuzûlî’de gül, orijinal bir söyleyişle karşımıza Hz. Peygamber’in kalbi olarak çıkar.

Çâk olup bulmuş safâ bâd-ı seherden sanasın

Bâddır Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül

FD (K.9/10)

Hayâlî Bey divanında ise gül daha yukarıda zikrettiğimiz anlamları ile birlikte farklı manalarda da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Sultan Süleyman için yazılmış olan gül ve gonca redifli kasidelerde gül ve gonca, savaş ile ilgili benzetmelerde kullanılır.

Nîzen üzre kana müstağrak adûnun kellesi

Benzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

HD (K.12/16)

Gonca kimi zaman bir düşman başı, mızrağın ya da okun temrenidir.

Geldiğince cihâna düşmanına

Ola peykân-ı can-sitân gonca

HD (K.13/21)

Savaş meydanları kırmızı renginden dolayı bir gül bahçesine teşbih edilir. Gül bahçesi, Hayâlî Bey divanında kırmızı renginden dolayı ateşperestlerin şehrine benzetilmiştir.

Sahrâda yaktı lâle âteş-perest ocağın

Gülşen benefşelerle şehr-i freng benzer

HD (G.93/4)

Bir dönem Kalenderilere katılmış olan Hayâlî Bey tekkeyi bir gül bahçesine; şeyhi ise bülbüle, aşkın esrarını teklif eden goncaya benzetmektedir.

Tekye-i gülzârda bir cür‘adandır gonca kim

Bülbül-i şûrîdeye teklif eder esrâr-ı aşk

HD(G.258/3)

Gül, şairin beyitlerinde kırmızı renginden dolayı ateşe, gül bahçesi cehenneme teşbih edilmektedir.

Seyrâna bâğa varsam sensiz gelir cehennem

Güller tekellüf olsa nâr-ı azâba benzer

HD (G.138/2)

Sonuç olarak diyebiliriz ki; her üç şair de gül ile ilgili mefhumları başarı ile kullanmışlardır. Ortak kullanımlarının dışında her şair, gülü kendi şiir anlayışına göre başarı ile yorumlamıştır. Gül; en çok Bâkî’de, en az Fuzûlî’de kullanılmıştır. Bâkî Divanı’nda gül genellikle din dışı unsur olarak kullanılmıştır. Fuzûlî Divanı’nda ise gül, daha çok dini bir motif olarak kullanılmıştır. Hayâlî de gül, hem dini hem de din dışı motif olarak kullanılmıştır. Türk edebiyatı bir deryadır. Bu deryayı besleyen nehrin

kollarından birini ortaya koymak istedik. Biz çalışmamızın bizden sonraki araştırmacılara kaynak olacağı kanaatindeyiz. 17., 18., 19. yy.'larda gül mazmunu ile ilgili yapılacak araştırmalar ortaya konulduğunda daha olumlu bir neticeye gidileceği kanaatini taşıyoruz.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N. (1999), Hayâlî, 1. baskı Timaş Yayınları, İstanbul.
- Andrews, W. G.(2003), Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek(Çev. T. Güney), 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, B. (1996), Güller Kitabı, 3. baskı, Ötüken Neşryat, İstanbul.
- Ayvazoğlu, B. (1996), Aşk Estetiği İslam Sanatları Üzerine Bir Deneme, 4. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul
- Akyüz ,K., Beken, S., Yüksel S. ve Cumbur M.(1990), Fuzûlî Divânı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Banarlı, N. Sami (1971), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Canım, Rıdvan (2000), Latîfî Tezkiretü’ş-Şu‘arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ, I. baskı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara
- Çavuşoğlu, M. (1984), Mazmûn, Türk Dili, 388-389(1): 198-205
- Holbrook, V. R. (1998), Aşkın Okunmaz Kıyıları Türk Modernitesi ve Mistik Romans, (Çev. E. Kılıç, E. Köseoğlu) 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- İpekten, H. (1996), Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri, Akçağ Yayınları, Ankara
- İpekten, H. (1997), Bâkî Hayatı Sanatı Eserleri, 2. baskı, Akçağ Yayınları, Ankara
- İsen, Mustafâ (1994), Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı, 1. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Ankara.
- Karahan, A. (1995), Fuzûlî Muhiti Hayatı ve Şahsiyeti , 2. baskı Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.

- Karataş, T. (2001), Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Perşembe Kitapları, İstanbul
- Kırkılıç, A. (1994), Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Köprülü, F. (1977), Fuzûli Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- , (1979), Bâkî Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Kurnaz, C. (1987), Hayâlî Bey Divanı Tahlili, 1. baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kutluk, İ. (1989), Kıvalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şuarâ, 2. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Küçük, S. (1994), Bâkî Dîvânı , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mengi, M. (1995), Eski Türk Edebiyatı Tarihi,2. baskı Akçağ Yayınları, Ankara
- Mengi, M. (1991), Divan şiiri ve bîkr-i mânâ, Dergâh, 19(1): 10-11
- Menzel, Th. (1977), Hayâlî Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Pala, İ. (1995), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 3. baskı Akçağ yayınları., Ankara.
- Pala, İ (1997), Müstesna Güzeller,2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- , “Gel Ey, Güllerin Efendisi!,” 9 Haziran 2004,
(<http://www.muhammedmustafa.net/tr/altsayfaiskenderpala.php?sayfa=yazilar/is-kenderpala/geleygullerinefendisi>).

-----, “Gül Medeniyetinin Müstesna Gülü,” 9 Haziran 2004, (<http://www.muhammedmustafa.net/tr/altsayfaiskenderpala.php?sayfa=yazilar/is-kenderpala/medeniyetingulu>).

-----,” Vahdet'in Gülü,” 9 Temmuz 2004, (<http://www.muhammedmustafa.net/tr/altsayfaiskenderpala.php?sayfa=yazilar/is-kenderpala/vahdetingulu>).

Şemseddin Sami(1989), Kâmûs-ı Türki, Endeun Kitabevi, İstanbul

Tahir'ül-Mevlevi(1984) Edebiyat Lügatı, 2. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul

Tanpınar, A. (1988), 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, 7. baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul

Tanyeri, M. Ali(1999), Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler, 1. Baskı, Akçay Yayınları, Ankara

Tatçı M. (1990), Yunus Emre Divanı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Tarlan A. Nihat (1992), Hayâlî Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tekin, A (1995), Edebiyatımızda İsimler ve Terimler, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(1994), Divan Edebiyatı Maddesi,C.9 İstanbul

Yazıcı, T. (1995), Ahmet Eflakî Ariflerin Menkıbeleri ,(birinci cilt), 2. baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

BÂKÎ, FUZÛLÎ, HAYÂLÎ BEY DİVANLARINDAKİ GÜL KELİMELERİNİN

İNDEKSİ

BÂKÎ DİVANI

GÜL: K.1/27, K1/34, K.1/37, K1/38, K3/30, K.5/19, K.6/3, K.7/1, K.7/4, K.7/8, K.7/12, K.7/14, K.7/16, K.7/18, K.8/2 K.8/3, K.9/6, K.9/19, K.11/7, K.13/4, K.13/5, K.15/6, K.17/1, K.17/7, K.17/26, K.18/21, K.18/22, K.18/29, K.18/55, K.18/42, K.18/53, K.18/54, K.18/13, K.19/14, K.24/4, K.24/15, K.24/24, K.24/39, K.24/41, K.24/47, K.25/26, K.27/6, MER.1/5, MUS.4/2, MUS.4/5 MAT.10/45 TB.4/1, G.1/6, G.2/2, G.6/4, G.8/4, G.8/6, G.22/1, G.24/5, G.25/3, G.25/4, G.28/1, G.29/3, G.34/4, G.39/4, G.46/2, G.51/1, G.51/2, G.55/1, G.60/2, G.65/1, G.66/3, G.71/4, G.78/5, G.85/4, G.88/1, G.88/5, G.103/6, G.156/1, G.102/1, G.152/3, G.154/6, G.107/2, G.109/2, G.121/1, G.122/1, G.122/6, G.123/1, G.124/3, G.124/4, G.125/2, G.127/2, G.127/3, G.128/3, G.130/3, G.130/7, G.130/8, G.135/5, G.137/5, G.141/5, G.152/2, G.160/4, G.175/2, G.175/4, G.183/6, G.186/5, G.191/6, G.194/3, G.196/5, G.198/5, G.200/3, G.210/4, G.211/5, G.213/2, G.227/3, G.233/4, G.238/2, G.240/1, G.242/1, G.242/5, G.247/4, G.255/1, G.255/2, G.260/5, G.272/6, G.273/2, G.276/4, G.276/5, G.276/6, G.287/2, G.287/4, G.295/3, G.296/1, G.296/3, G.300/1, G.304/1, G.304/2, G.304/3, G.309/7, G.310/1, G.310/2, G.312/5, G.314/5, G.323/1, G.328/1, G.328/4, G.328/8, G.328/9, G.331/1, G.332/3, G.335/1, G.337/4, G.337/8, G.337/10, G.338/1, G.338/5, G.340/2, G.341/2, G.358/4, G.368/4, G.387/7, G.387/1, G.389/2, G.392/1, G.392/2, G.392/3, G.392/4, G.396/1, G.400/3, G.403/2, G.406/3, G.406/4, G.407/7, G.408/2, G.414/3, G.415/1, G.416/5, G.419/4, G.419/9, G.424/1, G.435/3, G.438/2, G.445/5, G.447/1, G.447/3, G.448/3, G.449/1, G.450/2, G.452/5, G.453/1, G.454/1,

G.454/3, G.454/4, G.455/1, G.456/2, G.455/2, G.456/5, G.460/3, G.462/3, G.466/5,
 G.466/6, G.469/2, G.470/1, G.470/3, G.471/1, G.477/1, G.477/3, G.482/1, G.487/3,
 G.492/3, G.492/1, G.499/1, G.499/5, G.507/5, G.514/2, G.514/4, G.524/5, G.527/1,
 G.532/1, G.541/4

GÜL-ÂB: K.18/30, K.20/23, K.24/9, G.18/3, G.19/2, G.287/5

GÜL-BANG: K.18/10, G.8/3

GÜL-BÜN: K.13/3, K.19/24

GÜL-ÇİHRE: G.15/5, G.35/6, G.119/5, G.388/4

GÜL-ÇÎN: K.26/25

GÜL-ENDAM: , G.474/7, G.543/2, G.460/4

GÜL-GEŞT: G.23/1, G.250/2, G.455/1

GÜLBERG: K.4/7, K.5/21, G.33/2, G.46/1, G.95/1, G.107/1, G.116/1, G.120/2,
 G.147/1, G.261/3, G.268/1, G.277/1, G.380/2, G.416/3, G.438/1, G.503/1, KIT.18/1,
 M.1/8

GÜL-FÂM: K.24.65/34, G.318/297/8, G.435/370/4, G.460/385/5

GÜL-NÂR: G.55/134/3, G.58/136/2, G.335/307/1

GONCA: K.3/12/1, K.7/21/2 K.7/22/4, K.11/29/7, K.13/32/5, K.18/40/11,
 K.18/41/22, K.18/41/29, K.24/62/4, K.24/65/37, K.26/70/3 K.26/70/8 K.26/71/19,
 G.1/102/6, G.8/106/5, G.22/114/1, G.35/122/3, G.46/128/1, G.46/128/2, G.58/136/2,
 G.60/137/2, G.62/138/1, G.68/106/7, G.79/149/2, G.85/153/1, G.85/153/3, G.86/154/5,
 G.103/164/5, G.108/168/1, G.114/172/5, G.120/175/2, G.120/175/4, G.121/175/1,
 G.121/3, G.122/3, G.123/1, G.136/4, G.147/1, G.153/3, G.169/5, G.182/6, G.183/6,

G.186/5, G.189/2, G.190/1, G.194/1, G.198/5, G.215/4, G.222/5, G.239/4, G.243/2, G.245/4, G.247/4, G.248/1, G.264/2, G.268/1, G.277/1, G.278/2, G.284/3, G.296/1, G.296/3, G.309/6, G.323/1, G.323/2, G.328/7, G.331/1, G.338/1, G.340/2, G.341/2, G.358/5, G.360/2, G.361/1, G.361/4, G.380/1, G.389/2, G.411/4, G.424/2, G.449/2, G.450/2, G.452/1, G.456/2, G.466/7, G.492/1, G.514/2, G.524/2

GÜLŞEN: K.1/38, K.3/20, K.6/36, K.7/10, K.13/5, K.17/6, K.18/13, K.18/42, K.20/34, K.20/35, K.22/1, K.22/12, K.22/19, K.24/3, K.24/15, K.24/21, K.24/44, K.25/26, K.25/31, K.26/9, MER.2/5, G.8/3, G.23/5, G.30/2, G.55/3, G.66/2, G.71/4, G.102/1, G.103/4, G.109/3, G.120/1, G.124/8, G.125/1, G.128/3, G.135/3, G.159/3, G.183/3, G.206/3, G.222/1, G.227/2, G.229/2, G.233/4, G.240/1, G.243/1, G.243/4, G.276/4, G.276/5, G.287/2, G.300/4, G.310/2, G.314/2, G.323/5, G.344/2, G.347/4, G.354/4, G.358/6, G.363/5, G.379/4, G.456/1, G.387/1, G.415/5, G.435/4, G.440/4, G.443/1, G.449/1, G.454/1, G.466/6, G.466/7, G.487/2, G.521/1, G.462/3, G.470/392/3, G.471/1, G.477/2, G.512/4, KIT3/2, M.11/450

GÜL-ZÂR: K.2/1, K.5/25, K.5/26, K.7/4, K.16/11, K.17/2, K.17/4, K.18/3, K.18/25, K.24/6, K.25/29, K.26/25, G.8/4, G.8/7, G.71/1, G.85/4, G.100/3, G.103/1, G.110/2, G.111/3, G.122/9, G.134/7, G.147/6, G.180/6, G.215/2, G.233/1, G.266/1, G.276/4, G.289/1, G.318/4, G.331/2, G.323/3, G.335/1, G.338/3, G.358/4, G.372/3, G.380/1, G.390/1, G.395/4, G.407/7, G.415/1, G.426/4, G.466/4, G.497/4, G.524/1,

GÜLİSTÂN: K.3/28, K.5/5, K.7/7, K.19/14, K.26/37, MER.2/1, TB.5/1, G.83/3, G.122/9, G.180/7, G.206/3, G.222/3, G.323/1, G.337/3, G.344/1, G.438/5, G.455/4, G.514/4, KIT.1//3

GÜL-GÛN: K.6/5, K.19/7, K.24/36, G.20/3, G.53/5, G.54/2, G.59/5, G.63/1, G.69/4, G.71/4, G.84/1, G.84/2, G.124/2, G.124/3, G.131/4, G.147/3, G.160/5, G.163/4, G.204/3, G.205/3, G.213/2, G.236/8, G.254/3, G.275/5, G.328/9, G.341/2, G.351/4, G.386/6, G.399/2, G.472/1, G.483/4, G.491/4, G.499/1, G.525/1, G.537/4, G.544/1

GÜL-SİTÂN: K.18/14, K.20/38, K.22/1, G.12/1, G.58/2, G.99/2, G.128/1, G.182/6, G.183/6, G.243/2, G.324/5, G.328/8, G.338/10, G.345/1, G.373/5, G.387/7, G.390/3, G.390/4, G.406/3, G.419/2, G.419/4, G.448/3, G.450/2, G.466/5, G.470/1, G.494/5, G.510/3, G.543/2, G.638/3, TB.3/7, MAT.1/1

GÜL-RENG: K.27/6, G.2/7, G.140/6, G.268/4, G.275/4, G.444/1

GÜL-EFŞÂN: G.270/5

GÜL'İZÂR: G.83/3, G.84/4, G.86/5, G.101/4, G.111/3, G.178/5, G.180/6, G.245/4, G.328/7, G.373/5

FUZÛLÎ DİVANI

GÛL: K.1/2, K.1/10, K.1/13, K.1/27, K.1/29, K.1/44, K.1/63, K.1/64, K.3/4, K.3/6, K.3/13, K.3/19, K.5/16, K.36/19, K.5/23, K.6/2, K.6/15, K.8/2, K.8/26, K.8/27, K.8/28, K.9/1, K.9/2, K.9/3, K.9/4, K.9/5, K.9/6, K.9/7, K.9/8, K.9/9, K.9/10 K.9/45/11, K.9/12, K.9/13, K.9/14, K.9/15, K.9/16, K.9/17, K.9/18, K.9/19, K.9/20, K.9/21, K.9/22, K.9/23, K.9/24, K.9/25, K.9/26, K.9/27, K.9/28, K.9/29, K.9/30, K.9/31, K.9/32, K.9/33, K.9/34, K.9/35, K.9/36, K.9/37, K.9/38, K.9/39, K.9/40, K.9/41, K.9/42, K.9/43, K.9/44, K.9/45, K.9/46, K.9/47, K.9/48, K.9/49, K.9/50, K.9/51, K.9/52, K.9/53, K.9/54, K.9/55, K.9/56, K.9/57, K.9/58, K.9/59, K.9/60, K.9/61, K.9/62, K.11/46, K.16/1, K.16/10, K.17/3, K.17/14, K.18/16, K.18/34, K.21/16, K.21/35, K.24/1, K.24/4, K.24/17, K.25/10, K.25/21, K.27/5, K.27/6, K.28/3, K.28/5, K.28/6, K.28/7, K.29/11, K.29/13, K.29/8, K.32/7, K.33/19, K.37/4, K.38//3, K.39/11, K.40/7, K.42/38, K.42/45, K.42/47, G.11/7, G.12/5, G.13/4, G.17/6, G.20/1, G.20/4, G.20/5, G.34/2, G.35/5, G.41/6, G.46/1, G.51/3, G.51/7, G.53/6, G.68/3, G.70/1, G.73/2, G.74/1, G.74/6, G.74/7, G.75/4, G.76/1, G.80/1, G.86/4, G.97/3, G.170/4, G.94/5, G.97/3, G.106/1, G.117/1, G.117/3, G.118/2, G.122/2, G.125/1, G.127/5, G.130/6, G.130/7, G.140/9, G.140/2, G.159/1, G.159/2, G.163/5, G.169/1, G.170/4, G.175/9, G.178/1, G.179/5, G.197/3, G.199/1, G.199/4, G.226/1, G.226/7, G.228/1, G.240/3, G.244/1, G.249/1, G.257/2, G.264/5, G.270/2, G.274/1, G.264/5, G.279/2, G.287/1, G.289/4, G.293/3, G.296/1, TB.15/6, TB.1/1 TB.1/5, TB.1/6, TB.2/3, TB.3/2, TB.3/3, TB.3/4, TB.3/5 TB.4/5, TB.4/1, TB.4/5, R.15/1, R.21/2, R.48/2, R.68/1, MUH.3/291, MUR.2/298, MÛS.3//3, MÛS.4/2, MÛS.7/1, TAH.296/3 MUK.10/3

GÛL-ÂB: K.10/15, G.27/3, MUH.1/1,

GÛL-BÛN: K.9/2, K.9/51, G.10/2, G.192/4, R.18/1, MUH.4/2,

GÜL-BERG(BERG-İ GÜL): K.5/6, K.25/1, K.9/27, K.9/40, K.28/32, G.14/4, G.19/2, G.34/2, G.45/3, G.117/6, G.139/2, G.152/1, G.158/3, G.162/4, G.165/2, G.170/4, G.197/7, G.199/5, TB1/2, TB2./5, MÜS.4/2, MUK.33/10, R.8/1, R.31/2

GÜL-ÇEHRE: G.63/6, G.138/3, G.214/4,

GÜL-ENDAM: G.205/1, MÜS.4/1

GÜL-FÂM: , G.98/7, R.5/1, R.15/1

GÜL-RUH: K.9/44, G.51/7, G.63/4, G.83/5, G.89/7, G.134/7, G.201/1, G.250/3, G.284/3, G.286/3, G.288/3, RUB.61/2

GÜLBÜN: K.1/29, K.1/34, K.9/17, K.24/5, K.25/3, K.25/6, K.27/7, K.28/9, K.29/8, K.35/1, K.38/3, K.39/11, G.10/2, G.73/1

GONCA: K.1/27, K.5/3, K.7/1, K.9/32, K.9/49, K.18/34, K.24/5, K.29/3, K.28/4, K.28/8, K.32/14, K.32/5, K.35/2, K.37/9, K.38/3, G.10/2, G.20/5, G.535/1, G.53/7, G.69/4, G.72/4, G.73/1, G.74/4, G.80/1, G.105/1, G.117/1, G.136/5, G.141/5, G.181/7, G.199/3, G.204/6, G.249/3, G.253/1, G.284/3, G.291/6, R.8/1, R.62/1, TB1/6, TB3/5, TB.4/3, TAH.11/295

GÜLŞEN: K.1/1, K.1/7, K.1/38, K.1/58, K.1/82, K.1/89, K.5/16, K.5/17, K.5/18, K.5/19, K.6/5 K.7/23, K.8/19, K.9/4, K.9/7, K.9/30, K.9/42, K.9/49, K.11/46, K.16/10, K.18/22, K.25/27, K.28/9, K.28/28, K.37/6, G.9/7, G.11/6, G.12/5, G.69/7, G.11/6, G.69/7, G.70/1, G.73/1, G.73/7, G.74/3, G.74/5, G.102/3, G.120/4, G.130/4, G.150/3, G.187/5, G.240/1, G.235/7, TB.1/1, TB.1/2

GÜL-ZÂR: K.1/1, K.3/4, K.3/16, K.8/16, K.8/23, K.9/8, K.9/11, K.9/26, K.9/29, K.9/35, K.11/41, K.16/9, K.17/1, K.18/1, K.18/3, K.18/40, K.24/17, K.24/18, K.25/15, K.25/21, K.25/23, K.27/7, K.28/27, K.28/30, K.29/6, K.31/20, K.35/2, K.36/8, K.37/43,

K.38/3, K.40/26, G.20/4, G.73/2, G.74/7, G.86/4, G.94/6, G.130/3, G.168/3, G.111/7,
 G.130/2, G.130/3, G.233/1, G.236/3, G.261/3, G.296/1, TB.1/5, TB.2/4, TB.3/2, TB.3/4,
 TB.4/2, MÜS.7/2, R.18/2

GÜL-İSTÂN: K.23/12, K.25/14, K.32/4, G.68/3, G.74/1, G.74/4, G.89/7,
 G.115/3, G.130/1, G.251/5, TB.2/3,

GÜL-GÛN: G.13/2, G.20/3, G.20/4, G.23/3, G.37/3, G.59/6, G.90/1, G.98/1,
 G.103/6, G.166/1, G.167/2, G.197/1, G.221/1, G.274/1, MUH.1/1, MUH.4/4,
 MUK.32/3, TB.1/6, TB.2//1, TB.3/5

GÜL-SİTÂN: , G.221/3

GÜL-ÂRİZ: G.36/7

GÜL-NİHÂN: K.4/4

GÜL-HÂN: G.11/7, G.12/5

HAYÂLÎ DİVANI

GÜL: K.2/4, K.2/9, K.3/11, K.3/16, K.4/6, K.4/7, K.6/24, K.7/5, K.7/16, K.7/20, K.7/27, K.9/9, K.11/2, K.11/6, K.11/9, K.11/16, K.12/1, K.12/2, K.12/3, K.12/4, K.12/5, K.12/6, K.12/7, K.12/8, K.12/9, K.12/10, K.12/11, K.12/13, K.12/14, K.12/15, K.12/16, K.12/17, K.12/18, K.12/19, K.12/20, K.12/21, K.12/22, K.12/23, K.12/24, K.12/25 K.12/26, K.12/27, K.13/2, K.13/3, K.13/18, K.14./30, K.15/4 K.17/1, K.17/9, K.20/19, K.22/14, K.23/11, K.23/38, K.23/43, K/3, K. /6, K. /7, K. /7, K. /11, K. /20, D./2 TA./1, G.4/1, G.10/3, G.13/3, G.15/3, G.16/3, G.16/4, G.21/1, G.29/2, G.32/4, G.36/5, G.38/2, G.44/1, G.49/1, G.50/2, G.54/2, G.54/3, G.57/1, G.59/1, G.59/5, G.61/1, G.61/2, G.75/1, G.86/2, G.86/3, G.86/4, G.86/5, G.94/2, G.109/1, G.115/2, G.119/2, G.119/5, G.122/4, G.125/3, G.126/2, G.137/4, G.138/2, G.139/1, G.144/1, G.144/5, G.155/2, G.158/1, G.162/5, G.173/2, G.178/4, G.180/2, G.182/1, G.183/1, G.184/2, G.218/2, G.220/3, G.221/5, G.236/1, G.244/1, G.247/1, G.252/1, G.273/1, G.279/1, G.280/2, G.281/1, G.281/5, G.293/4, G.293/5, G.295/1, G.297/1, G.298/5, G.306/4, G.308/2, G.322/1, G.322/4, G.323/1, G.327/2, G.330/4, G.331/5, G.37/1, G.354/4, G.355/1, G.357/1, G.359/1, G.363/2, G.366/3, G.378/5, G.380/5, G.381/3, G.382/1, G.382/4, G.392/5, G.397/4, G.405/2, G.411/1, G.425/1, G.425/3, G.428/4, G.437/4, G.442/1, G.444/1, G.447/1, G.448/5, G.449/4, G.477/1, G.478/5, G.501/3, G.514/3, G.525/2, G.525/4, G.525/5, G.526/3, G.529/1, G.531/1, G.535/4, G.536/4, G.547/3, G.550/3, G.551/1, G.556/4, G.558/1, G.563/3, G.565/5, G.567/5, G.576/2, G.579/3, G.579/4, G.580/3, G.580/5, G.585/2, G.607/1, G.608/3, G.613/4, G.614/1, G.618/2, G.628/4, G.644/1, MUH.4/7, MUK.19/3

GÜL-ÂB: K.12/23, G.101/2, G.180/4, G.271/3, G.499/3, G.423/3

GÜL-BERG: K.13/ 1, K.13/6, TA.81/4, G.474/1, G.116/1

GÜL-BÜN: K.2/1, K.12/25, K.16/35, G.86/4

GÜL-ÇEHRE: G.132/134/3, G.566/286/5

GONCA: K2./8, K.2/15, K.3/11, K.3/16, K.7/19, K7. /25, K.8/18, K.9/9, K.11/9, K.12/2, K.12/5, K.12/6, K.13/1, K.13/2, K.13/3, K.13/4, K.13/5, K.13/6, K.13/7, K.13/8, K.13/9, K.13/10, K.13/11, K.13/12, K.13/13, K.13/14, K.13/15, K.13/16, K.13/17, K.13/18, K.13/19, K.13/20, K.13/21, K.14/20, K.15//25, K.17/1,K/7, K./ 11, DUA./4, TA./4, TA/5, G.14/3, G.79/4, G.15/2, G.28/4, G.29/4, G.59/1, G.85/3, G.86/2, G.103/3, G.125/3, G.127/3, G.139/1, G.154/4, G.155/5, G.167/5, G.180/4, G.180/5, G.189/2, G.217/1, G.242/4, G.258/3, G.275/1, G.281/3, G.292/4, G.298/4, G.328/3, G.331/5, G.335/3, G.362/1, G.366/1, G.372/4, G.380/5, G.382/4, G.390/1, G.402/2, G.411/3, G.418/1, G.418/5, G.423/9, G.432/4, G.468/4, G.472/1, G.478/3, G.490/2, G.491/3, G.49/2, G.506/4, G.511/4, G.518/1, G.526/1, G.537/4, G.579/3, G.581/3, G.584/3, G.595/1, G.596/5, G.619/2, G.620/3, G.628/4

GÜLŞEN: K.2/8, K.8/20, K.10/17, K.11/2, K.11/8, K.12/6, K.12/19, K.13/16, K.13/17, K.14/27, K.22/1, K.22/14, K.23/19, K.23/43, K./13, K./9, G.6/4, G.13/3, G.28/4, G.30/1, G.60/2, G.75/1, G.92/5, G.93/4, G.94/3, G.97/2, G.132/5, G.158/4, G.167/1, G.180/4, G.182/1, G.200/3, G.215/1, G.220/6, G.236/7, G.273/1, G.274/3, G.275/4, G.298/1, G.298/3, G.304/4, G.312/3, G.318/1, G.361/3, G.390/1, G.395/3, G.398/5, G.402/2, G.440/1, G.444/5, G.478/2, G.495/5, G.501/1, G.502/5, G.511/4, G.522/4, G.525/2, G.536/4, , G.548/2, G.578/2, G.587/1, G.623/2, G.629/2, G.633/4, M.77/3,

GÜL-ZÂR: K.2/22, K.6/24, K.12/25, K.12/27, K.17/19, K.22/1, K.23/18, G.4/1, G.38/2, G.65/4, G.79/4, G.101/1, G.104/2, G.112/5, G.115/3, G.136/4, G.137/4, G.137/5, G.138/1, G.139/1, G.140/1, G.155/1, G.168/5, G.170/1, G.176/1, G.173/2,

G.190/1, G.206/5, G.210/5, G.225/3, G.236/1, G.243/2, G.244/1, G.250/3, G.256/3,
 G.258/1, G.258/3, G.260/3, G.269/5, G.271/1, G.286/3, G.313/5, G.323/1, G.335/3,
 G.335/4, G.357/1, G.378/5, G.393/2, G.397/4, G.411/2, G.418/2, G.418/5, G.444/1,
 G.468/4, G.492/4, G.505/3, G.526/1, G.561/4, G.564/3, G.568/5, G.577/4, G.579/3,
 G.582/4, G.605/1, G.617/3, G.619/2, MUH.1/292, M.5/73, TAH.82/3

GÜLİSTÂN: K.15/22, K.21/13, K.22/14, K.23/16, G.29/2, G.49/1, G.80/3,
 G.95/1, G.107/2, G.127/4, G.330/2, G.337/1, G.354/4, G.517/5, G.525/4, G.548/2,
 G.620/3, G.450/3, G.472/4, MUR.4/71

GÜL-GÛN: K.17/2, G.30/2, G.34/2, G.103/4, G.155/1, G.161/4, G.166/1,
 G.166/4, G.176/2, G.270/1, G.287/2, G.292/4, G.302/3, G.339/4, G.475/3, G.489/1,
 G.491/1, G.515/5, G.532/3, G.535/4, G.570/2, G.580/5, G.622/5, G.646/2

GÜL-SİTÂN: G.27/4,418/1, G.638/3

GÜL-RENG: G.439/5, G.495/5

GÜL-RUH: G.253/2

GÜLİ'ZÂR: G.104/5, G.123/1, G.449/2, G.458/1, G.459/249/5, G.466/2

Özgeçmiş

1977 yılında Tokat'ın Zile ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini, Amasya'nın Suluova ve Tokat'ın Turhal ilçelerinde tamamladı. 2000 yılında Muğla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 2001 yılında Tokat'ın Zile ilçesi Acıpınar köyünde öğretmenliğe başladı. Halen Ankara'da öğretmenlik görevini sürdürmektedir.